

COLLECT

— ARTS ANTIQUES AUCTIONS —

Hans Op de Beeck
Nachtreis door het museum

**Het prijskaartje
op TEFAF**
Voor wie is dit betaalbaar?

**Jacques-Emile
Ruhlmann**
Genie van art deco

Maandblad verschijnt niet in januari, juli en augustus - € 8,95 - P608061
NR. 541 / MAART 2025

ORIGINAL CABINET & TABLE DESIGN
CHRISTOPHE GEVERS (C.1970)

ARTWORK: JOHN LEBRUN | PHOTOGRAPHY: MAX VICCA

Gallery Zabulum
27 rue des Minimes
Minimenstraat. 27
1000 Bruxelles - Brussel

Gallery Zabulum
Altenaken 11
3320 Hoegaarden
Tel +32 16 765400

ZABULUM

GALERIE JOS DEPYPERE

Pyetoo Rooljee

EXPO
15/03
> 06/04

OPEN DON - ZON
OF OP AFSpraak

MARC HEIREMANS

20TH AND 21ST CENTURY APPLIED ART

Oskar Kokoschka "Baccanti", Murano 1952

TEFAF MAASTRICHT
STAND 459

Hoofdredacteur
Els Bracke

Redactie
Christophe Dosogne
Trice Hofkens

Eindredactie
Annmiek van Grondel

Medewerkers
Gilles Bechet
Tamara Beheydt
Jean-Marc Bodson
Celine De Geest
Carl Dierickx
Gwennaëlle Gribaumont
Elien Haentjes
Ben Herremans
Anne Hustache
Guy Kokken
Ewoud Mijnlieff
Elisabeth Romijn
Helena Verfaillie
Christine Vuegen

Vormgeving
Renaldo Candreva
Ellis De Vuyst

Abonnementen
Abonnementenland
Ambachtenlaan 21 Unit 2A
3001 Heverlee
Tel.: 02/808.55.23
België € 52 Europa € 90

Abonnementen worden automatisch verlengd en gelden tot wederopzegging uiterlijk twee maanden voor afloop. Een cadeau-abonnement loopt automatisch af. Voor een adreswijziging, opzegging, ontbrekend nummer of andere vraag: klantenservice@aboland.nl www.aboland.be.

Advertenties
Joris van Glabbeek
Tel.: 09/216.20.24
collect.net@ips.be

Verdeling
Boekhandel
AMP
De Post

Redactiesecretariaat
Begijnhoflaan 464 G
9000 Gent
Tel: 09/216.20.20
collect@ips.be
www.collectaaa.be

Verantwoordelijke uitgever
Patrick Snoeck

Voor de beeldende kunstenaars en de fotografen: CISAC/SABAM © SABAM Belgium 2025. Lid van WE MEDIA

Cover
Phillip Baldwin en Monica Guggisberg, *Sentinels of the Maze*, geblazen, onderen bovenlaag, incalmo, koud bewerkt, 57,5 cm x 17 cm (11.000 euro) en 68 cm x 20 cm (11.600 euro). Te zien bij Galerie Marc Heiremans op TEFAF Maastricht.

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze ook zonder toestemming van de uitgever. meningen, feiten, weergegeven in ondertekende artikelen of bijdragen aan dit blad vallen onder de verantwoordelijkheid van de betreffende auteur. redactie en uitgever zijn hiervoor niet aansprakelijk. COLLECT is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de geplaatste advertenties. Enkel de adverteerder kan hiervoor aansprakelijk worden gesteld.

Een frisse start: lente, TEFAF en de kunst van verlangen

Maart. Een maand vol nieuwe beloftes. De winter is ingepakt, bijna opgeborgen met dikke sjaals en grijze dagen. We maken ruimte voor lange avonden vol licht en de geur van bloesems. Maar voor kunstliefhebbers betekent maart meer dan alleen de lente. Maart betekent TEFAF Maastricht. De beurs waar de wereld van kunst en antiek samenkomt. Een mekka voor verzamelaars én dromers. Een museum waar je alles kunt kopen, met verhalen aan de muur en dromen die voor je voeten liggen. Laten we eerlijk zijn: TEFAF heeft een ongenaakbaar aura. Het beeld van onbereikbare meesterwerken en duizelingwekkende prijskaartjes blijft onvermijdelijk. Dat zal ook nooit helemaal veranderen. TEFAF is dé plek waar topstukken zich schikken naar topprijzen. Maar dat betekent niet dat de beurs alleen maar draait om astronomische bedragen. Onder leiding van de nieuwe directeur Dominique Savelkoul wordt de blik verruimd. Niet door een drastische koerswijziging, maar door subtiele toevoegingen. Na een eerste editie in 2024 pakt TEFAF opnieuw uit met het Emerging Collector's Program. Een alternatieve route die verzamelaars in spe laat kennismaken met stukken onder de 20.000 euro. "Ze voldoen aan dezelfde strenge kwaliteitseisen, hebben een boeiende provenance en vertellen verhalen die je raken, maar ze zijn toegankelijker", stelt Savelkoul. Daarmee schuift TEFAF niet van zijn troon, maar maakt het zich wel iets gastvrijer voor een breder publiek.

Maar laten we ook een mythe doorpriken: kunstverzamelen draait niet alleen om diepe zakken. Het begint vaak met iets heel eenvoudigs: verlangen. "Je moet op je intuïtie vertrouwen

Laten we eerlijk zijn: TEFAF heeft een ongenaakbaar aura. Het beeld van onbereikbare meesterwerken en duizelingwekkende prijskaartjes blijft onvermijdelijk.

wen en je niet suf piekeren", zegt kunsthandelaar Rodolphe Janssen. Verliefd worden en geraakt zijn is vaak de enige juiste manier om een werk aan te schaffen. Een prachtige gedachte: kunst die je raakt, brengt je altijd iets bijzonders.

In onze rubriek 'Verzameltips voor beginners' sluiten we daar naadloos op aan. Handelaren en experts delen hun inzichten, van hoe je je intuïtie scherpt tot waar je op moet letten bij je eerste aankoop. Of het nu gaat om werken van Hans Op de Beeck of Guy Kokken, stadsgezichten of Polaroids, oude navigatie-instrumenten of stillevens van Catharina Yckens – er is voor elk wat wils.

Dus of je nu droomt van grootse verzamelingen of gewoon verliefd wilt worden op één bijzonder stuk, wij nodigen je uit om dit voorjaar met een frisse blik de kunstwereld in te stappen. Veel kijk- en koopplezier toegewenst!

Els Bracke
els.bracke@ips.be

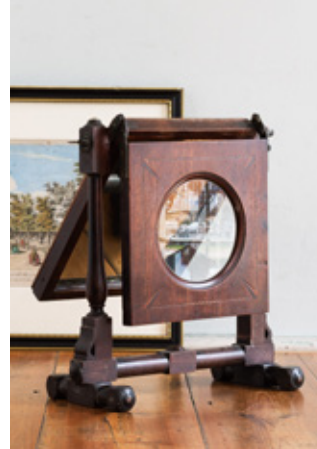
14

Hans Op de Beeck:
nachtreis door het
museum

88

Stadsgezichten
bij veilinghuis
Loeckx

36

De betaalbaarheid
van TEFAF

22

Zoom:
Ethel Lilienfeld

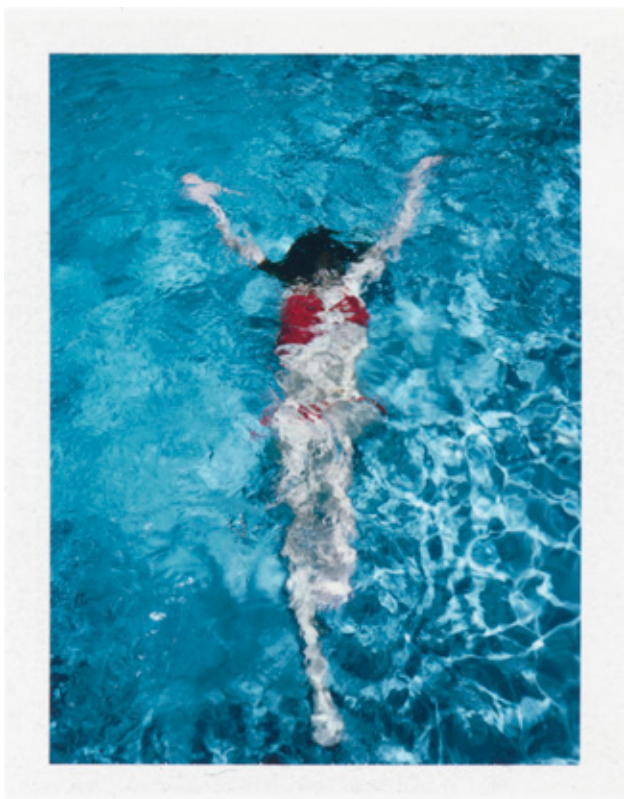

Reclame van de jaren
2000 lijkt vrij onschuldig
vergeleken met de
beïnvloedingsstrategieën
van nu.

44

Enkel het beste voor
Jacques-Emile Ruhlmann

Inhoud

Maart 2025

Artikelen

- 14 Hans Op de Beeck: nachtreis door het museum
- 24 Daan van Goldens 'love language' is kunst
- 26 De booming markt van Marc Chagall
- 30 Op zoek naar het mysterie van Catarina Ykens
- 34 Giuseppe Arcimboldo: de seizoenen in een ander licht
- 36 De betaalbaarheid van TEFAF
- 44 Enkel het beste voor Jacques-Emile Ruhlmann
- 50 Navigatiewetenschap: de juiste koers
- 54 Atelier Coperta maakt van restaureren een kunst
- 58 De bij, voor pausen en van zonnegoden
- 78 Tussen nostalgie en dystopie. De wereld van Guy Kokken
- 82 Polaroid forever. De magie van instantfotografie

Rubrieken

- 8 Up to date
- 12 Kopstukken
- 20 Kunstenaar van de maand: Maarten Van Roy
- 22 Zoom: Ethel Lilienfeld
- 62 Museuminzicht: Johan De Smet over Jules De Bruycker
- 64 Musea
- 70 Kunstinzicht: La peau de l'ours
- 71 Galeriers
- 86 Verzamel tips voor beginners: hoe herken je nieuw talent?

Veilingen

- 88 Kennis van zaken: stadsgezichten bij veilinghuis Loeckx
- 94 Veilingen wereldwijd
- 96 Verrassend geveild: tekening van Pierre Brébiette
- 97 Veilingen België

Agenda

- 68 Museumagenda
- 76 Galerieagenda
- 106 Veilingagenda
- 107 Beursagenda
- 108 Veilinghuizen
- 109 Adresse

Op de hoogte blijven van alle nieuwtjes?

Meldt u nu aan voor onze maandelijkse nieuwsbrief via onze website.

VOLG ONS OP INSTAGRAM
@ARTMAGAZINECOLLECT

www.collectaaa.be

St Vincents x Michael Hilal op Collectible New York 2024. © Jonathan Höcklo.

Spannend design

Na een succesvol debuut in New York afgelopen najaar gaat de voorjaarseditie van **Collectible**, de beurs voor hedendaags design en verzamelobjecten, terug door in het Vanderborchtgebouw in Brussel. De beurs weerspiegelt de nieuwste stromingen en wordt geprezen om zijn sterke focus op premières, vooruitstrevende unieke stukken en beperkte edities. Nieuwkomers dit jaar zijn Aleor, de nieuwe galerie van Nathalie Guiot (Fondation Thalie) gespecialiseerd in biodesign, en galerie Stéphanie Fredericx. In de sectie Dialogue worden hedendaagse werken in dialoog geplaatst

met design uit de jaren 80 en 90, met onder andere Atelier Jaspers als deelnemer. Augusta Gallery, met een focus op duurzaam design, vinden we bij de New Garde. Voor de tweede keer nodigt de Outdoorsectie ontwerpstudio's uit om een outdoor verzamelobject te presenteren in een conceptuele tuin. Hoogtepunt van de beurs is Curated, als platform voor experimenten en ontdekkingen, dit jaar gecureerd door de Amerikaanse kunstenaar en schrijver Brecht Wright Gander met als statement 'The Reality of the Virtual'. Van 13 t/m 16 maart. ■ www.collectible.design

Ader eert Toshio Bando

In het kader van de veiling van de collectie van Jacques Boutersky bij Ader in Parijs op 4 april organiseert de Brusselse afdeling van het veilinghuis een grote overzichtstentoonstelling van de Japanse schilder Toshio Bando (1895-1973). In 1921 vertrok Bando naar Europa en kwam in Parijs terecht als lid van de Parijse School, waar hij Foujita ontmoette, met wie hij een hechte band had. Tijdens het interbellum kende Bando veel succes met zijn tekeningen en schilderijen. Zo ook bij de kunsthandelaar Jacques Boutersky, die zijn werk ontdekte op een veiling bij Ader in juni 1986. Sindsdien is hij nooit gestopt met verzamelen. Deze unieke en omvangrijke collectie is nu te bewonderen bij Ader op de Tervurenlaan van 11 t/m 19 maart.

■ www.ader-paris.fr

Werk van Toshio Bando (1895-1973).
© Ader.

Gelegenheidsexposities

Naar aanleiding van de tachtigste verjaardag van schilder, graficus, auteur en acteur **Pjeroo Roobjee** organiseert **Galerie Depypere** een overzichtstentoonstelling van zijn schilderkunst. Hij was eind 20e eeuw het enfant terrible van de Vlaamse schilderkunst en is passioneel blijven verder schilderen. Zijn schilderijen verrassen tussen die van de jonge figuratieve generatie en zijn te zien van 15 maart t/m 6 april in Kuurne. www.galeriedepypere.be ■ In **Waregem** gaat de **Maart Kunstroute** door van 21 t/m 23 maart, waarbij je op vijf verschillende locaties hedendaagse kunst kan ontdekken. Nieuw deze editie is de deelname van Concordia Textiles, die de deuren opent voor haar kunstcollectie met stukken van onder anderen Panamarenko, Bernar Venet, Tony Cragg en Bollin. Ook ben je welkom bij Be-Part, cc De Schakel, Zaal 29 en Claessens Canvas. www.waregem.be ■ In februari sloot het **Roger Raveel Museum** tot eind juni 2026 de deuren voor een grondige renovatie. Tijdens de sluiting blijft Raveel zichtbaar: een aantal collectiestukken werd uitgeleend aan verschillende locaties in Vlaanderen, zoals Ter Posterie in Roeselare en Mudel in Deinze. Ook de Raveelkapel in Machelen-aan-de-Leie wordt regelmatig opengesteld voor rondleidingen. www.rogerraveelmuseum.be ■ Het TEFAF Museum Restauratiefonds, een subsidie voor het behoud van artistiek en cultureel erfgoed, wordt dit jaar toegekend aan het Franse **Musée Condé** in het Château

Thomas Nolf, *TNCM #18, As Real As It Gets*, 2025. Te zien bij Be-Part tijdens Maart Kunstroute in Waregem. © de kunstenaar.

de Chantilly. Het museum zal hiermee het verluchte manuscript *Très Riches Heures du Duc de Berry* restaureren. Dit getijdenboek, gemaakt voor hertog Jan van Berry en verlucht door de beroemde Gebroeders van Lymborch tussen 1411-1416, wordt beschouwd als de 'Mona Lisa' onder de gebedenboeken

en als een echt middeleeuws icoon. Door de restauratie wordt het mogelijk om de legendarische kalender te presenteren voor het publiek. Het manuscript is, samen met uitzonderlijke nationale en internationale bruiklenen, te zien in Musée Condé van 7 juni t/m 5 oktober. www.musee-conde.fr

Belgische kunst in trek op BRAFA

De 70e editie van BRAFA heeft de verwachtingen alle eer aangedaan met een recordaantal van 72.000 bezoekers van alle generaties en afkomstig van over heel Europa. Opvallend was de uitgebreide selectie oude kunst dankzij de deelname van enkele internationaal gerenommeerde galleries als Colnaghi, DYS44 Lampronti Gallery en Valeo Turchi. De hoge kwaliteit van de beurs leverde ook een erg positieve balans op, zowel in omzet als uitwisseling en contacten met nieuwe klanten. Belgische kunst bleek erg in trek op deze editie. Zo verkocht Galerie Oscar De Vos De Hooister van Emile Claus. Een gelijkaardig werk op de stand overschreed aanzienlijk het miljoen euro. Een indrukwekkende marmeren sculptuur van Petrus-Joannes (Pieter) Braecke bij Thomas Deprez Fine Arts ging naar een privéverzamelaar buiten

Europa voor een bedrag van zes cijfers. Raf Van Severen deed een van zijn topstukken van de hand: *Adrienne De Zutter met viool* van Gustave Van de Woestyne werd verkocht aan een buitenlandse verzamelaar voor een prijs tussen € 300.000-400.000. Bij Samuel Vanhoegaerden Gallery, waarvan de stand gewijd was aan James Ensor, werden meerdere tekeningen en schilderijen verkocht, waaronder het stilleven *Dahlia's* uit 1932. De nieuwkomer Objects With Narratives, galerie gespecialiseerd in functionele kunst en collectible design, genoot van zijn eerste editie en verkocht onder andere twee exemplaren van de *Ex Hale*-tafel van Ben Storms.

Pieter Braecke (1858-1938), *L'Humanité*, voor 1906, marmer, uniek stuk, hoogte: 220 cm. Verkocht bij Thomas Deprez Fine Arts op BRAFA. © BRAFA.

Beurzen op bijzondere locaties

Woning Lambin. Te zien tijdens BANAD. Foto: Endre Sebok.

Jūchimen Kannon, bodhisattva van mededogen, Japan, 18e eeuw, Edo-periode, houten sculptuur afgewerkt met lakwerk, de kleinere hoofden bovenop het hoofd vertegenwoordigen de verschillende stadia op het pad van verlichting, hoogte: 77 cm. Bij Galerie Darya tijdens Hasselt Fine Art Fair. © Hasselt Fine Art Fair.

De maand maart staat voor vele kunstliefhebbers en verzamelaars in het teken van TEFAF. Maar er is nog veel meer te beleven en vaak op bijzondere locaties. Om te beginnen met **BANAD**, het Brussels Art Nouveau Art Deco Festival, dat dit jaar de honderdste verjaardag van art deco viert. Deze editie zet dit iconische stijlfenomeen in de kijker door de deuren te openen van publieke gebouwen en privéwoningen die slechts zelden toegankelijk zijn, en door thematische rondleidingen, lezingen en familie-activiteiten te organiseren. Verspreid over drie weekends, van 15 t/m 30 maart, kun je zo elk weekend een andere Brusselse regio (her)ontdekken. Op 29 en 30 maart vinden ook de **Objectenbeurs** en het **Salon van restaurateurs en experts** plaats in het art-nouveauschoolgebouw van Henri Jacobs. Zo'n vijftig verzamelaars en handelaars presenteren er objecten, meubels, boeken en affiches. Vooral vertegenwoordigd zijn glasblaas- en edelsmeedkunst, boekbinderij en pottenbakken. Op zondag wordt een expertisedag georganiseerd door Jean-Jacques Wattel van Art Research (Parijs). Meer info: www.banad.brussels

■ Wat ook past in het art-decojaar 2025 is een bezoek aan de prestigieuze Villa Empain. Daar vindt van 21 t/m 23 maart **LEAF** (Limited Edition Art Fair) plaats, de beurs van multiples en werken in beperkte oplage georganiseerd door de Boghossianstichting. Gerenommeerde uitgevers

en galeries uit binnen- en buitenland presenteren er litho's, gravures, zeefdrukken, prenten, foto's, keramiek en illustraties. Daarnaast wordt er werk getoond van kunstenaars die een residentie hadden in de villa. Nieuw dit jaar is **B2**, de edities van de Boghossianstichting. Drie kunstenaars hebben hiervoor originele werken gemaakt in het B2-formaat. www.villaempain.com ■ De Trixxo Arena in Hasselt opent van 20 t/m 23 maart de deuren voor de 41e editie van de Salon d'Art et d'Antiquités **Hasselt Fine Art Fair**. Deze beurs, met 70 internationale exposanten, trekt jaarlijks vele liefhebbers van antiek en moderne en hedendaagse kunst. Exposanten uit België, Nederland en Duitsland presenteren een volledig aanbod van stijlen en tijdperken. Ideaal voor startende verzamelaars. www.hasseltfineart.com ■ De tweede editie van **Antiques & Fine Art Fair in Château Bayard** in Dhuy-Eghezée gaat door van 13 t/m 16 maart. ■ De Arsenaalsite in Gent, een voormalige treinwerkplaats, is opnieuw de setting van **BADAFF**, Belgian Art & Design Affair. Deze beurs brengt galeries, designstudio's, kunstenaars en makers samen die zich op de grens tussen kunst en designobjecten bevinden. Ook digitale kunstwerken uit binnen- en buitenland worden gepresenteerd. Van 20 t/m 23 maart. www.badaff.be ■ Tour & Taxis biedt dan weer de unieke rommelmarktsfeer voor de voorjaarseditie van **Brussels Design Market**, een must op de internationale vintage designkalender. Op 29 en 30 maart presenteren 150 vintage dealers een diverse selectie 20e-eeuws design van hoge kwaliteit. Naast iconische stukken biedt de beurs ook anonieme en exclusieve stukken aan tegen betaalbare prijzen. www.designmarket.be

Alain Clément, *Sans titre 21SIG*, 2022. Te zien bij Galerie Catherine Putman tijdens LEAF. © LEAF.

↓ Elen Braga, *The Future is Europe*. Foto: Luk Vander Plaetse. © Wouters Gallery. Te zien op Art Rotterdam bij New Art Sections.

Over de grens

Net over de Franse grens gaat **Lille Art Up!** door van 13 t/m 16 maart in het Grand Palais. Deze beurs voor hedendaagse kunst heeft dit jaar als thema 'Libérer la matière' en nodigt de exposanten en kunstenaars uit om de plastische kracht en rijkdom van de gebruikte materialen te illustreren. Aanvullend werkt de beurs samen met musea in Lille voor tentoonstellingen 'hors les murs'. Alle info op www.lilleartup.com ■ Nog t/m 2 maart kan je naar de eerste editie van **Design Biennale Rotterdam**. De biënnale is een platform voor innovatief en experimenteel ontwerp van zowel lokale als internationale makers. Ontdek meer dan 100 ontwerpers op iconische locaties in de stad. www.designbiennalerotterdam.com ■ Van 26 t/m 30 maart staat Rotterdam dan weer volledig in het teken van kunst. Tijdens **Rotterdam Art Week** ontdek je op 50 locaties door de stad beurzen, tentoonstellingen,

open studio's, tours, 'artist talks' en meer. www.rotterdamartweek.nl ■ Hoogtepunt is **Art Rotterdam**, de beurs voor hedendaagse kunst die voor de eerste keer doorgaat in Rotterdam Ahoy (van 28 t/m 30 maart). Deze grotere locatie biedt niet alleen meer plaats voor internationale galeries maar ook voor nieuwe mogelijkheden die de beurs internationaler en diverser maken. Nieuw is de videosectie Projections met grote videoschermen. Intersections biedt een grote ruimte voor grootschalige installaties en het Sculpture Park is eveneens ontmoetingsplek. Het Mondriaan Fonds organiseert de expositie Prospects met werk van 118 startende kunstenaars. New Art Section brengt solopresentaties van kunstenaars die vernieuwende formele en materiële uitdrukkingsvormen onderzoeken. Wouters Gallery uit Brussel presenteert er het werk van Elen Braga. www.artrotterdam.com

Hoofdstad van de tekenkunst

Eind maart staat Parijs in het teken van de tekenkunst, met als hoogtepunt **Salon du Dessin** van 26 t/m 31 maart in Palais Brongniart. Deze beurs is een wereldreferentie voor oude, moderne en hedendaagse tekenkunst. Onder de 39 Franse en buitenlandse exposanten bevinden zich Lancz Gallery uit Brussel en Onno van Seggelen Fine Art uit Rotterdam. Ook Ronny Van de Velde keert dit jaar terug. Eregast voor deze editie is Musée des Beaux-Arts van Reims met een selectie van 46 tekeningen, waaronder een serie van dertien portretten van Lucas Cranach de Jongere. Salon du Dessin reikt ook de Prix de dessin contemporain de la Fondation Daniel & Florence Guerlain uit. De Belgische kunstenaar Gideon Kiefer is hiervoor, samen met twee andere kunstenaars, genomineerd. www.salondudessin.com ■ Salon du Dessin werkt sinds drie jaar samen met Drawing Now Paris en Paris Print Fair die plaatsvinden van 27 t/m 30 maart. **Drawing Now Paris** is de beurs voor hedendaagse Europese tekenkunst en keert voor deze 18e editie terug naar de Carreau du Temple. www.drawingnowparis.com ■ De vierde editie van **Paris Print Fair** vindt plaats in de Réfectoire du Couvent des Cordeliers. Deze beurs is gewijd aan prentkunst met grote namen als Dürer, Rembrandt en Goya naast meesters van de Japanse prentkunst en hedendaagse kunstenaars. www.parisprintfair.fr

Lucas Cranach de Jongere (1515-1588) toegesch., *Portret van hertog Filips I van Pommeren*, ca. 1540, tempera, zwarte steen en houtskool op gelaagd papier op karton, 34,8 x 23,7cm. Musée des Beaux-Arts, Reims. Foto: Corentin Le Goff. Te zien op Salon du Dessin.

Kopstukken

David Lynch

David Lynch, de legendarische filmmaker en kunstenaar, is op 16 januari op 78-jarige leeftijd overleden. Lynch stond bekend om zijn unieke, surrealistische stijl en zijn donkere, mysterieuze blik op Amerika. Films als *Blue Velvet* (1986), *Lost Highway* (1997) en de iconische serie *Twin Peaks* (1990-91, 2017) maakten hem wereldberoemd. Oorspronkelijk

opgeleid als schilder, keerde Lynch in de afgelopen decennia terug naar de beeldende kunst. Zijn werk werd geëxposeerd in prestigieuze galeries zoals Pace en musea. Naast film en kunst had Lynch een passie voor muziek en transcendentaal mediteren. Zijn invloed op de kunst- en filmwereld blijft onmiskenbaar.

Foto: Ezra James.

Jo Baer

Jo Baer is op 21 januari op 95-jarige leeftijd overleden. De Amerikaanse schilder, die sinds 1984 in Amsterdam woonde, stond bekend om haar radicale vernieuwingen in de schilderkunst. In de jaren 60 brak ze door met minimalistische werken, maar later ontwikkelde ze een figuratieve stijl met symbolen en tekst. Baer exposeerde wereldwijd, van het Whitney Museum tot het Stedelijk Museum. Haar zoektocht naar betekenis binnen de schilderkunst maakte haar tot een invloedrijk kunstenaar. Vorig jaar had ze nog een tentoonstelling bij Rozenstraat in Amsterdam.

Foto: Yaël Temminck.

Yrjö Kukkapuro

Yrjö Kukkapuro, de Finse ontwerper van meubels en producten, is op 91-jarige leeftijd overleden in zijn huis in Kauniainen. Kukkapuro, geboren in 1933 in Vyborg, was een pionier van het postmodernisme en focuste op ergonomische ontwerpen. Zijn iconische *Karuselli*-loungestoel uit 1964 werd door Terence Conran 'de comfortabelste stoel ter wereld' genoemd. Zijn meubels, zowel experimenteel als functioneel, zijn terug te vinden in musea en openbare ruimtes in Finland. Zijn huis uit 1968 wordt volgend jaar een museum ter ere van zijn nalatenschap.

Foto: R.V.

Justine Posalski

Justine Posalski is benoemd tot nieuwe specialist in het designdepartement van veilinghuis Bonhams. Met een doctoraat in art nouveau en art deco en een diploma gemmologie brengt ze twaalf jaar ervaring mee, opgedaan bij gerenommeerde veilinghuizen en galeries. Ze zal werken aan veilingen in zowel Parijs als Brussel. Posalski kijkt ernaar uit haar expertise in te zetten om verzamelaars te begeleiden bij aan- en verkoop. De aanstelling weerspiegelt de groei van Bonhams in de designmarkt, waar haar kennis een waardevolle troef zal zijn.

Foto: Bonhams.

Kris Callens

Na bijna tien jaar neemt Kris Callens afscheid als directeur-bestuurder van het Fries Museum, Fries Verzetsmuseum en Keramiekmuseum Princessehof. Onder zijn leiding trokken tentoonstellingen als *Alma-Tadema*, *Escher op reis* en *Rembrandt & Saskia* veel publiek. Ondanks recente successen, zoals *Porseleinkoorts* en *Ja, ik wil!*, kampt het museum met

financiële uitdagingen. Met een reorganisatie in 2025 in het vooruitzicht zien Callens en de Raad van Toezicht dit als een logisch moment voor verandering. Een interim-directie neemt voorlopig de leiding, terwijl gezocht wordt naar een definitieve opvolger.

Foto: Ron van Til.

Johan Grimonprez

Regisseur Johan Grimonprez, bekend van de Oscargenomineerde documentaire *Soundtrack to a Coup d'Etat*, heeft de kunstbeurs van het POMONA Fonds gewonnen in de categorie 'Gevestigd kunstenaar'. De beurs, ter waarde van 20.000 euro, ondersteunt Belgische kunstenaars. Ook Hussein Shikha en Marie Zolamian vielen in de prijzen. De laureaten kozen elk een kunstenaar of organisatie om een extra beurs van 5.000 euro te schenken; Grimonprez selecteerde multidisciplinaire kunstenaar Hilke Walraven.

Foto: Getty.

Marta Maziers

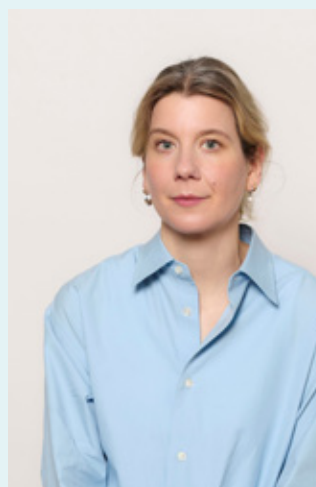
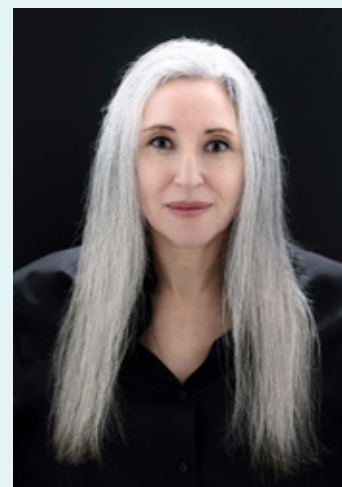
Marta Maziers, getalenteerde horlogemaker uit België, heeft de eerste prijs gewonnen in de Apprentice-categorie van de Cartier Prize for Watchmaking Talents of Tomorrow 2024. De winnende creatie, *La Reine du Temps*, is een horologisch meesterwerk geïnspireerd door de wereld van bijen en ontworpen om alle zintuigen te prikkelen. Maziers, student aan het IATA in Namen, wist de jury te imponeren met haar technische finesse en creatieve visie. Naast een Cartier-horloge krijgt ze de kans om de prestigieuze wereld van Cartier verder te verkennen via een exclusieve stage.

Foto: Cartier.

Nedda El-Asmar

Nedda El-Asmar, gerenommeerde zilversmid met Belgisch-Palestijnse roots, heeft de prestigieuze Lifetime Achievement Gold Award gewonnen tijdens de Henry van de Velde Awards 2025. De Antwerpse designer staat bekend om haar innovatieve ontwerpen, zoals het iconische zilveren condoomdoosje en een zilveren zadel voor Hermès. Sinds 2019 is ze artistiek coördinator aan PXL-MAD School of Arts in Hasselt, waar ze passie en ervaring doorgeeft aan jonge ontwerpers. Met deze bekroning wordt haar invloedrijke carrière van meer dan dertig jaar in de internationale designwereld geëerd.

Foto: Elyane Van Coillie.

Melanie Bühler

Melanie Bühler (°1983) start in april 2025 als conservator hedendaagse kunst bij het Stedelijk Museum Amsterdam. Ze volgt Karen Archey op en zal tentoonstellingen, publicaties en collectieonderzoek ontwikkelen. De Zwitserse kunsthistoricus was eerder curator bij het Frans Hals Museum en Kunstmuseum St. Gallen. Haar projecten, zoals *Noise! Frans Hals Otherwise* en *Burning Down the House*, getuigen van een kritische blik op kunst en maatschappij. Directeur Rein Wolfs noemt haar een aanwinst: "Haar visie en ervaring sluiten perfect aan bij de koers van het Stedelijk."

Foto: Flavio Karrer.

Nachtreis door het museum

Hans Op de Beeck

The Horseman, sculptuur, 2020, 215 × 92 × 243 cm,
gemengde techniek. © de kunstenaar.

Hans Op de Beeck krijgt een solotentoonstelling in KMSKA. Hij is slechts de tweede levende kunstenaar die sinds de heropening van het museum die de eer te beurt valt. Het wordt geen retrospectieve presentatie, maar een beleavingsgerichte installatie, een 'nachtreis' door sculpturale taferelen.

TEKST: TAMARA BEHEYDT
FOTO'S: HELENA VERFAILLIE

De werken van Hans Op de Beeck (°1969, Anderlecht) zijn herkenbaar. Zijn figuratieve sculpturen hebben vaak een zachte, monochroom grijze huid of een tot enkele tinten herleide uitwerking. Hoewel realistisch uitgevoerd, sluipen er vaak surreële elementen in zijn werken: een slapend kind, zwevend boven een vlot, een achtergelaten feesttafel die nét te groot is om echt te zijn, een Don Quichot-achtige ruiter in jeans en een aapje met parasol op de schouder. Hij legt de kleine momenten des levens vast, van de spanning voor een eerste kus en een bellenblazend kind tot een rustende showgirl, maar ook grote levensvragen in een kunsthistorische traditie, zoals in zijn terugkerende vanitasmotieven. In zijn video's speelt hij met een bevreemd gevoel

'Ik wilde met *The Collector's House* het gevoel oproepen van het achtergelaten huis van een steenrijke oligarch na een coup d'état, zoiets'

tussen werkelijkheid en fictie: decors op schaal die door mensenhanden op- en afgebouwd worden of cinematografische verhalen die door een extreem trage beeldsnelheid beklijvend worden.

BAND MET COLLECTIONEURS

Op de Beecks werken zijn opgenomen in collecties van musea wereldwijd en van privé-verzamelaars. Het commerciële aspect van de kunstwereld ziet Op de Beeck als een noodzakelijke schakel in zijn parcours. "Ik maak veel grootschalige, totaal onverkoopbare installaties, zuiver voor de kunst, en dat is enkel mogelijk als er ook inkomsten zijn", zegt hij. "Dat is een realiteit. Ik heb zes mensen in dienst in mijn studio. De vrijheid om werken en installaties te realiseren waarvan ik droom, en deze mensen daarbij correct te betalen, bestaat dankzij de verkoop van andere werken."

De kunstenaar benadrukt zijn positieve ervaring met kleine en grote verzamelaars, tussen wie hij geen onderscheid maakt. "Je mag echt niet onderschatten hoe waardevol het is om een werk een plaats te zien krijgen in iemands dagelijkse biotoop. Ik heb nog nooit een verzamelaar ontmoet die mijn werk als een investering zag. Zovelen ontvangen het liefdevol in hun thuis, leven ermee samen, laten hun kinderen ermee opgroeien. Dat is iets heel wezenlijks." In zeldzame gevallen groeit er een duurzame band tussen kunstenaar en collector. Zo kocht Ingvild Goetz uit München twintig jaar lang verschillende werken van Op de Beeck en ontsloot die in haar publiek toegankelijk Sammlung Goetz-museum. "Bij Goetz voel ik dezelfde warmte als bij kleinere verzamelaars", zegt de kunstenaar. "Je voelt je ontvangen, erkend,

wanneer iemand je werk zo in de diepte verzamelt, zonder onderscheid te maken tussen aquarellen, sculpturen, video's. Dat getuigt van een mooie affiniteit en een groot wederzijds respect."

THE COLLECTOR'S HOUSE

Zijn sleutelwerk *The Collector's House* (2016) werd recent aangekocht en permanent opgesteld door Kunstdepot Göschenen. De bezoeker van deze levensgrote installatie bevindt zich in een ontwrichtende, volledig gesculpteerde kamer van 250 m². Ontwrichtend niet alleen door het monochrome grijs, maar ook door de anachronistische samenstelling van objecten, van Afrikaanse maskers en een Steinway-piano, over een buitenmaatse bibliotheek en een monumentale binnenvijver tot modernistische sculpturen of gesculpteerde laptops en lege pizzadozen. "Het gevoel van de

intense stilte die hier neerdaalt, is erg belangrijk", zegt de kunstenaar. "Ik wilde het gevoel oproepen van het achtergelaten huis van een steenrijke oligarch na een coup d'état, zoiets. Het staat bol van de foute smaak, maar eigenlijk valt er niet om te lachen. Natuurlijk gaat het ook over ethische vraagstukken – over sociale ongelijkheid, de holle drang naar prestige, machtsverhoudingen, consumptiecultuur – die zich langzaam ontvouwen wanneer je tijd in de installatie doorbrengt. Maar de bevragende stilte staat voorop, en niet een opdringerige maatschappijkritiek, want wie ben ik, als onbeholpen mens, om de toeschouwer een morele les te willen spellen?"

Sinds kort werkt Op de Beeck, naast de Italiaanse Galleria Continua, de Oostenrijkse Krinzinger en de Nederlandse Ron Mandos, ook samen met de Franse galerie Templon. Afgelopen winter had hij een tentoonstelling in de New Yorkse vestiging van de galerie, en het is ook de bedoeling om daar de focus te leggen. Zo wordt zijn werk niet alleen op Europese fronten goed verspreid, maar ook overzee. Niettemin, benadrukt hij, heeft hij geen strategie wanneer het op zijn loopbaan aankomt: "Mijn werk werd snel internationaal opgepikt, maar daar heb ik nooit bewust op aangestuurd. Wederzijdse, gelijkwaardige toewijding en de vreugde een verhaal te delen zijn veel belangrijker.

'Ik wil compromisloos en harmonieus creëren, zonder bijbedoelingen'

"Je mag echt niet onderschatten hoe waardevol het is om een werk een plaats te zien krijgen in iemands dagelijkse biotoop."

‘Van Dostojevski tot Pixar: voor mij is het allemaal cultuur die een publiek heeft en verdedigd moet worden’

Wanneer ik met iemand een samenwerking aanga, of dat nu een galerie is, een curator, een theaterintendant of een operahuis, wil ik voelen dat we aan hetzelfde zeel trekken. Ik wil compromisloos en harmonieus creëren, zonder bijbedoelingen. Het enthousiasme en spelplezier van Mathieu Templon overtuigden me van een duurzame uitwisseling.”

WEINIG BELGISCHE ERKENNING

Vanaf het begin van zijn loopbaan kan Op de Beeck op internationale erkenning rekenen. In 2008 kreeg zijn immersieve, levensgrote installatie *Location (5)* een permanent paviljoen in het Towada Art Center in Japan, nadat het al getoond was tijdens zijn solotentoonstelling in het Gemeentemuseum Den Haag in 2004 en op Art Unlimited in Basel. In die beginperiode toonde hij onder meer in Italië, Duitsland, Rusland, Frankrijk, Nederland, Oostenrijk en het Verenigd Koninkrijk. Zijn werk was te zien op vele biënnales en triënnales, waaronder de Biënnale van Venetië en de

Aichi Triënnale. In de Verenigde Staten had de kunstenaar meerdere museale solotentoonstellingen, onder meer in het Hirshhorn Museum in Washington DC en het moCa Cleveland. Maar zelden kwam er een volwaardige museale solotentoonstelling in België. “Hoewel er goede institutionele aandacht was in het begin van mijn loopbaan, leek mijn werk de afgelopen vijftien, twintig jaar nog weinig weerklank te vinden in België”, zegt hij. “Alsof het intussen te ver afstand van wat hier als goede kunst werd beschouwd. Misschien was het te picturaal, te toegankelijk, werden mijn beelden niet weerbarstig genoeg bevonden? Toegankelijkheid vind ik geen probleem. Van Dostojevski tot Pixar: voor mij is het allemaal cultuur die een publiek heeft en verdedigd moet worden. Cultuur speelt op een of andere manier een rol in het leven van elke persoon. En ook werken die een ruimer publiek aanspreken, kunnen vele intellectuele, kritische, gelaagde of verfijnde aspecten bespelen.”

SCALA AAN EMOTIES

In het Koninkrijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen transformeert Op de Beeck de tentoonstellingsruimtes in een nachtelijk parcours, een mysterieuze omgeving waarin de toeschouwer tussen sculpturen van figuren, fictieve architectuur, stillevens en raadselachtige objecten wandelt. De nacht is wel vaker zijn decor: in de installatie in Japan bevindt de bezoeker zich in een wegreistorient aan een verlaten snelweg in het donker, meerdere video's spelen zich in de nacht af en in 2016 creëerde hij *De Nachtwandelaars*, een theaterstuk waarin drie dochters na het eigenhandig begraven van hun vader een wandeling door de nacht aanvatten, gegidst door de stem van hun vader op een nagelaten band-recordertje. Wandelend door het parcours in KMSKA bepalen de bezoekers zelf het tempo en de intentie van de reis. De beleving brengt hen bij herkenbare, vertederende, mysterieuze of bevreemdende taferelen waarin ze een rechtstreekse relatie met Op de Beecks werken aangaan.

De toeschouwer staat bij het creëren altijd op de voorgrond van zijn gedachten. "Mijn eerste doel is om iets te maken waarin de toeschouwer een beleving vindt", zegt hij. "Ik wil de kijker uitnodigen om receptief te zijn voor een geënceneerde setting en om daar toch een authentiek gevoel in te vinden.

'De waarachtigheid van een emotie vind ik buitengewoon belangrijk, in elke kunstvorm'

De waarachtigheid van een emotie vind ik buitengewoon belangrijk, in elke kunstvorm. Het is ontegensprekelijk een constructie, maar als je je eraan overgeeft, zijn de emoties die volgen écht." En dat geldt niet alleen voor zijn belevingsgerichte, levensgrote installaties, benadrukt hij, maar ook voor films, romans of schilderijen. "Ik ben jaloers op schilders als Peter Doig die je binnen een tweedimensionaal vlak kunnen meevoeren naar een uitzonderlijk, instant beleefbaar universum." Lachend: "Wat zij op een doek kunnen, daar heb ik vier vrachtwagens voor nodig. Ook Ensor heeft dat: zijn werken zijn werelden op zich. Ook zonder complexe

"Mijn eerste doel is om iets te maken waarin de toeschouwer een beleving vindt."

installatie kun je zo in die virtuele werelden duiken." Wat hoopt Op de Beeck dat kijkers in zijn kunst terugvinden? Beleving en herkenbaarheid, maar ook troost, zoals het voor hemzelf is. "Als je de balans opmaakt van de mensheid, van de wereld vandaag, is er weinig om optimistisch over te zijn. Elke broze daad van hoop kan in een vingerknip sneuvelen. Maar kunst is een van die schaarse reddende eilanden: een bemiddelende, helende, constructieve kracht. Als toeschouwer – lezer, kijker, luisteraar – en ook als maker biedt kunst soelaas, reflectie en vooral loutering."

BEZOEKEN

Hans Op de Beeck. *Nachtreis*

22-03 t/m 17-08

KMSKA

Antwerpen

www.kmska.be

Maarten Van Roy

In deze reeks zoomt COLLECT in op de plek van jonge kunstenaars in de hedendaagse (kunst)wereld. Waarom maken zij zo'n werk, waar komt hun inspiratie vandaan en hoe zien ze de eigen positie in de kunstwereld? Deze maand: Maarten Van Roy (*1985, Bonheiden).

TEKST: ELIEN HAENTJENS

FOTO: GUY KOKKEN

‘Thuiskomen’ noemt hij het: tentoonstellen in Cc Strombeek, tussen zijn atelier in het Amerikaans Theater (gebouwd in 1958 voor de wereldtentoonstelling), café Palto aan de Lakense Sint-Lambertuskerk en volkssterrenwacht Mira. “Ik koester een liefde voor verlaten, afgeleefde plekken, waar desintegratie een zekere rust brengt”, zegt Maarten Van Roy. “Sinds ik een aantal jaar geleden dit atelier kon overnemen, voel ik me in toenemende mate verbonden met de omgeving.” Zoals bij iedere tentoonstelling gaat Van Roy in Studio S van Cc Strombeek in nauwe dialoog met de context. “Ik wil de ruimte op een zachte manier leesbaarder maken. Als je die als een zin zou beschouwen, dan vormen mijn werken de interpunctie”, stelt hij. “Het opbouwen van een tentoonstelling is een cerebrale act van organiseren en het aanbrengen van schaal in de ruimte. Je creëert spanningsbogen tussen de objecten. Hoewel ik mijn werken vroeger vooral in onderling verband zag, en ze dus niet altijd individueel wilde verkopen, streef ik er nu naar dat elke sculptuur als een autonoom werk kan functioneren. Dat belang van tentoonstellen voor mijn praktijk ervaaarde ik tijdens mijn master in het Duitse Münster. Terwijl ik op het Gentse KASK een sterke theoretische en technische basis kreeg, leerde ik daar onder begeleiding van Henk Visch mijn intuïtie volgen.” Net na zijn studies werkte de kunstenaar voor het eerst met brons en sindsdien is het materiaal hem blijven fascineren. “Tegelijk sprak het seriële me minder aan en sta ik weigerachtig ten opzichte van onnodig werk en synthetische materialen, zoals de courante siliconenmal”, vertelt hij. “Vanuit een ‘économie des gestes’ heb ik een techniek ontwikkeld, waarbij ik gegoten wassen platen tijdens de korte tijdspanne van het stollingsproces tot driedimensionale sculpturen modelleer. Dat dwingt me om mijn rationele zelf buitenspel te zetten en me te laten leiden door mijn lichamelijke intuïtie. Hoewel we er weinig bij stilstaan, herbergt die net zoveel kennis als onze hersenen. Een kunstwerk dat te overdacht is, mist doorgaans een diepere kracht. Door voor de afwerking van de reeks ‘Black Hole, Blind Spot, Dead Angle’ (2020-2021) voor koud patineren te kiezen, lieten we ook daar omgevingsfactoren en dus onvoorspelbaarheid mee het werk bepalen.”

ONVOORSPELBAAR

Door zich over te geven aan het materiaal geeft Van Roy het beeldhouwkundige inspraak. Ook in zijn nieuwste reeks 'Us Open' (2024-2025), die hij tijdens een residentie bij Fonderia Battaglia in Milaan maakte, liet hij die onvoorspelbaarheid toe. "Ik goot er bronzen 'direct casts' van gebroken en gesamplede holgoedfiguren van chocolade. De natuurlijke breuklijnen in de liefdevol vormgegeven figuren brengen nieuw leven, en de grens tussen binnen en buiten vervaagt", legt hij uit. "Dankzij een giettest wisten we dat er zich een substantie in de chocolade bevindt die aanzienlijke 'glitches' in het bronzen afgietsel teweegbrengt. Terwijl de Italiaanse ambachtslui die imperfectie oorspronkelijk niet konden smaken, maakte ik van die onzekerheid net dankbaar gebruik. Dat hield een aanzienlijk risico in, maar resulteerde in een enorme kwaliteitssprong."

Hoewel dat risico als een act van zelfdestructie zou kunnen worden geïnterpreteerd, ziet Van Roy er vooral een enorme generositeit in. "Op deze plekken geeft de textuur van het universum zichzelf prijs", verklaart hij. "De onvoorspelbaarheid uit de chaostheorie heeft niets met vrijblijvendheid te maken. Integendeel, de wanorde is deterministisch. In die zin is het na alle creatieve onstuimigheid nog steeds de beeldhouwer die beslist, of determineert, wat getoond wordt en wat niet."

STOF TOT NADENKEN

Naast die blik op materie op macroschaal, die gelinkt is aan het universum, is Van Roy gefascineerd door de menselijke omgang met materie. Die is verbonden met zijn lief-

Maarten Van Roy, 2023 (*The Grants*), 2023, brons, uniek, 78 x 36 x 27 cm. Privécollectie. © Avee Gallery en de kunstenaar. Foto: Jeroen Verrecht.

'Ik wil de materie autonomie verlenen'

de voor het alledaagse en vertrouwde, en wat dat zegt over ons leven. "Hoewel ik veel voldoening haal uit het creëren, begreep ik al snel het artistieke potentieel van wat ons omringt. Aan de hand van het vinden en tonen van voorwerpen die tegemoet komen aan mijn sculpturale visie, of deze zelfs overstijgen, verrijkte ik mijn beeldtaal", vertelt de kunstenaar. "Ik manipuleer die objecten zo weinig mogelijk en probeer de intensiteit die ik voelde bij hun ontdekking over te brengen op de toeschouwer. Nietsdoen wordt dan het summum van creatieve arbeid, en er ontstaat een spanning tussen het handgemaakte en de readymade." Ook de vraag naar het auteurschap van de kunstenaar boeit hem, want volgens Van Roy is een materiaal niet louter een passieve, vorm te geven substantie. "Ik wil de materie autonomie verlenen. Artiësten die bereid zijn hun exclusieve auteurschap op het spel te zetten, inspireren me. Dat ze hun kunst de overhand laten nemen, levert vaak ambigue lezingen op. Dat zie ik bijvoorbeeld bij muzikanten en producers als Aphex Twin, Squarepusher of Lana del Rey. Zij hebben een grote rol gespeeld in mijn ontwikkeling. De vanzelfsprekendheid waarmee ze van gedaante veranderen en bestaande klanken op vernieuwende manieren samenvoegen, voelt erg vertrouwd. Ze gaan op een losse manier met identi-

teit om en hebben zo hun unieke positie verworven. Het boek *Ghosts of My Life: Writings on Depression, Hauntology and Lost Futures* van Mark Fisher heeft op dat vlak een blijvende indruk nagelaten." Hoewel Van Roys werk nu sterk theoretisch omkaderd is, is dat kader veeleer een gevolg van de praktijk. "Als kind verzamelde ik allerlei spullen, en op mijn zestiende laste ik stukken schroot aan elkaar. Gaandeweg heb ik me verdiept in de materialen en hoe ze je soms toelaten om het allergrootste te observeren", vertelt hij. "Wanneer objecten breken of eroderen, vergroot hun entropie, waardoor ze dichterbij hun evolutionaire lot komen. Dat proces versterkt ook hun zeggingskracht en waarachtigheid. In die kwetsbaarheid worden grotere verbanden zichtbaar. Zo kan je in mijn 'Stellar Blades' (2021-), een reeks waarin ik floatglas gebruik als drager van zijn eigen fysieke karakteristieken, onder meer sterrenniveaus ontwaren. Met mijn oeuvre bied ik de toeschouwer de kans om bewust en fysiek aanwezig te zijn op een welbepaalde plaats. Zo lever ik visuele stof tot nadenken."

BEZOEKEN

Maarten Van Roy: *Us Open*

28-02 t/m 25-05

Cc Strombeek

Grimbergen

www.ccstrombeek.be

Maarten Van Roy, *Untitled (ASB)*, 2021, American footballs, 35 x 29 x 17 cm. Prijs: € 3.200. © de kunstenaar.

Ethel Lilienfeld

De kapitalisatie van het lichaam

In de Botanique in Brussel zet de jonge Franse kunstenaar Ethel Lilienfeld de reflectie voort die ze er begin dit jaar begon: over de groeiende virtualiteit van ons eigen beeld. Ditmaal verkent ze met de film en installatie *EMI* ook de grenzen tussen het reële en het artificiële, het levende en het dode. In het bijzonder onderzoekt ze de kapitalisatie van het lichaam online en zo belicht ze meteen ook de dubbelzinnigheden van het digitale tijdperk.

TEKST: JEAN-MARC BODSON

In 2004 veroorzaakte Patrick Le Lay, de toenmalige ceo van de Franse televisiegroep TF1, een schandaal toen hij in een interview verklaarde: "Wat wij aan Coca-Cola verkopen is beschikbare menselijke hersentijd." Twee decennia later kijken de kinderen van generatie Z veel minder televisie dan hun ouders, maar ze zitten wel beduidend meer naar andere schermen te kijken. In een maatschappij van overproductie, met wat sociologen nu een 'aandachts-economie' noemen, is de beschikbaarheid van hun hersenen de zeldzame en kostbare 'grondstof' bij uitstek geworden. Influencers wedijveren met elkaar op sociale netwerken om hun levensstijl als benijdenswaardig voor te stellen aan hun volgers.

Reclame van de jaren 2000 lijkt vrij onschuldig vergeleken met de beïnvloedingsstrategieën van nu.

Het minste wat we kunnen zeggen, is dat de reclame van de jaren 2000 vrij onschuldig lijkt in vergelijking met de beïnvloedingsstrategieën van nu. Tenminste, dat is waar Ethel Lilienfeld (°1995), een Française die in Brussel woont, ons voor waarschuwt

Ethel Lilienfeld, maquette van de presentatie in de Galerie van de Botanique. © de kunstenaar. Met toestemming van Le Fresnoy.

Ethel Lilienfeld, screenshot van de film *EMI*, 2023. © de kunstenaar. Met toestemming van Le Fresnoy.

in de verschillende projecten die ze sinds begin dit jaar presenteert in de Botanique in Brussel. In *Invisible Filters*, een hoogwaardige video-installatie die in januari werd getoond in de prachtige zaal van het museum, stelde ze op metaforische wijze het virtuele van ieders persoonlijke imago op sociale netwerken in vraag. Deze visuele fabel was aanvankelijk geïnspireerd op het (waargebeurde) ongeluk van Qiao Biluo, een beroemde Chinese streamer die zichzelf 'Your Highness Qiao Biluo' noemde. Ze haalde zich de woede van haar honderdduizenden fans op de hals, nadat door een technisch probleem bleek dat ze in feite een 58-jarige vrouw was die een filter gebruikte om er jonger uit te zien. Daarnaast zijn acht schilderijen tentoongesteld onder de titel *iiDolls*. Daarop zijn vrouwen te zien van wie de 'echte' foto's zijn geretoucheerd, om ze het uiterlijk te geven van de dieren waarmee ze worden geïdentificeerd door de seksistische beledigingen van internetgebruiker, zoals teef, koe, adder en apin. Deze beledigingen zijn door de kunstenaar op de gordijnen rond elk van deze allegorische voorstellingen geschreven. Het is haar manier om erop te wijzen hoe groot de impact van beelden in onze tijd is en hoe amoreel veel van die op sociale netwerken gedeelde beelden wel zijn.

VIRTUELE INFLUENCERS

EMI, de film, de webpagina en de installatie, momenteel te zien in de galerie van de Botanique, toont een avatar in een toepasselijke esthetiek, oftewel flitsend en opzweepend, een avatar waarvan we

Lilienfeld wil ons doen nadenken over onze relatie met de werkelijkheid in een tijd waarin virtuele influencers hun menselijke tegenhangers beginnen te verdringen.

de aard, virtueel of niet, van meet af aan in twijfel trekken. Gedurende de achttien minuten van de film aanschouwen we een influencer die, net als de meeste van haar collega's, geïnteresseerd is in het vergroten van haar publiek en het verkopen van nutteloze dingen. Maar haar gelikte uiterlijk en stereotiepe gebaren doen beseffen dat ze in feite een virtueel personage is. Die twijfel is nu net de subtiel manier waarop Lilienfeld ons wil doen nadenken over onze relatie met de werkelijkheid in een tijd waarin virtuele influencers hun menselijke tegenhangers beginnen te verdringen. Het dient gezegd dat de overtuigingskracht van die laatsten op het laagste niveau sinds vijf jaar zit; het lijkt erop dat hun posts, geënceneerd en losgekoppeld van echte ervaringen, niet langer overtuigen. Wat paradoxaal en beangstigend is, is dat de avatars nu al geloofwaardiger zijn! De aan *EMI* gewijde website is dan ook niet bepaald zuinig met ironie: "Tijdens haar leven kon ze niet echt zijn, maar als dode kunnen we haar samen tot leven brengen, orgaan per orgaan. Als u een orgaan koopt, maakt u deel uit van een coöperatieve kracht die getuigt van de menselijkheid en

het bestaan van *EMI*. Uw eigendom is het bewijs van haar eeuwige organisme." De kunstenaar heeft gelijk en laat een beangstigende verschuiving zien: vroeger kochten consumenten om te bestaan, nu wordt hun gevraagd te kopen om te laten bestaan.

BEZOEKEN

Ethel Lilienfeld: *EMI*

t/m 06-04

Botanique

Brussel

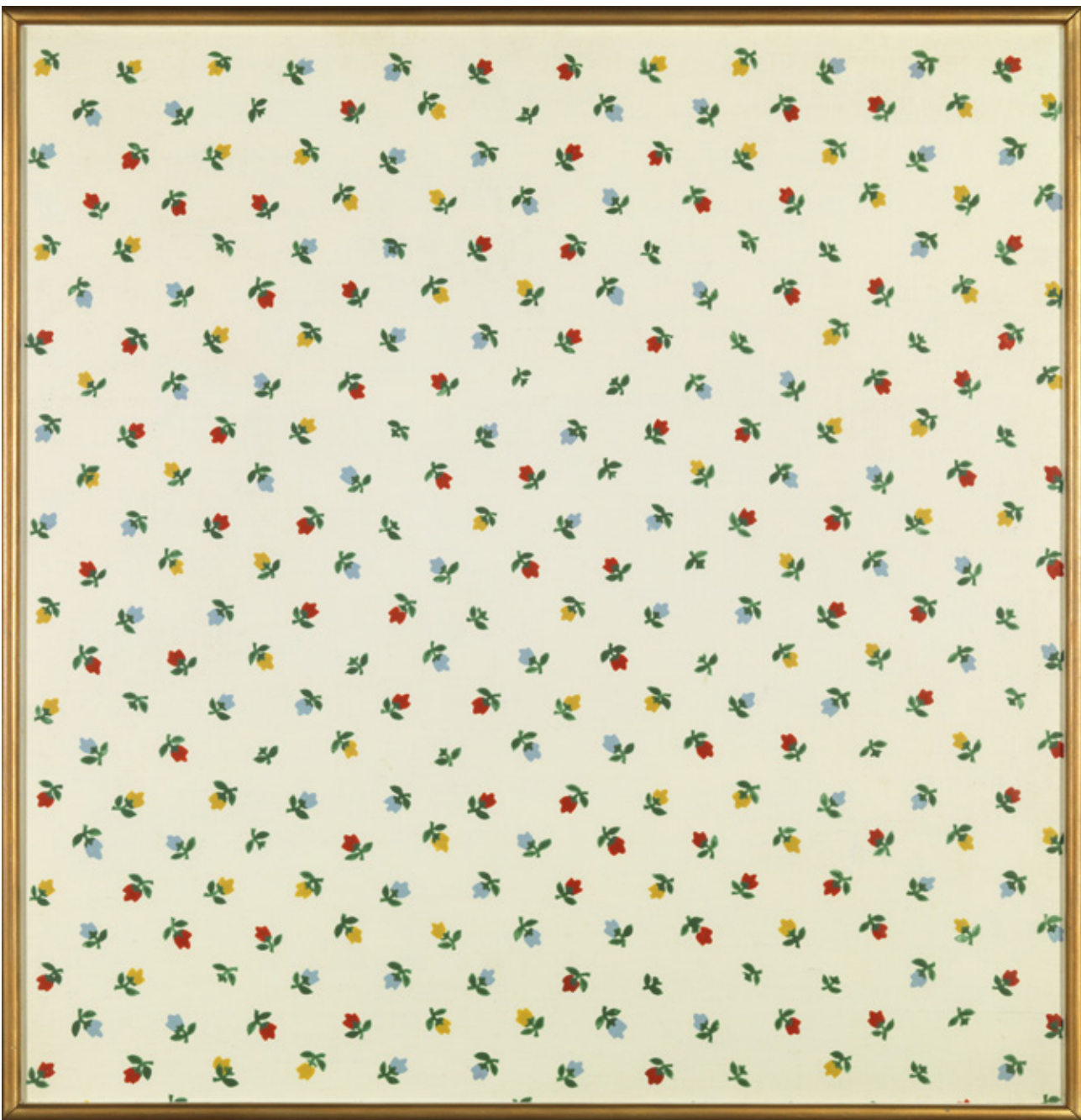
www.botanique.be

SURFEN

www.nevergone.cloud

Daan van Goldens love language is kunst

Daan van Golden, *Zonder titel* (Tokyo), 1964, lakverf op linnen op paneel. Collectie Fonds Schiedam Vlaardingen e.o., in langdurig bruikleen bij Stedelijk Museum Schiedam. Fotografie: Tom Haartsen.

Minutieus schilderde hij zakdoeken, motieven van inpakpapier en andere schilderijen. Hij fotografeerde, maakte collages, installeerde exposities als een kunstwerk op zich. Daan van Golden wordt geroemd als zeer eigenzinnige Nederlands kunstenaar. Internationaal zeer geliefd en gewaardeerd door kunstliefhebbers en verzamelaars, maar niet overbekend. Stedelijk Museum Schiedam komt voor de dag met *Daan van Golden. The Original*, het grootste overzicht ooit.

TEKST: CHRISTINE VUEGEN

In 1963 raapte Daan van Golden (1936-2017) een stukje verpakkingspapier op in zijn atelier in Tokio, schilderde het motief secuur na en ontdekte dat het een meditatieve werking had. Het bleek een beslissend kantelpunt: de start van nauwgezet nageschilderde zakdoeken, motieven van inpakpapier, plastic tafelkleden en meer nederige alledaagse decoratie. Het zijn de schilderijen waarom de kunstenaar het meest bekend staat. Van Golden werd geboren in de Rotterdamse volkswijk Katendrecht, en werkte als metaalbewerker en daarna als etaleur bij de Bijenkorf in Rotterdam. Tussendoor volgde hij een avondopleiding schilderkunst en grafiek. In 1961 exposeerde hij voor de eerste keer solo. Voordat hij naar Japan vertrok, leefde hij zich met zwarte en witte verf uit in abstract-expressionistische schilderijen. De kunstenaar heeft altijd veel gehouden van reizen. En hij hield van Schiedam, zijn thuisbasis.

TULPES UIT JAPAN

Daan van Golden verbleef twee jaar in Japan, in 1963 en 1964. Hij was er na een lange reis aangekomen met zijn toenmalige vriendin Willy van Rooy, een fotomodel, en kwam onder meer aan de kost als figurant in Japanse films. In Tokio interesseerde het hem niet meer om abstract-expressionistisch te schilderen. Hij wist niet goed wat, totdat hij dat stukje inpakpapier opraapte en naschilderde. De concentratie, de zorg en de precisie die hij erin stopte, sloten aan bij zijn fascinatie voor de Japanse cultuur, de spiritualiteit en esthetiek. *Zonder titel (Tokyo)* uit 1964 is een sleutelwerk, dat de kunstenaar altijd bij zich hield. Het

raster van gele, rode en blauwe tulpjes op een bleke achtergrond is een nageschilderd stukje verpakkingspapier van een Japans warenhuis. Elk tulpje schilderde hij uiterst zorgvuldig na in Japanse lakverf. Hetzelfde jaar toonde hij het werk in zijn solotentoonstelling *Patterns* in Naiqua Gallery in Tokio. In Japan maakte hij twee schilderijen met dit motief. Na zijn terugkomst in Nederland veranderde hij het oorspronkelijke rechthoekige formaat van dit schilderij in een vierkant formaat. Voor de kunstenaar was het een belangrijk werk. In 1982 koos hij het voor de omslag van zijn tentoonstellingscatalogus van Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. En het komt terug in heel wat afgeleide werken, onder andere in *Tokyo/Dijon* (1996-2016):

Daan van Golden vond beelden in zijn omgeving. Kunst en leven vloeien in elkaar.

een print van de tulpjes uit Japan als een strook behangpapier op de muur en daarop een ingelijst dubbeldruk-werk, een fotografische afdruk van dit motief en een lege kamer over elkaar heen. Exposities van hem lieten altijd voelen dat het ook ging om de ervaring van schilderkunst. Het originele schilderij werd vorige zomer aangekocht door het Fonds Schiedam Vlaardingen e.o. voor een langdurige bruikleen aan Stedelijk Museum Schiedam. Het was het laatste unieke schilderij in de nalatenschap. De verwerving is de aanleiding voor de overzichtsexpositie, een hoogtepunt in de viering van 750 jaar stadsrechten in Schiedam.

RADSLAG VOOR YVES KLEIN

Schilderen, fotograferen of de paden van de Hortus Botanicus in Amsterdam bedekken met azuurblauwe keien, de kleur van het rivierengebied in Mexico gezien vanuit een vliegtuigje: Daan van Golden vond beelden in zijn omgeving. Kunst en leven vloeien in elkaar. "Het kunstenaarschap is niet alleen het leveren van kunstwerken, maar heeft te maken met alles wat je doet, met liefde bedrijven, geen troep maken, een goed mens zijn", zei hij in 1989 in een interview in *Vrij Nederland*. Hij gaf zelden interviews en hield zich liefst afzijdig van het kunstcircuit. Wat

niet wegneemt dat zijn werk aansloeg. Hij exposeerde onder meer solo in Stedelijk Museum Schiedam (1966 en 1978), Stedelijk Museum Amsterdam, Consortium in Dijon en Greene Naftali in New York. In 1999 vertegenwoordigde Van Golden Nederland in de Biënnale van Venetië. In België presenteerde de Brusselse kunstinstelling WIELS in 2012 een groot overzicht. En hij exposeerde graag bij Micheline Szwajcer, de Antwerpse galerie die zijn werk vertegenwoordigt. Het gebeurde met lange tussenpozen, want zijn productie was legendarisch traag. Over zijn solotentoonstelling in Tokio in 1964 zei de kunstenaar dat er niets was verkocht. Het is te lezen in een interview uit 2004, toen hij de Heinekenprijs voor Kunst had gekregen. "Je moet iets vinden dat je interessant vindt", legde hij daarin uit. "En dat dan vertalen. Een voorbeeld wordt verf, wordt een schilderij, en daardoor is het bijvoorbeeld die zakdoek niet meer." Toen hij terug was uit Japan schilderde hij in 1965 *Schilderij 1964 Recht van Voren Gezien*: zijn schilderij van een lichtgele zakdoek met een schaduw en een strook grijs, alsof het aan een muur hangt. In 2016 werd het bij Christie's in Amsterdam afgehamerd op 216.000 dollar, nog altijd het veilingrecord. Daan van Golden speelde met herhaling, kopie en origineel, maar het resultaat was altijd origineel. Hij ging aan de slag met zijn vroegere schilderijen of details uit werk van kunstenaars die hij bewonderde, onder meer de parkiet uit *La perruche et la sirène* van Matisse. Een fijne fotoreeks is 'Youth is an art', beelden van zijn dochter Diana vanaf haar geboorte in 1978 tot haar achttiende levensjaar. Zes foto's waarin ze een radslag maakt voor een monochroom schilderij van Yves Klein in Museum Insel Hombroich zijn ook een reeks op zich. Het is een fris en eeuwig eigentijds oeuvre, waarin stromingen als popart, conceptuele kunst en zelfs de geometrische abstractie van Mondriaan lijken op te duiken. Kunst waarbij je glimlacht, daar was Daan van Golden heel goed in. Ergens vormen al zijn werken een liefdesverhaal, want er spreekt liefde uit voor zijn vrouw en dochter, voor de natuur, voor kunstenaars waar hij van hield, voor de schoonheid van het dagelijks leven.

BEZOEKEN

Daan van Golden. The Original

22-03 t/m 14-09

Stedelijk Museum Schiedam
Schiedam

www.stedelijkmuseumschiedam.nl

Marc Chagall, *Le jongleur*, 1943, olieverf op doek, 110,5 x 78,8 cm. (richtprijs: £ 7.500.000-10.500.000). Christie's, Londen, 01-03-2022. Het werk was in november 2005 reeds verkocht bij Sotheby's: € 2.997.000. © Christie's Images Ltd. £ 8.877.000 (€ 10.636.173).

De booming markt van Marc Chagall

Marc Chagall is een heuse legende van de 20e-eeuwse kunst. Hij is en blijft een van de meest fascinerende kunstenaars van het modernisme. Dit 'monstre sacré' is ook een van de populairste kunstenaars op de markt. In 2024 was hij volgens Artprice met een verkoop van 46,5 miljoen euro de achttiende best verkopende kunstenaar.

TEKST: GWENNAËLLE GRIBAUMONT

Marc Chagall (1887-1985), een visuele dichter met een tijdloze uitstraling, een alchemist van dromen en kleuren, overschreed culturele en spirituele grenzen om een uniek universum in het leven te roepen. Hij werd geboren in Vitebsk, in een orthodox-joodse familie. Chagall putte inspiratie uit zijn roots om het leven in de sjetetl uit te beelden, maar droeg ook de litten van de vervolging en de ballingschap. In zijn werk mengde hij Russische folklore, Joodse cultuur en Parijs modernisme, als één grote lofzang op tolerantie en menselijkheid. Zijn ongemeen poëtische beeldtaal tart de zwaarte kracht en nodigt ons uit verder te gaan dan het reële en de wereld van het wonderbaarlijke binnen te treden. Ter gelegenheid van de veertigste verjaardag van zijn overlijden wordt K20 in Düsseldorf een overzichtstentoonstelling aan Chagall, met een honderdtal

werken, die alle fasen van zijn carrière bestrijken. Als hoogtepunt wordt zijn vroege werk beschouwd, gecreëerd tussen 1910 en 1923. We nemen meteen ook de marktwaarde van deze bijzonder populaire kunstenaar even onder de loep.

GUNSTIGE CONJUNCTUUR

Valérie Didier is een deskundige in impressionistische en moderne kunst bij Christie's. "De belangstelling van verzamelaars voor het oeuvre van Chagall is de afgelopen tien jaar gestaag gegroeid, waardoor zijn werken tot de meest gezochte behoren", zegt ze. "Deze dynamiek wordt gevoed door het ongekende enthousiasme van zijn bewonderaars en verzamelaars, wat bijdraagt tot een bijzonder gunstige conjunctuur voor de verkoop van zijn werken."

Door de universele strekking van zijn oeuvre spreekt het bovendien een zeer brede groep verzamelaars aan, die allemaal één ding met elkaar gemeen hebben: ze beschikken over veel geld. Didier bevestigt dit: "Chagall spreekt een zeer breed internationaal publiek aan met zijn werken, die het leven en de liefde vieren, thema's die resoneren met elk kopersprofiel, ongeacht leeftijd of nationaliteit."

De deskundige zegt verder dat de werken die Chagall creëerde in Vitebsk tot de meest begeerde horen, evenals die uit zijn vroege jaren in Parijs, gezien hun zeldzaamheid. Een snelle blik op de verkoopresultaten leert echter dat er op de markt grote belangstelling is voor alle werken die, ongeacht het jaar waarin ze het licht zagen, de alom bekende thema's van de kunstenaar uitbeelden: geliefden die de zwaarte kracht trotseren, boeketten, ge-

'Chagalls werken vieren het leven en de liefde, thema's die resoneren met elk kopersprofiel, ongeacht leeftijd of nationaliteit'

VALÉRIE DIDIER, CHRISTIE'S

zichten op Parijs, maar ook alle taferelen die met het circus te maken hebben. Marc Chagall was een ongemeen productieve kunstenaar. Sommige bronnen schatten dat hij in zijn 75-jarige carrière enkele duizenden werken heeft gemaakt, alle disciplines bijeen. De overzichtscatalogus van de kunstenaar, die momenteel wordt samengesteld, vermeldt 97 beeldhouwwerken en 350 keramische werken, maar we weten dat het grootste deel van zijn oeuvre bestaat uit schilderijen, tekeningen, aquarellen en litho's. Het enige dat

Zijn verzamelaars hebben één ding met elkaar gemeen: ze beschikken over veel geld.

we met zekerheid weten, is dat er beslist geen gebrek is aan mogelijkheden voor kunstliefhebbers die werk van hem willen kopen. De laatste jaren werden elk jaar minstens vijftig schilderijen en meer dan honderd aquarellen en tekeningen ter veiling aangeboden. Dit is exclusief werken die te koop worden aangeboden door gespecialiseerde kunsthandelaren, zoals de gouache getiteld *Les Glaïeuls*, op de stand van Galerie Stern Pissarro op de laatste editie van BRAFA. Meegedeelde prijs: 450.000 euro.

DE FUNDAMENTEN VAN DE MARKT

Een grondige analyse van de verkoopresultaten levert een aantal vaststellingen op. Ten eerste zien we dat de marktwaaarde

van Chagall, zonder verrassing, is blijven stijgen. Het record van € 21.432.500 is voor *Les Amoureux* (olieverf op doek, 1928), gevolgd door € 13.025.750 voor *Anniversaire* (olieverf op doek, 1923). Op de derde plaats staat *Au-dessus de la ville* (olieverf op doek, 1924), dat € 12.435.433 opbracht.

Maar hoe is zijn marktwaaarde gestructureerd? Tot december 1984 (de kunstenaar overleed in maart 1985) was het recordbedrag voor een boekje, verkocht door Sotheby's voor het equivalent van € 217.412. De volgende beste resultaten waren respectievelijk € 130.447, € 86.965 en € 55.669. Het jaar erna waren er tien biedingen van meer dan € 100.000, met één uitschieter, het schilderij *La chambre jaune* (1911), dat bijna € 1 miljoen opbracht.

In 1990 steeg de marktwaaarde van Chagall fors en kreeg de kunstenaar meteen een vaste plaats in het duurste marktsegment, met twee historische records: het schilderij *Anniversaire* (1923), dat € 13 miljoen in het laatje bracht, en een versie van *Au-dessus de la ville* (1915), die van de hand ging voor € 8.683.830. De volgende vijf resultaten schommelden tussen € 3.000.000 en 5.500.000, gevolgd door zeven andere resultaten binnen een budget van € 2.000.000. Een andere vaststelling is dat de waarde van sommige werken die opnieuw te koop worden aangeboden fors is gestegen. *La chambre jaune*, in 1985 nog verkocht voor het equivalent van € 970.652, bracht in 1999 al € 4.740.250 op. Een ander voorbeeld: *Au-dessus de la ville* (1914-1924) bracht in 1993 nog € 392.252 op, maar in 2011 was dat al € 1.807.040. Men mag redelijkerwijs aannemen dat dit werk momenteel al zo'n € 8 miljoen waard is.

RECORDJAAR 2017

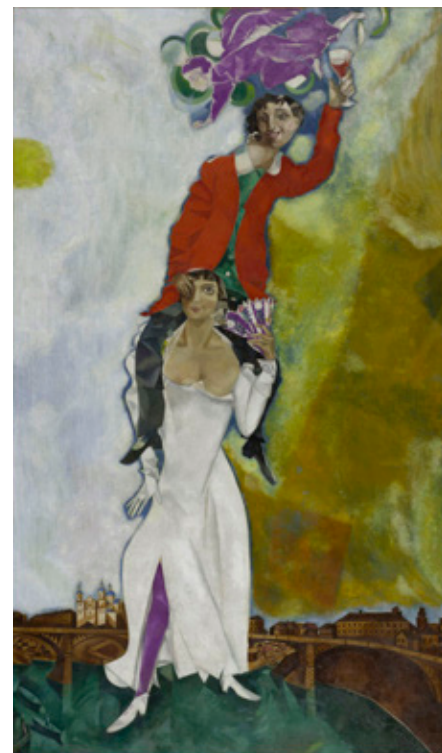
Het overlijden van de kunstenaar leidde tot een eerste sterke stijging van zijn marktwaaarde, maar 2017, met een totale omzet van € 99.154.638, was een absoluut recordjaar. In mei ging bij Christie's *Les trois cierges* (1939) de deur uit voor € 11.663.360. In november kon men bij Sotheby's bieden op *Les Amoureux*, een topschilderij dat voor € 21.432.500 van eigenaar veranderde, meteen een historisch record voor deze kunstenaar. Bij Sotheby's was men amper gekomen van de emoties toen al meteen het op één na hoogste bod tot dan toe uit de bus kwam: *Le grand cirque* ging er van de hand voor € 12.002.200. In de schaduw van deze recordbedragen

Marc Chagall, *Les Quatre Têtes*, 1927. Christie's, 08-04-2024. © Christie's Images Ltd.

Marc Chagall, *Bruiloftslicht*, 1945, olieverf op doek, 123 × 120 cm, Kunsthau Zürich. Foto: Kunsthau Zürich. VG Bild-Kunst, Bonn 2024.

Marc Chagall, *Dubbelportret au verre de vin*, 1917-1918, olieverf op doek, 235 × 137 cm. Parijs, Centre Pompidou. Musée National d'Art Moderne. Dist. Grand Palais RMN. VG Bild-Kunst, Bonn 2024. © Foto: Bertrand Prévot.

De ongemeen poëtische beeldtaal van Chagall tart de zwaartekracht en nodigt ons uit voorbij het reële te gaan en de wereld van het wonderbaarlijke binnen te treden.

ging in 2017 een groot aantal kleinere en/of minder belangrijke schilderijen van de hand, voor niet meer dan € 300.000. Een derde hoogtepunt in de marktevolutie waren de jaren 2022-2023. In 2022 werd een omzet van € 94,7 miljoen gerealiseerd, bijna evenveel als in 2017. Aangespoord door deze resultaten wijdden de grote veilinghuizen het jaar erna verschillende veilingen aan Chagall: *The Color of Love – The Art of Marc Chagall* bij Sotheby's in Hongkong, en *Chagall and Music* bij Christie's in Parijs. Op deze laatste veiling werden indrukwekkend hoge bedragen geboden. Onder de vijftig lots uit zijn nalatenschap had je een kleine pentekening getiteld *Ange violoniste (...)*, vreemd genoeg met een richtprijs van slechts € 2.000 tot 3.000. Het lot werd afgehamerd op € 45.000, terwijl het werk *Rencontre*

multicolore avec le peintre pour le concert uit 1974, gecreëerd op een lithografische ondergrond, € 280.000 opbracht. Valérie Didier benadrukt de centrale rol die Christie's heeft gespeeld in de promotie van de kunstenaar: "Tussen 2022 en 2024 organiseerde Christie's liefst zeven uitzonderlijke veilingen in Londen, Hongkong, Parijs en New York, waarbij in totaal 368 werken van de kunstenaar werden verkocht. Deze veilingen waren bijzonder succesvol: 99% van de aangeboden werken ging de deur uit. De veilingen lokten 686 actieve bidders uit 39 landen, wat nog maar eens laat zien dat er wereldwijd belangstelling is voor het oeuvre van Chagall."

EN DE MULTIPLES?

Marc Chagall creëerde meer dan duizend litho's en vijfhonderd gravures. Zijn kleu-

renlitho's behoren nog steeds tot de meest gewilde op de markt. Volgens Murray Macaulay, het hoofd van de afdeling Prints & Multiples bij Christie's, zijn de werken van Chagall die de veilingen domineren die met levendige kleuren. De tien duurste litho's zijn allemaal in kleur. Wel is het belangrijk goed op de staat van de werken te letten. Verkleuring van de pigmenten door blootstelling aan licht kan de waarde sterk doen dalen. Op een onlineveiling bij Christie's in oktober 2024 brachten *Bonne Année* (1971) en *David* (1973) elk € 8.190 op. Een ander werk, *La Thora rouge* (1983), ging van de hand voor € 5.292, terwijl *Fiançailles au cirque* (1983) € 4.032 opbracht. Tweederangs, laaggeprijsd, maar wel met de onnavolgbare uitstraling van de kunstenaar.

BEZOEKEN

Chagall

15-03 t/m 10-08

K20

Düsseldorf

www.kunstsammlung.de

Op zoek naar het mysterie van Catarina Ykens

Catarina Ykens II, *Nature morte de fleurs*, n.d., olie op paneel, 32,5 × 22,5 cm. Lempertz, Keulen, 15-11-2024. © Lempertz. Verkocht voor € 46.000.

Wie is die Catarina Ykens van wie de marktwaarde nu al een tiental jaar continu aan het stijgen is, getuige het wereldrecord dat Aguttes onlangs in Frankrijk vestigde? Ze is een van de weinige vrouwelijke schilders uit de Antwerpse 17e eeuw van wie we nog de naam kennen. En ze kan wedijveren met haar Brusselse collega, de grande dame van de barok Michaelina Wautier, wier talent nu algemeen erkend is.

TEKST: CHRISTOPHE DOSOGNE

Eind november vorig jaar werden twee stillevens van Catarina Ykens II geveild door Aguttes in Neuilly-sur-Seine. Deze bloemstukken, geschilderd met olieverf op paneel, hadden een bescheiden richtprijs van € 4.000 tot 6.000, geheel in lijn met de prijzen van haar werken die tot in 2015 ter veiling werden aangeboden. In dat jaar kreeg de markt steeds meer belangstelling voor het oeuvre van de Antwerpse, die vanwege de zeldzaamheid van haar werken weinig bekend is bij kunstliefhebbers. Sinds 2014 heeft Artprice slechts vijf geveilde authentieke werken van haar hand geregistreerd, allemaal in een prijsklasse van een paar duizend tot dertigduizend euro. De recordprijs van € 91.000 (inclusief kosten) gevestigd in het Franse veilinghuis was dan ook een verrassing van formaat.

Hoe dit te verklaren valt? De markt is vaak onvoorspelbaar. In november 2014 werd bij Lempertz in Keulen al een eerste verrassend resultaat (€ 46.000) geboekt met een werk van Catarina Ykens. Maar de bevestiging kwam pas in 2021, in het kader van de meer algemene erkenning van vrouwelijke kunstenaars in de kunstwereld en op de markt in het bijzonder. De overzichtsten-

Catarina Ykens II, *Vanité en buste, dame met bloemenkrans op kroonlijst*, 1688, olieverf op paneel, 21 × 21 cm. Sotheby's, Londen, 06-07-2017. © The Phoebus Foundation. Verkocht voor £ 18.000 (€ 20.214).

toonstelling in het MAS in Antwerpen in 2018 over een tijdgenoot, bloemschilder Michaelina Wautier (1604-1689), was daar ongetwijfeld niet vreemd aan. De Phoebus Foundation, een belangrijke Belgische speler op de markt voor oude kunst, kocht in 2017 bij Sotheby's in Londen een heel bijzondere *Vanitas* van Catarina Ykens (richtprijs: £ 15.000-20.000) voor £ 18.000 (€ 20.514). Het werk was al in december 2014 ter veiling aangeboden door het Antwerpse veilinghuis Bernaerts, zonder succes. Maar de richtprijs (€ 30.000-40.000), ingegeven door het resultaat behaald in Keulen enkele weken eerder, was wellicht te hoog gegrepen. Hoe dan ook, de marktwaarde van Catarina Ykens II lijkt nu stevig gegrond. Het valt echter te bezien of er in de komende maanden nog nieuwe werken voor de dag zullen komen, aangezien haar productie nogal beperkt lijkt te zijn geweest. Maar wie was zij eigenlijk?

De vogel die op het punt staat in een bes te pikken, is ook een metafoor voor de dood, die de mens vanachter elke hoek beloert.

KUNSTENAARSFAMILIE

Het is vrijwel zeker dat er in Antwerpen twee stillevenschilders met de naam Catarina Ykens waren. Vandaar het onderscheid dat in de literatuur wordt gemaakt tussen de eerste, Catarina Ykens I (ca. 1608/18-na 1666) en de tweede, over wie het hier gaat, Catarina (of Catharina) Ykens II (1659-1689 of later). Behalve dat ze allebei in de toen nog bloeiende Vlaamse havenstad werden geboren en beiden bloemschilder waren, een beroep dat in de eeuw van het stilleven in zwang was, behoorden ze, om de verwarring nog wat groter te maken, eveneens tot een familie van kunstenaars.

Catarina I was de dochter van Lucas Floquet en de zus van drie schilders. Toen ze in 1635 trouwde met Frans Ykens (1601-1693), schilder van bloemstukken en stillevens, nam ze zijn familienaam aan en werd ze de aange trouwde tante van Catarina II. Die laatste was de dochter van Frans' broer Johannes Ykens (geboren in 1613), schilder en houtsnijder van barokke religieuze tafereelen, en de zus van de historie- en portretschilder Peter Ykens (1648-1695). Hoewel ze haar opleiding kreeg in het atelier van haar vader, zijn de thema's en onderwerpen die ze doorgaans schilderde – bekend zijn haar bloem- en fruitkransen, bloemstuk-

Catarina Ykens I (?), *Slinger van fruit en bloemen rondom portret van dame in blauwe jurk met gitaar*, olie-
verf op paneel, 40,6 × 27,5 cm. Sotheby's, Londen, 27-05-2021. © Sotheby's Digital Art Studio.
Verkocht voor £ 28.000 (€ 32.561).

Hoewel ze vooral bloemstukken schilderde, verklaren haar vrome aspiraties waarom sommige van haar werken gebaseerd zijn op Bijbelse thema's.

ken en vanitassen – duidelijk haar eigen keuze, al sluiten ze qua stijl meer aan bij het oeuvre van haar oom dan bij dat van haar vader. Net als bij haar tante en naamgenote, die vrij vergelijkbare onderwerpen schilderde, wat het voor kunsthistorici nog moeilijker maakt om het onderscheid te maken, is er bitter weinig informatie beschikbaar over het leven van Catarina II, en vooral over haar vroege jaren. Een talent, wellicht aangeboren, geërfd van haar artistieke familie, en de buitengewone kans die ze kreeg een schildersopleiding te volgen als vrouw: ze had veel geluk. We weten dat ze als kunstenaar en meestersdochter toetrad tot het Antwerpse

Sint-Lucasgilde. De archieven van dat gilde vermelden ook dat ze de dochter van een geestelijke was en dat ze haar geloften aflegde om te kunnen intreden in het Groot Begijnhof van Antwerpen. Hoewel ze vooral bloemstukken schilderde, verklaren die vrome aspiraties ongetwijfeld waarom sommige van haar werken gebaseerd zijn op Bijbelse thema's. Bovendien verklaart haar teruggetrokken leven in een gemeenschap van begijnen wellicht haar beperkte (bekende) oeuvre. Zo is er een schilderij met bloemslingers die een religieus onderwerp omkransen, een compositie die ze aan Jan Bruegel de Oudere ontleende en die in Antwerpen toen bijzonder populair was, wegens gepromoot door de katholieke Contrareformatie en door de Mariaverering, die toen zeer levendig was aan het hof van de Habsburgers. Catarina Ykens II schilderde echter ook sobere bloemstukken, in de stijl van haar oom. Verraadt dit een streven naar soberheid en strengheid die men 'jansenistisch' zou kunnen noemen?

IJDELHEID DER IJDELHEDEN

Het werk *Vanitas met vrouwenbuste en bloemkrans op een plint* (1688) is mogelijk geïnspireerd door haar sobere leven als begijn, al kennen we een werk met een gelijkaardig onderwerp, toegeschreven aan haar tante Catarina I. De vanitas werd in 2017 aangekocht door de Phoebus Foundation en is zeker een nadere beschouwing waard, omdat het lijkt aan te sluiten bij de jansenistische doctrine van de Nederlandse theoloog Cornelius Jansen, beter bekend als Jansenius (1585-1638), die ook de bisschop van Ieper was. Deze doctrine, verdedigd door onder meer de Franse moralist Blaise Pascal (1623-1662), was een aanklacht tegen zowel de jezuïeten als de hugenootse predikanten en zelfs tegen het Spaanse bewind in de Zuidelijke Nederlanden, en was sinds het begin van de 17e eeuw wijdverspreid in Europa. De doctrine vond een brandpunt in het hart van de Verenigde Provinciën, in de stad Utrecht, en in Frankrijk in het klooster van Port-Royal des Champs. Misschien vonden deze door de katholieke Kerk als subversief beschouwde ideeën ook hun weg naar het Antwerpse begijnhof, en dus naar het hart van Catarina Ykens? Of moet haar werk integendeel gelinkt worden aan de jezuïtische spiritualiteit die toen dominant was in Antwerpen? Voor de jezuïetenorde was blinde gehoorzaamheid, van

Het is vrijwel zeker dat in Antwerpen twee stillevenschilders luisterden naar de naam Catarina Ykens.

ascetische en apostolische aard, een must: 'perinde ac cadaver', oftewel 'als een lijk', in dienst van God, de paus en de generaal van de orde, zonder angst voor de dood omdat ze hun eigen wil en verlangens als het ware al ten grave hadden gedragen. Bij gebrek aan historische documenten is het onmogelijk te achterhalen van welke strekking de religieuze aspiraties van Catarina Ykens nu juist waren.

Hoe dan ook, de fameuze vanitas laat een vrouwenbuste van vlees en bloed zien, met daarop een donker doodshoofd. Het bi-

zarre beeld herinnert de toeschouwer aan de eindigheid van het leven, het bekende memento mori (gedenk te sterven). De voortdurende nabijheid van de dood en de vergankelijkheid van het leven worden gesymboliseerd door de bloemen die het grijze haar en de sieraden van de macabere figuur opfleuren. De vogel die op het punt staat in een bes te pikken, is ook een metafoor voor de dood die de mens van achter elke hoek beloert.

De zeer vrome Catarina Ykens II, voor wie het aardse leven vluchtig was en in het teken stond van God en het vooruitzicht op het hiernamaals, lijkt zich hier te inspireren op het Bijbelboek Prediker, met de beroemde zin 'Vanitas vanitatum et omnia vanitas' (ijdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid). Die werd veel geciteerd en becommentarieerd door Pascal in zijn beroemde *Pensées* (1670). De visie die ten grondslag lag aan het vanitasgenre sloot aan bij de ideeën van Jansenius, maar

ook bij die van diens vijand, de Sociëteit van Jezus. In de 17e eeuw bestond een christelijke opvatting van de wereld als een tijdelijke plaats van vluchtige genoegens en smarten, waaraan de mens alleen kon ontsnappen door het offer en de verrijzenis van Christus. Hoewel de meeste symbolen die Ykens in die trant schilderde, verwijzen naar de vergankelijkheid van het aardse bestaan, hebben sommige toch een dubbele betekenis. Zo verwijst de roos, afgebeeld in de vanitas die in Antwerpen wordt bewaard, naar zowel de kortstondigheid van het leven als de verrijzenis van Christus en dus het eeuwige leven. Net als veel van haar tijdgenoten zocht Catarina Ykens II haar eigen weg in het leven. Volgens het rapport van de Turquin-expert overleed de kunstenares op 30-jarige leeftijd, slechts een jaar nadat ze deze 'Ijdelheid' voltooide. Mogelijk verklaart dat de zeldzaamheid van haar werk. Is de kunstmarkt nu druk bezig haar een plek in de eeuwige roem te geven?

Catarina Ykens II, *Natures mortes au vase de fleurs (van een paar)*, n.d., olieverf op paneel, 23 × 16,6 cm. Aguttes, Neuilly-sur-Seine, 21-11-2024. © Aguttes. Verkocht voor € 91.000.

Catarina Ykens II, *Bloemen in vaas met libelle op kroonlijst*, n.d., olieverf op paneel, 33 × 22,9 cm. Christie's, New York, 26-01-2011. © Christie's Images Ltd. Niet verkocht (geschat op \$ 20.000-30.000/ € 15.000-22.000).

De seizoenen in een ander licht

Wat hebben een gang naar Disneyworld Parijs, het kopen van een bepaald merk ingeblikte tomaten op Sicilië en het werk van Salvador Dalí met elkaar te maken? Alle drie bevatten verwijzingen naar het werk van de weinig bekende Italiaanse kunstenaar Giuseppe Arcimboldo. Wél overbekend: zijn vier uit vruchten en groenten samengestelde portretten, die tezamen de vier jaargetijden symboliseren. Drie van die jaargetijden bevinden zich in het Kunsthistorisches Museum in Wenen en staan, samen met werk van onder anderen Brueghel en Bassano, centraal in een tentoonstelling gewijd aan dit thema.

TEKST: EWOUT MIJNLIEFF

Met de opkomst van nieuwe wetenschappen als botanie en zoölogie in de 16e eeuw richtten kunstenaars zich meer dan ooit op de natuur en haar verschijningsvormen, mede als gevolg van de ontdekkingsreizen naar Amerika, Azië en Afrika. De exotische planten en dieren die mee teruggebracht werden naar Europa veroorzaakten een ware explosie van belangstelling in de studie van de natuur. In deze ontwikkeling stond in het begin het hof van de Roomse keizers Maximiliaan II en Rudolf II in Wenen en Praag centraal. Flora en fauna werden daar verzameld en zeer accuraat vastgelegd, in vooral tekeningen maar ook in tal van andere vormen.

Weinig bekend, maar niettemin opmerkelijke voorbeelden zijn een paar levensechte marmeren vruchten die al in een inventaris uit 1596 worden genoemd: een stenen kegel met een houten steel als een appel ('ain stainer kigele, mit ain hilzen Resl wie ain öpfl') en een vergelijkbaar stuk als een peer ('ain dergleichen stuckh, wie ain pirn'). Niet duidelijk is of deze marmeren vruchten bestemd waren voor de kunstcollectie of bedoeld waren als bedrieglijke voorwerpen die werden gemengd met echte vruchten tijdens een feestmaaltijd, om zo de gasten voor de gek te houden. Maar daarnaast getuigen zij zonder meer van een eigentijdse wetenschappelijke nieuwsgierigheid door de exacte nabootsing.

VEELZIJDIG KUNSTENAAR

Giuseppe Arcimboldo (1526-1593) uit Milaan speelde in deze ontdekkingstocht een rol: ook hij maakte tal van precies geobserveerde natuurstudies, vooral naar de planten en dieren in de keizerlijke verzamelingen, die overeenkomstig de gedachten in die tijd waren verdeeld in naturalia en artificialia, voorwerpen uit de natuur en voorwerpen van kunst. Daarnaast bestond zijn opdracht uit het verwerven van oudheden en kunstvoorwerpen: zo was hij als het ware een conservator avant la lettre. Ook maakte hij decorontwerpen en tafeldecoraties voor het hof; deze wijken niet echt af van wat gebruikelijk was in die tijd. Maar net als in de groteske portretten ging het om plezier in deze 'scherzi' of 'capricci', met bovendien een buitengewoon serieuze ondertoon.

Van Arcimboldo zelf is geen geschreven woord overgeleverd en hij is al snel na zijn dood in de vergetelheid geraakt. Behalve wat summiere biografische gegevens weten we vrijwel niets van hem. Wel kunnen wij ons een beeld vormen van de indruk die zijn schilderijen in zijn eigen tijd hebben gemaakt. Twee jaar voor zijn dood verscheen in Mantua een traktaat waarin zijn werk veel aandacht krijgt. Zo is er een beschrijving van een portret dat de kunste-

De harmonische samenvoeging van vruchten en groenten symboliseert de harmonie van het keizerlijk bestuur.

naar in opdracht van keizer Maximiliaan maakte, geparafraseerd: "... een volkomen belachelijk portret van een dokter in de rechten, wiens gezicht helemaal door de pokken lijkt te zijn aangetast, behalve een bebaard stukje kin. Hij stelde het gezicht samen uit allerlei dieren en vissoorten. De gelijkenis was niettemin zó groot, dat iedereen direct het gezicht van de grote jurist herkende en het portret bewonderde. Over het plezier en de lach die het opwekte bij de keizer en diens hovelingen hoef ik verder niets te vertellen: daar kun je jezelf wel wat bij voorstellen."

VERBORGEN BETEKENISSEN

In zijn wonderlijke schilderijenreeks van vier seizoenen als portret gebruikte Arcimboldo groenten en fruit die werden geassocieerd met het desbetreffende seizoen. Weerspiegelen de schilderijen enerzijds een wereldbeeld van de tijd, anderzijds zijn ze product van nauwkeurige observaties en daarmee buitengewoon realistisch. Zo telt de beeltenis van de 'Lente' tachtig precies weergegeven bloemen en planten. In de reeks als geheel ligt bovendien een relatie tussen de jaargetijden en de levensfasen van de mens: lente als de jeugd, met zomer als het hoogtepunt van het leven en winter als de oude dag. Daarnaast laat de serie van vier panelen op een ander niveau een specifieke politieke betekenis zien, die in symbolische zin de keizer van het Heilige Roomse Rijk verheerlijkt. De Keizer heerste als vorst over de

De zomer, paneel, 67 x 50,8 cm, gesigneerd op de kraag en de schouder: 'GIVSEPPE ARCIMBOLDO. F. 1563'. Kunsthistorisches Museum Wien, Gemäldegalerie inv. nr. 1589. © KHM-Museumsverband.

mensen, bovendien uit naam van God over de hele wereld in ruimere zin, inbegrepen de gang van de vier seizoenen. Zo symboliseert de harmonische samenvoeging van vruchten en groenten de harmonie van het bestuur van de keizer. Een detail wijst ook op deze politieke betekenis: ieder hoofd is getooid met een soort krans of kroon. Drie van Arcimboldo's jaargetijden schitteren in een tentoonstelling in het Kunsthistorisches Museum in Wenen. Meer dan honderd objecten, van schilderijen, sculpturen en tapisseriewerk tot klokken, globes en wetenschappelijke instrumenten geven daarin een beeld van de verhouding van de mens tot de natuur en tot de tijd in de renaissance.

VORSTELIJKE VERZAMELAARS

Een geheel andere uitbeelding van de vier jaargetijden is van de hand van Jacopo Bassano (ca. 1510-1592), afkomstig uit de Republiek Venetië. In vier middelgrote doeken zijn het hier vier landschappen die de jaargetijden symboliseren. Opmerkelijk genoeg zijn het de kleine Bijbelse taferelen op ooghoogte in de achtergrond die deze werken van een extra betekenis voorzien. De kunstenaarsbiograaf Carlo Ridolfi beschreef deze details merkwaardig genoeg niet. Waarschijnlijk beschreef hij een van de Weense schilderijen met de woorden: "In de Lente is het platteland in bloei, [links] een jongeman met een haas aan een stok in zijn nek en aangelijnde hazewindhonden,

verder een meisje dat bloemen plukt, een ander meisje melkt een geit die door een jongen in bedwang wordt gehouden, weer een ander houdt een melkvat vast. Sommige figuren zijn aan het jagen en op andere plaatsen zijn er levendige honden en andere dieren. In het tweede schilderij, de zomer, wordt graan geoogst [...]". De voorstellingen zijn opmerkelijk te noemen, omdat ze voor het eerst in de Italiaanse kunst de vier jaargetijden niet als allegorische figuren symboliseren, maar als landschappen gevuld met activiteiten die betrekking hebben op het uitgebeelde jaargetijde. En de genoemde Bijbelse scènes. Daarin laat zich duidelijk de Noord-Europese invloed zien. Opmerkelijk is dat deze werken niet in opdracht waren gemaakt, wat gezien het formaat en het belang misschien te verwachten was. Maar, zo voegde Ridolfi toe, Bassano had meerdere van deze series gemaakt, er was blijkbaar een markt voor. Ze waren dan ook geliefd bij verzamelaars. Zo hing er lange tijd een serie in de kerk San Moisè, niet ver van Piazza San Marco in Venetië. Een eeuw na hun ontstaan kwamen de Weense schilderijen in de collectie van aartshertog Leopold Wilhelm in Brussel terecht, vanwaar ze via Praag uiteindelijk in de 19e eeuw in het museum zijn beland. Net als de werken van Arcimboldo getuigen zij van de enorme verzamelwoede die in toenemende mate in de 16e eeuw vat kreeg op de verschillende vorstenhoven in Europa. De tentoonstelling getuigt dan ook ruimhartig van dit belangrijke fenomeen.

BEZOEKEN

Arcimboldo – Bassano – Bruegel.

Die Zeiten der Natur

11-03 t/m 29-06

Kunsthistorisches Museum

Wenen

www.khm.at

LEZEN

Arcimboldo, Bassano, Bruegel – Nature's Time door Francesca Del Torre Scheuch (ed.), Hannibal Books, 2025, Engelstalig, 320 p., hardcover, ISBN 9789464941913. Prijs: € 59.

TEFAF is topsport

Dominique Savelkoul: "Dat grote musea hier kopen, is onze beste promotie." © TEFAP.

Sinds haar eerste editie in 1988 bouwt TEFAP aan zijn reputatie als meest kwalitatieve kunstbeurs ter wereld. De innige relaties met de museumwereld maken dat TEFAP elk jaar een onmisbaar momentum vormt voor de brede kunstsector, en veel meer is dan een commerciële kunstbeurs. COLLECT sprak met de nieuwe directeur en met Belgische en Nederlandse deelnemers – drie nieuwkomers en een habitué – over de evolutie van de kunstmarkt, de professionalisering van het beroep en, ook niet onbelangrijk, het prijskaartje van kunst op de beurs.

TEKSTEN: **ELIEN HAENTJENS**

Sinds september 2024 is de Belgische Dominique Savelkoul algemeen directeur van The European Fine Art Foundation, beter bekend als TEFAP. Vanuit haar brede ervaring als veranderingsmanager wil ze de beurs én de stichting klaarstomen voor de toekomst. Ze had nog nooit een kunstbeurs geleid, en was eigenlijk niet op zoek naar een nieuwe job. Toch triggerde het aanbod van TEFAP de nieuwsgierigheid van Dominique Savelkoul (°1963). "Het internationale karakter en de werking als stichting spraken me echt aan. Daarom heb ik de overstap van het Oostendse Mu.ZEE toch gemaakt", legt ze uit. "Ik heb in mijn carrière altijd eerder ongewone zijsprongen gemaakt. Van het London Philharmonic Orchestra verkaste ik naar The National Gallery in Londen en later werd ik beleidsadviseur Kunsten op

het kabinet van Sven Gatz (Open VLD), toen die minister van Cultuur was.” Hoewel ze zichzelf niet de beste beurzenbouwer van vandaag noemt, beschouwt ze andere mensen binnen het team zeker als zodanig. Savelkoul: “Die uiteenlopende beroepservaringen laten me toe om de beurs met een meer onbevangen blik te bekijken, waardoor ik soms ongewone ideeën of vragen lanceer. Als directeur is het mijn taak om TEFAF klaar te stomen voor de toekomst en ervoor te zorgen dat we de belangrijkste beurs ter wereld blijven. Daarom maak ik zoveel mogelijk tijd om naar de verschillende stakeholders te luisteren. Bovendien hecht ik veel belang aan vrijheid en ongebondenheid. Ik volg mijn intuïtie en ervaring, niet de verwachting van anderen.”

Als kind kreeg Savelkoul de liefde voor kunst en cultuur met de paplepel binnen. Haar vader schilderde zelf, en nam zijn jongste kinderen elk weekend mee naar musea of veilingen in Antwerpen. Hoewel ze geen verzamelaar in de traditionele zin van het woord is, houdt ze ervan om omringd te worden door mooie dingen. “Ik kijk er enorm naar uit wat de deelnemers zullen meebrengen. Iedereen spaart zijn mooiste stukken voor TEFAF”, vertelt ze. “We spelen in een andere liga dan de meeste andere beurzen en trekken alleen de beste handelaars uit elke niche aan om deel te nemen. Dat hoeft de bezoeker niet af te schrikken: iedereen is welkom. Daarnaast kopen meer verzamelaars nu liever één goed stuk dan verschillende stukken van inferieure kwaliteit. Voor kleinere galeries is het misschien moeilijker geworden. Een groot deel van de kunstmarkt speelt zich op beurzen af, en voor een kleinere, meer kwetsbare structuur vormt het altijd een groter risico om daaraan deel te nemen.”

VERJONGING

Na een eerste editie in 2024 pakt TEFAF opnieuw uit met het Emerging Collector's Program, dat jonge verzamelaars wil aanspreken. Via een alternatieve route ontdekken ze bij de deelnemende handelaars stukken voor minder dan 20.000 euro. “De stukken voldoen aan dezelfde kwaliteitseisen, bezitten een fascinerende provenance of verhaal, maar zijn toegankelijker voor een jonger publiek. Als TEFAF relevant wil blijven, moet de beurs nieuwe generaties warm maken voor verzamelen”, stelt Savelkoul, wier museale ervaring hierbij goed van pas komt. “Een uitgekiend beleid

rond kinderen en jongeren bepaalt vandaag vaak het succes van musea. Daarom moeten we zeker meer inzetten op het aantrekken van twintigers.”

De samenwerking met Maastricht University voor de Curator Course, die tijdens TEFAF jonge curatoren van internationale musea opleidt, is een belangrijke schakel in het verjongingsbeleid. Savelkoul: “Zij vormen onze internationale ambassadeurs van de toekomst, en komen na hun cursus ieder jaar terug. Via lezingen willen we nieuwe verzamelaars helpen de kunstwereld te leren ontdekken. Tegelijk voeren we de inspanningen op rond duurzaamheid, een thema dat de jonge generatie sterk bezighoudt.”

‘De verschillende insteken van verzamelaars, galeristen en curatoren bieden complementaire kennis, die kunstwerk en kunstmarkt ten goede komt’

ERKENNING VAN MUSEA

Ook voor de uitgebreidere werking van TEFAF als stichting kan de directeur putten uit haar ervaring. “We willen onze verantwoordelijkheid voor de sector nemen en als spreekbuis voor de internationale kunsthandelaar fungeren. Bij belangrijke beslissingen over bijvoorbeeld btw-tarieven of importlicenties, willen we aan tafel zitten, zowel in Nederland als internationaal, bij bijvoorbeeld de Unesco. Daarnaast past de organisatie van onze summit over culturele filantropie bij onze stichtinggedachte, zoals jaarlijks in het kader van een bijzondere restauratie. Dit jaar helpen we het Franse Musée Condé in Château de Chantilly bij de restauratie van het manuscript *Les Très Riches Heures du Duc de Berry*, verlucht tussen circa 1411 en 1416 door de beroemde Gebroeders van Limburg.”

Verder wil ze op de eigen beursvloer de banden met de museumwereld nog meer aanhalen. Savelkoul: “Bij TEFAF benaderen de stakeholders kunst elk vanuit een eigen perspectief. Verzamelaars zijn vaak bijzonder gepassioneerd en ontwikkelden van daaruit een specifieke kennis, terwijl galeristen naast hun kunsthistorische specialisatie ook de markt zeer goed kennen. Curatoren plaatsen de werken dan weer meer in een wetenschappelijk, kunsthistorisch perspectief. Die verschillende insteken bieden complementaire kennis, die het kunstwerk en de kunstmarkt in het algemeen ten goede komt. Zo wint de provenance verder aan belang; elk kunstwerk zou idealiter over een soort digitale identiteitskaart moeten beschikken.”

Voor de vetting doet TEFAF een beroep op meer dan 250 experts uit de hele wereld. Musea komen vaak met belangrijke verzamelaars en mecenasen naar de beurs om nieuwe stukken voor hun collecties te kopen. Savelkoul: “Zo vertelden onder meer de directeur van The Metropolitan Museum of Art in New York en de directeur van The National Museum of Western Art in Japan dat ze regelmatig werk aanschaffen op TEFAF. Dat grote musea hier kopen, is onze beste promotie.”

KMSKA te gast

Een van de gasten dit jaar op Museum Square is Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA). Op de eerste verdieping in de beurshallen toont het museum drie pioniers van het Belgisch modernisme: James Ensor, Rik Wouters en futurist Jules Schmalzigaug. Daarnaast biedt KMSKA inzicht in het onderzoeksproject rond Ensor, dat wordt uitgevoerd in samenwerking met Universiteit Antwerpen.

BEZOEKEN

TEFAF

15-03 t/m 20-03
MECC Maastricht
www.tefaf.com

‘Als een detective speur ik naar verborgen verhalen’

Hans von Aachen, *De nederlaag van Sanherib*, circa 1580, olie op koper, 26 x 36 m. Prijs: ca. € 350.000.

Nam Cédric Pelgrims de Bigard vorig jaar deel aan de showcase op TEFAF, nu staat hij op de hoofdbeurs (stand 375). In januari opende hij zijn eigen galerie, in Kasteel van Groot-Bijgaarden, dat al generaties tot de familie behoort.

Als kind groeide Cédric Pelgrims op in een familie die zowel Vlaamse oude meesters als meubilair verzamelde. Die sensibele versterkte hij met een studie kunstgeschiedenis aan de Universit   Libre de Bruxelles en verschillende stages. “De gesofisticeerde details, diepere betekenislagen en link met het alledaagse leven van de oude Vlaamse schilderkunst fascineren me. Ze vormt een integraal deel van onze cultuur”, zegt Pelgrims. “Het Kasteel van Groot-Bijgaarden, dat vooral in de 17e eeuw gebouwd is in opdracht van graaf Ferdinand van Boisschot, behoort al decennia tot onze familie. Toen ik op zoek was naar een plek voor mijn galerie, vielen de puzzelstukjes in elkaar. De historische link

met mijn schilderijen uit de 15e, 16e en 17e eeuw versterkt de immersieve ervaring” Na een samenwerking van elf jaar met Arnaud Jaspar Costermans gaat Pelgrims sinds 2024 zijn eigen weg. “In die periode heb ik veel beurservaring opgedaan. In die zin is een deelname aan TEFAF niet per se anders”, vindt hij. “Wat wel verschilt, zijn de extreem hoge kwaliteitseisen, zowel van de beurs zelf als van de verzamelaars. De voorbereiding neemt veel tijd in beslag. Elk werk moet nauwkeurig gedocumenteerd worden en wetenschappelijk onderzocht op vlak van bijvoorbeeld dendrologie of ondertekening. Daarvoor werk ik samen met het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK). Daarnaast moet elk schilderij in een onberispelijke staat zijn. Dit verklaart waarom de prijzen op TEFAF hoger liggen. Verzamelaars kopen niet alleen een werk, maar een volledig documentatiepakket, en ze kunnen op beide oren slapen dat het werk volgens de kneepjes van het vak gerestaureerd is.” En dat zijn net die (kunst)historische aspecten waaraan de galeriehouder het meeste plezier beleeft. Als een soort ‘detective van de kunstgeschiedenis’ op zoek gaan naar de verborgen verhalen achter een werk, maakt het voor hem boeiend. Pelgrims: “Zo ontdekte ik dat *De visser-koopster* uit circa 1570 van Joachim Beuckelaer op verschillende schilderijen uit de ‘Zintuigen’-reeks van Jan Brueghel de Oude en Pieter Paul Rubens en op de *Allegorie van de schilderkunst* van Jan Brueghel de Jonge, die in het Spaanse Prado hangen, opduikt. Dat is kunsthistorisch interessant en wekt mijn nieuwsgierigheid over het achterliggende verhaal. Het toeval wil dat ook mijn *De nederlaag van Sanherib* (circa 1580) van Hans von Aachen op deze reeks

‘Verzamelaars kopen niet alleen een werk, maar een volledig documentatiepakket’

CÉDRIC PELGRIMS

prijkt, namelijk op Rubens' *De Allegorie van de tastzin* uit 1618. Daarnaast maakte Rubens op basis van dit eerder kleine, maar krachtige schilderij op koper een tekening, die zich nu in het Albertina in Wenen bevindt. Wellicht zag hij het schilderij van Von Aachen, die lange tijd in opdracht van Keizer Rudolf II werkte, toen het in het bezit van aartshertog Albert in Brussel kwam. Dat ik zulke verhalen kan reconstrueren, maakt het fascinerend. De uitdaging waar ik nu voor sta, is om dit verhaal visueel zichtbaar te maken voor de 95% bezoekers van TEFAF met wie ik niet kan praten.”

De intense verbondenheid met een werk maakt het soms moeilijk om er afscheid van te nemen, aldus de galeriehouder. Daarom hangen ze vaak een hele tijd in zijn eigen woning. Pelgrims: “Tegelijk ben ik uiteraard blij om te verkopen. Wanneer dat gebeurt, of wie de koper is, is kof-fiedik kijken. Soms gebeurt een verkoop impulsief, meestal is meer geduld geboden, zeker bij musea. Ik probeer altijd de intentie van een koper te voelen, want een kunstwerk is geen beurstransactie. Tot nu behouden de kwalitatieve werken van de Vlaamse meesters hun waarde, en vind je ze ook bij internationale handelaars op de beurs. Ik hoop dat mijn keuze en smaak goed ontvangen zullen worden.”

‘Jonge mensen komen makkelijker naar me toe’

PAUL RUITENBEEK CHINESE ART

In 2024 deelde hij een stand met een Londense collega, nu staat de jonge kunsthandelaar Paul Ruitenbeek voor het eerst alleen op de TEFAF. Zo wil hij de belangstelling voor Chinese antiquiteiten aanwakkeren, ook bij leeftijdsgenoten. Sommige objecten vallen qua prijs best mee.

Als kind verzamelde Paul Ruitenbeek Chinese snuifflesjes. Dat zijn moeder als expert Chinees porselein bij Sotheby's werkte, en zijn vader in hetzelfde domein conservator en museumdirecteur was, zorgde ervoor dat hij al vroeg werd aangestoken door de liefde voor Chinese kunst. “Geld voor mijn verjaardag of kerst spaarde ik om snuifflesjes te kopen. Ik was gefascineerd door deze kleurrijke miniatuurobjecten, en speelde graag met de dopjes”, vertelt Ruitenbeek. “Voor beginnende verzamelaars vormen deze objecten een prima introductie tot de Chinese kunst, omdat ze in veel verschillende materialen en decoratieve technieken zijn gemaakt en hun symboliek vaak interessante verhalen herbergt. Hoewel ze de Chinese variant van het westerse ge-

Kopje, keramiek bedekt met 'Sancai'-glazuur, China, Tang-dynastie (618-907), 6 x 7,3 cm. Prijs: 28.000 euro.

Vaas, uitgesneden lakwerk, China, Qing-dynastie, Qianlong-periode (1736-1795), 19,3 cm. Prijs: 32.500 euro.

bruik van snuiftabak vormen, zijn ze nooit geëxporteerd. De meeste goede exemplaren dateren uit de periode 1700 tot 1850, en zijn met prijzen tussen 2.000 en 10.000 euro relatief betaalbaar. Net als toen worden ze nog vaak cadeau gegeven of verzameld, en worden ze soms impulsief aangekocht.”

HOOGWAARDIG VAKMANSCHAP

Met zijn deelname aan TEFAF wil de Nederlandse handelaar, die in 2019 zijn eigen zaak uit de grond stampte, zijn fascinatie voor Chinese antiques delen. “Helaas zijn er weinig handelaars actief in deze niche. Eigenlijk is dat best vreemd, want de Chinese beschaving is (kunst)historisch bijzonder rijk”, zegt hij. “De voorbije 5.000 jaar zagen in China prachtige objecten in hoogwaardige materialen en technieken het levenslicht. Rituele bronzen uit het archaïsche tijdperk zijn hier een uitstekend voorbeeld van. De afgelopen 3.500 jaar is

hun ongelimiteerde precisie en complexe vormtotaal nooit meer geëvenaard.” Ruitenbeek focust zich op onder meer keramiek en porselein uit de 12e eeuw, maar ook op latere objecten in lakwerk, jade of houtsnijwerk. “Ik breng alleen objecten die voor de Chinese maatschappij zelf zijn gemaakt, en dus niet voor export. Dit soort objecten zijn vaak uniek, authentiek en verfijnd. Ze werden gemaakt voor een religieus kader, voor het keizerlijk hof of voor de Chinese elite en literaten. De Chinezen waren niet alleen ongelooflijk sterk in kalligrafie en schilderkunst, maar ook in de toegepaste kunsten. Ook de zogenaamde ‘scholar’s objects’, bestemd voor geleerden die zich in de natuur terugtrokken om zich aan hun kunst te wijden, zijn vaak bijzonder puur, zeldzaam en hoogwaardig qua vakmanschap. De uitdaging bestaat erin om deze objecten weer samen te brengen in hun oorspronkelijke context.”

‘De Chinezen waren niet alleen ongelooflijk sterk in kalligrafie en schilderkunst, maar ook in de toegepaste kunsten’

PAUL RUITENBEEK

Foto: Sander Stoeperker

NICHE

Dat hij zelf slechts 35 is, helpt om generatiegenoten over de spreekwoordelijke drempel te trekken. “Ik merk dat jonge mensen makkelijker naar me toe durven komen om vragen te stellen. Vaak hebben ze een familiale link met China.” Al wil de kunsthandelaar zeker ook een lans breken voor een bredere, westerse interesse voor deze fascinerende cultuur. Met prijzen tot 150.000 euro blijft het aanbod relatief toegankelijk, vindt hij. Ook de westerse evolutie om crossdisciplinair te verzamelen helpt om mensen te overtuigen een stukje Chinese geschiedenis in hun collectie te integreren. “Die verzameltraditie gaat terug tot de 19e en 20e eeuw, toen onder meer de Engelsen mooie collecties uitbouwden”, zegt Ruitenbeek, die om valsingen te vermijden alleen in objecten handelt die al in het Westen zijn en waarvan de herkomst bekend is.

Steeds meer particuliere klanten, sommigen zelfs met een eigen privémuseum, komen uit China zelf. Zij focussen zich vaak op één specifieke niche of materiaal. Ruitenbeek: “Hoewel Chinese musea nu ook op steeds grotere schaal aankopen, blijft dit een relatief jonge markt die sterk samenhangt met de Chinese economie. Nu die sputtert, kent ook de Chinese kunst een kleine terugval. Al kan dat weer positief zijn voor westerse verzamelaars, want dan maken zij meer kans. Ik kijk vol spanning uit naar de beurs, en zal mijn uiterste best doen.”

DESMET FINE ART

‘TEFAF staat garant voor intellectueel vuurwerk’

Met Desmet Fine Art (stand S03) neemt Tobias Desmet als tweede generatie voor het eerst deel aan de showcase op TEFAF. Mentaal bereidt hij zich al jaren voor. Nu de galerie zelf sterk genoeg is, waagt hij de sprong naar het hoogste niveau. Een catalogus van maar liefst 254 pagina's zet de deelname kracht bij.

“Ik heb bewust lang genoeg gewacht om te postuleren”, steekt Tobias Desmet van wal. “De fundamenten van de galerie moesten eerst sterk genoeg zijn, en met mijn 41 lenten ben ik sowieso nog vrij jong. De voorbije tien jaar hebben we geleidelijk maar continu betere stukken aangekocht, en een kwalitatieve stock aangelegd. De keuze voor deelname is ook ingegeven door mijn respect voor de mastodont die

TEFAF is. Binnen onze sector is de beurs het hoogste dat je kan bereiken. Je stukken moeten dus ook de meest kwalitatieve, authentieke en zeldzame zijn. TEFAF brengt een synthese van het beste dat de markt op dat moment te bieden heeft. Ik hoop dat onze selectie geapprecieerd wordt.” Als tweede generatie stoomde Desmet de galerie klaar voor de toekomst. Hoewel hij al langer een voorliefde voor beeldhouwkunst koesterde, specialiseerde hij zich geleidelijk aan in zijn huidige niche. Een studie Egyptologie aan de KU Leuven voedde zijn passie voor de mediterrane culturen, tijdens stages bij onder meer Tomasso Brothers in Leeds leerde hij de Europese beeldhouwkunst grondig kennen en waarderen. Had de galerie vroeger een meer generalistisch aanbod, in de huidige kunstmarkt en in een internationale context is het nodig je op een specifieke niche toe te leggen, volgens Desmet. “We brengen beeldhouwkunst van de Grieks-Romeinse periode tot 1850. Dat al die periodes en kunstenaars met elkaar verbonden zijn en je de ene niet kan begrijpen zonder de pappenheimers van de vorige periodes te kennen, maakt het bijzonder boeiend. In die zin blijven de klassieke meesters altijd hyperrelevant. Dat industrialisatie vanaf 1850 haar stempel drukt op de kunst en bijvoorbeeld edities hun intrede doen, maakt dat de beeldhouwkunst wezenlijk verandert.”

De prijzen van de stukken schommelen tussen 15.000 en 500.000 euro. “Het fijne is dat je zelfs in een bescheiden collectie dialogen kan creëren, en er zo kan voor zorgen dat de ene sculptuur de andere naar een hoger niveau tilt”, vertelt Desmet. “Zo presenteer ik onder meer een voluut uit terracotta (circa 1740) van Laurent Delvaux, de belangrijkste barokbeeldhouwer uit de Lage Landen. Dat stuk vormt de perfecte synthese van die kunststroming in onze contreien, en is in die zin een echt juweeltje, terwijl het minder dan 20.000 euro kost.”

Romeinse school, Pietra Dura-tafelblad, circa 1565-1600, gekleurd marmer, alabaster en onyx, 104,5 x 83 x 6 cm. Prijs: ca. € 300.000. Foto: Cedric Verhelst.

‘Wisselwerking met de wetenschap tilt ons beroep naar een hoger niveau’

TOBIAS DESMET

De galeriehouder maakte niet alleen een lijvige catalogus met historische beeldreferenties en uitgebreide teksten, maar liet de objecten ook wetenschappelijk onderzoeken. “Onder meer een sculptuur van Pietro da Barga is metallurgisch onderzocht. Dat geeft vitale informatie over hoe een brons exact gemaakt is, en helpt om het toe te schrijven”, legt hij uit. “Als op röntgenfoto’s een dunne geut te zien is, dan kan dit bijvoorbeeld aantonen dat het eerder om een Italiaanse sculptuur gaat dan een Franse. Die wisselwerking met de wetenschap tilt ons beroep naar een hoger niveau.” Daarnaast zorgt TEFAF er op die manier voor dat de musea en experts zowel in de aanloop naar de beurs als tijdens de vetting nieuwe informatie kunnen verzamelen over stukken die tot dan vaak lange tijd in privécollecties zaten, zonder die stukken zelf te moeten aankopen. Pelgrims: “In die zin draagt TEFAF bij aan de kwaliteit van het kunsthistorische onderzoek. Dat de beurs erin slaagt om de knapste koppen uit de kunstwereld jaarlijks op één plek te verzamelen, zorgt voor intellectueel vuurwerk. Als handelaar kijk ik uit naar de diepgaande conversaties die ik zal kunnen voeren, zowel met mijn bestaande internationale en museale klanten als met nieuwe verzamelaars. Aangezien curators met hun mecenasen naar TEFAF afzakken, verhoogt de kans dat je als galerie aan een museum kan verkopen. Dat de stukken publiek goed worden, vormt een extra motivatie en mooie erkenning.”

VANDERVEN ORIENTAL ART

‘TEFAF is als de Olympische Spelen voor de kunst’

Vandervan Oriental Art (stand 104) was niet alleen van de partij op de allereerste editie van TEFAF in 1988, de oom en tante van Floris van der Ven legden in 1978 zelfs mede de basis voor voorganger Antiqua. Samen met haar man runt Nynke van der Ven de galerie sinds 2012.

Hoewel de familie Van der Ven met tonnen ervaring aan de start van TEFAF komt, dwingt de beurs als belangrijkste momentum van het jaar de galerie telkens opnieuw om haar beste beentje voor te zetten. “De context van TEFAF stimuleert je om je huiswerk goed te maken”, stelt Nynke van der Ven. “Als we twijfelen of een object door de vetting zal komen, nemen we het niet mee en zetten we ons onder-

Bloemenvaas (tulpenvaas), China, Kangxi-periode (1662-1722), ca. 1700, 61 cm. Prijs: € 125.000 euro.
Foto: Leon van den Broek.

zoek verder. Als handelaar voegen we extra laagjes toe aan een object voordat we het opnieuw doorgeven. Dat kunsthistorische onderzoek levert telkens boeiende verhalen op, en het geeft veel voldoening om nieuwe verbanden te ontdekken, en zo extra betekenis te kunnen geven aan een stuk. Misschien functioneerde TEFAF hierin wel als katalysator.”

De kunstmarkt verloopt nu meer over-dacht en is verder geprofessionaliseerd, waardoor het (kunst)historische en wetenschappelijke onderzoek aan belang wint. Van der Ven: “Doordat heel veel informatie online terug te vinden is, moeten wij als handelaar een andere meerwaarde bieden. Ons oog voor kwaliteit, onze kennis en het extra onderzoek zijn cruciaal geworden. Zonder bevlogenheid hou je het niet vol.” Vanuit haar opleiding legt Van der Ven zich toe op het kunsthistorische aspect van het galeriewerk. Voor elke TEFAF kiezen zij en haar man een thema als uitgangspunt van de selectie en bijhorende catalogus. Dat proces neemt ongeveer een jaar in beslag. “Die werkwijze geeft ons een focus, waardoor we dicht bij onze ziel blijven”, zegt ze. “We zijn vooral gespecialiseerd in porselein en vroege keramiek uit China. Intussen bouwden we in die niche wellicht een van de grootste bibliotheken

‘Ik raad aan het beste in een bepaalde categorie te kopen. Of eerder te kiezen voor kwaliteit dan voor grootte’

NYNKE VAN DER VEN

Blauwwitte kom met voorstelling ‘Drie vrienden van winter’, China, Kangxi-periode (1662-1722), zes-karakter-merk Kangxi op onderzijde, 10,4 x 20,9 cm. Prijs: € 8.500. Foto: Leon van den Broek.

van de Lage Landen uit. Onder meer de catalogi van verzamelaars als John Pierpont Morgan en George Eumorfopoulos, wiens collectie nu grotendeels in het British Museum en het V&A Museum zit, uit begin 20e eeuw vormen fascinerende bronnen voor het betere speurwerk.”

Anders dan een veilinghuis kopen ze de objecten zelf aan. “Onze selectie vormt dus een strenge filter, we mogen onze reputatie niet op het spel zetten”, zegt Van der Ven. “Als een soort Olympische Spelen voor de kunstwereld vormt TEFAF het eindstation voor een object. Alle risico is weggefilterd, alle onderzoek is gedaan. Als ik onze voor 90% westerse klanten moet adviseren, raad ik aan om het beste in een bepaalde categorie te kopen. Of eerder te kiezen voor kwaliteit dan voor grootte.”

OBJECTEN MET EEN ZIEL

Opvallend in de Chinese kunst is de bijzonder gevarieerde prijsrange. Zo biedt Vanderven Oriental Art op TEFAF objecten van een paar duizend euro aan, maar ook van anderhalf miljoen euro. “Elk object is handgemaakt en uniek”, zegt Van der Ven enthousiast. “Soms droom ik ervan om terug te reizen in de tijd, naar de Amsterdamse Gouden Eeuw toen de schepen met al die wonderlijke luxeproducten uit het Verre Oosten aanmeerden.

‘Soms droom ik ervan om terug te reizen in de tijd’

Die echtheid maakt het fascinerend. In plaats van in massa geproduceerde, ziel-loze decoratie is het veel persoonlijker om authentieke objecten in je interieur te plaatsen. Daarom is een deel van onze galerie ingericht als een interieur.” Volgens de galeriehoudster kan iedereen kunst leren waarderen. Voornaamste vereiste: een portie gezonde nieuwsgierigheid. “Handelaars zijn gepassioneerde experts die maar wat graag uitleg geven. Zo kun je je kennis bijspijkeren en je oog trainen”, merkt ze op. “Daarom willen we jongeren op de beurs uitnodigen. De menselijke ontmoetingen geven me enorm veel energie. Zo maakte ik samen met de in keramiek gespecialiseerde Adrian Sassoon en Michele Beiny in het atelier van keramist Kate Malone een video over het gebruik van porselein door de eeuwen heen. In deze turbulente, moeilijk te voorspellen wereld vormt TEFAF een wonderlijke bubbel van schoonheid.”

Enkel het beste voor Jacques-Emile Ruhlmann

Jacques-Emile Ruhlmann, *Paar tafellampen*, ca. 1925, verzilverd brons, glas, H. 99 cm. Christie's, New York, 13-12-2012. © Christie's Images Ltd. Verkocht voor \$ 506.500 (€ 387.320).

In Parijs viert Musée des Arts Décoratifs (MAD) de honderdste verjaardag van art deco met een eerbetoon aan Jacques-Emile Ruhlmann, een buitengewoon getalenteerde meubelontwerper en interieurarchitect die in 1925 triomfen vierde op de Exposition des Arts Décoratifs et Industriels Modernes. Meteen een gelegenheid om de carrière en marktwaarde van deze erfgenaam en vernieuwer van de grote Franse meubelmakerstraditie van naderbij te bekijken.

TEKST: **CHRISTOPHE DOSOGNE**

Jacques-Emile Ruhlmann (1879-1933), vaak ook Emile-Jacques genoemd, was weliswaar een autodidact en nooit opgeleid in de kunst van het meubelmaken, maar gezien de verbluffende elegantie van zijn meubelen had hij duidelijk kennis van de stijlen uit het verleden. Zonder ooit te vervallen in imitatie, liet hij zich er vrijelijk door inspireren. Zo leende hij ideeën van eminente figuren uit de geschiedenis van de sierkunst, zoals Georges Jacob (1739-1814), van wiens werk hij bepaalde elementen overnam, met name de sabelvormige achterpoten. De fijnheid en kostbaarheid van de materialen, met vakmanschap bewerkt door de ateliers van zijn bedrijf, maakten hem tot een van de meest inventieve en geraffineerde vertegenwoordigers van de art deco.

Jacques-Émile Ruhlmann, *Encoignure*, ca. 1924, makassar ebbenhout, mahonie, palissander, ebbenhout, ivoor, amrant, messing, 128,3 × 85,1 × 60,3 cm. Richmond, Virginia Museum of Fine Arts, inv. 85.135.

Sommigen noemden hem zelfs 'de Riesener van de art deco'. Ruhlmanns stijl, gekenmerkt door zuivere, elegante lijnen, bleef niet beperkt tot meubelontwerp. Als een heuse interieurontwerper beschouwde hij de hele inrichting als een gesamt-kunstwerk, waarbij hij alle sierkunsten toepaste (meubelmakerij, inlegwerk, keramiek, siersmeedwerk, verlichting, tapijten, textiel, enz.) en geraffineerde materialen gebruikte die ontleend waren aan de wereld van luxe. Zijn meubelen waren stevast versierd met weelderig fineer van zeldzame exotische houtsoorten, zoals Indisch en Braziliaans palissander, Venezolaans manilkara, Makassaars ebbenhout, Guyaans amaranthout, Birmaans amboinahout of Cubaans mahoniehout, vaak ingelegd met ivoor, hoorn, segrijn en schildpad.

Daarmee deelde Ruhlmann de voorliefde van zijn tijdgenoten voor een harmonisch en coherent interieurontwerp. Als erfgenaam van een bloeiend familiebedrijf van schilderwerken, glasbewerking en behang, waarmee hij zijn esthetische dromen kon financieren, hechtte hij veel belang aan de versiering van muren en vloeren. De tentoonstelling *Ruhlmann Décorateur* in Musée des Arts Décoratifs (MAD) in Parijs laat dat duidelijk zien.

VERNIEUWING VAN OUDE STIJLEN

Jacques-Émile Ruhlmann, geboren in een protestantse familie in de Elzas die zich in 1870 in Parijs vestigde en in 1871, na de Frans-Pruisische oorlog, de Franse nationaliteit koos, was de zoon van een in interieurdecoratie gespecialiseerde ondernemer

Jacques-Émile Ruhlmann, *Bijzettafel*, ca. 1926, makassar ebbenhout, ivoor, 63 × 52 cm. Wright Auctions, Chicago, 17-12-2020. © Wright Veilingen. Verkocht voor \$ 9.375 (€ 7.655).

Als een heuse interieurontwerper beschouwde Ruhlmann de hele inrichting als een gesamt-kunstwerk, waarbij hij alle sierkunsten toepaste.

en eigenaar van het bedrijf Ruhlmann, waar hij op zeer jonge leeftijd aan de slag ging en waar hij al snel modellen begon te ontwerpen. Na zijn militaire dienst, waarbij hij bevriend raakte met architect en interieurontwerper Pierre Patout (1879-1965), schreef hij zich in als vrije auditor bij Atelier Pascal, waar hij zich verdiepte in de ideeën van de rationele moderniteit en over het gesamt-kunstwerk, die in zwang waren onder studenten.

Na de dood van zijn vader, in 1907, nam hij de leiding van het familiebedrijf over en spitste de activiteiten ervan toe op de sierkunst. Hij ontwierp toen ook zijn eerste meubelen. Voor Ruhlmann lag de moderniteit van een meubelstuk in de bekwaamheid van de ontwerper. Hij zocht ook al snel hoe hij oude stijlen kon vernieuwen.

Ruhlmann was vast van plan de Franse meubelkunst en interieurvormgeving uit het slop te halen waarin deze zaten sinds het einde van de art nouveau.

Daarom vormden de elegantie en fijnheid van 18e-eeuwse meubelstukken, zoals die van Adam Weisweiler (1746-1820), een belangrijke inspiratiebron voor zijn ontwerpen. Door ze in ere te herstellen, in een heel ander tijdperk, wilde Ruhlmann de Franse traditie nieuw leven inblazen en het meubel- en interieurontwerp naar een hoger niveau tillen.

In 1913 was hij van de partij op de Salon d'Automne, met een duidelijk doel: de Franse meubelkunst en interieurvormgeving uit het slop halen waarin ze zaten sinds het einde van de art nouveau, die hij resoluut de rug toekeerde, zonder echter de industriële aanpak geërfd uit zijn eigen familiegeschiedenis los te laten. Zo sloot hij meteen ook aan bij de esthetiek van het Engelse Arts & Crafts, maar nog meer bij die van de Wiener Werkstätte van Josef Hoffmann (1870-1956), wat hem ertoe bracht zijn hele oeuvre te baseren op een unieke opvatting van het minimalisme, evenals op een helderheid van vorm en lijn.

INTELLIGENT ONTWERP

De amper waarneembare rondingen, de schijnbare eenvoud en de aandacht voor symmetrie maken zijn esthetiek tot een intelligente kunst. Als autodidact gaf hij blijk van een machtige intuïtie bij het perfectioneren van de productietechnieken die nodig waren om de modellen die hij ontwierp te vervaardigen. Ruhlmann, die tijdens de Eerste Wereldoorlog werd ontheven van militaire dienst omdat hij de verantwoordelijkheid als gezinshoofd op zich moest nemen, ging samenwerken met Félix Laurent, die ook een schildersbedrijf had, en richtte in 1919 Etablissements Ruhlmann et Laurent op, gespecialiseerd in schilderwerken, glasbewerking, behang, meubelen en decoratie. Hij koos zijn neef Alfred Porteneuve (1896-1949) als assistent en omringde zich met jonge, toegewijde teams voor de activiteiten op het gebied van decoratie en meubelmakerij. Hij wist die te bezielen met zijn charisma en droeg zijn nauwgezetheid en streven

Jacques-Emile Ruhlmann, *Marozeau daybed*, ca. 1925, Makassar ebbenhout, ivoor, verzilverd brons, stof, 97,8 × 217,8 × 99,7 cm. Christie's, New York, 27-05-2021. © Christie's Images Ltd. Verkocht voor \$ 237.500 (€ 194.700).

Jacques-Emile Ruhlmann, *Make-upkast*, ca. 1930, finer Makassar ebbenhout, rechthoekige vorm, verchromd brons, verzilverd brons, 138 × 96,7 × 43 cm. Christie's, Parijs, 31-03-2011. © Christie's Images Ltd. Verkocht voor €649.000. Een vergelijkbare versie, gemaakt voor de Van Beuningen-collectie in Rotterdam, werd op 31-05-2012 bij Christie's in Parijs verkocht voor € 217.000.

naar uitmuntendheid op hen over. De meubelen ontworpen door Ruhlmann en voorzien van zijn merkteken werden altijd gemaakt door getalenteerde meubelmakers, van wie de meesten een opleiding hadden genoten aan de Ecole Boulle. Hij werkte ook samen met andere vaklui, met name voor de bronzen elementen en lakpanelen die sommige meubelen bekleedden. Van 1913 tot 1923 deed hij een beroep op de vaklui van de Faubourg Saint-Antoine om de door hem ontworpen meubelen te maken. Haentges Frères en Fenot waren zijn belangrijkste leveranciers. In 1919, op de Salon d'Automne, verblufte Ruhlmann het publiek met de luxieuze creativiteit van zijn meubelen. Het was het begin van het succes. Vanaf dat moment kreeg Ruhlmann menige opdracht van rijke privéklanten, voor wie hij meubelen ontwierp als gebruiksvoorwerpen die ook mooi moesten zijn. Zijn creatieve logica was rationeel en omvatte zowel het doel van het object als de vervaardiging ervan, de eigenschappen van de materialen en het comfort van de gebruiker. In die zin heerste in zijn ateliers de grote traditie van de Franse meubelmakerij, vooral wat betreft het finer op zijn meubelen, dat van een zeldzaam raffinement was.

Jacques-Emile Ruhlmann, *Collectionneur-kaptafel*, ca. 1925, Makassar ebbenhout, segrijn, ivoor, spiegelglas, verzilverd brons, 123,2 × 92 × 50,8 cm. Christie's, New York, 09-12-2022. © Christie's Images Ltd. Verkocht voor \$ 88.200 (€ 83.530).

Jacques-Emile Ruhlmann deelde de voorliefde van zijn tijdgenoten voor een harmonisch en coherent interieurontwerp.

WERELDTENTOONSTELLING

Het hoogtepunt van de carrière van Jacques-Emile Ruhlmann was zijn bijdrage aan de wereldtentoonstelling in 1925, onder de naam Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes. Voor dit evenement nam hij de artistieke leiding op zich van het project L'Hôtel du Collectionneur, een heus manifest van de art-decoarchitectuur. In deze tempel van luxe, een collectief gesamt-kunstwerk dat het ideale interieur van een rijke liefhebber uit de jaren 20 moest voorstellen, deed Ruhlmann een beroep op zo'n veertig kunstenaars en vaklui die later grote namen van art deco zouden worden: architect Pierre Patout, beeldhouwers Alfred Janiot, Charles Hiron, Antoine Bourdelle, François Pompon en Joseph Bernard,

siersmid Edgar Brandt, toegepast kunstenaar Eugénie O'Kin, kunstenaars Jean Dupas en Henri Marret en stoffeers en ontwerpers Roger Reboussin en Emile Gaudissard. In de grote ovale salon stond *Héraklès* van Antoine Bourdelle op een meubelstuk van Ruhlmann, gelakt door Jean Dunand.

Het jaar erna werden bepaalde sieralementen van het hotel aangekocht door het Metropolitan Museum of Art in New York. Verschillende Franse musea volgden dat voorbeeld. Intussen nam Ruhlmann deel aan de Salon d'Automne en de Salon des Artistes Décorateurs, en ontwierp hij de thee- en muzieksalons van het passagierschip Ile de France, het nieuwe pronkstuk van de Compagnie Générale Transatlan-

Anoniem, foto van Pavillon du Collectionneur op Exposition internationale des Arts décoratifs et industriels modernes de Paris, 1925, zilvergelatinedruk. MAD, Parijs.

Portret van Jacques-Emile Ruhlmann.
© R.V.

Jacques-Emile Ruhlmann voor de Société anonyme des Anciens Établissements Desfossé & Karth, behangpapier met repeterend motief, 1917, papier, cilinderdruk, inv. 52391.70. © MAD, Parijs.

Toen de jaren 30 aanbraken, leek Ruhlmann een synthese te hebben tot stand gebracht tussen de traditionele meubelmakerij en de technologieën en materialen van de toekomst.

tique. Tegelijkertijd ontwierp hij samen met Raymond Subes (1891-1970) enkele verrassende prototypen, gepresenteerd als 'proeven met stalen meubelen', waarbij de traditionele meubelmakerij met hout leek te worden overgebracht naar metaal, met name chroom en zilver. In 1928 stelde Ruhlmann zijn luxueuze *Chambre d'Apparat* tentoon op de Salon des Artistes Décorateurs, zonder zich te storen aan de critici, met name de toekomstige oprichters van de dissidente Union des Artistes Modernes, die zijn werk als elitair bestempelden en voorstander waren van decoratieve ascese. Ruhlmann oogstte niettemin lof met zijn

unieke, geraffineerde en elegante stijl. In dezelfde geest ontwierp hij in 1929 interieurs en meubelen voor het Elysée en voor verschillende ministeries en privéklanten, onder wie de maharadja van Indore, de familie Bettencourt en de Nederlandse zakenman en kunstverzamelaar Daniël George van Beuningen. Dichter bij huis ontwierp hij begin jaren 1930 een zeldzaam jachtslot in het hart van de Ardense bossen, vlak bij de Belgische grens. Dit huis, met zijn strakke lijnen en ingenieuze glazen dak, werd in 1933 gebouwd in opdracht van de Franse zakenman en groot natuurliefhebber François Sommer (1904-1973). In veel opzichten doet het denken aan de Villa Empain, die tussen 1931 en 1934 in Brussel werd opgetrokken door architect Michel Polak. Toen de jaren 30 aanbraken, leek de decorateur en meubelmaker, in overeenstemming met zijn tijd, een synthese te hebben tot stand gebracht tussen de traditionele meubelmakerij en de technologieën en materialen van de toekomst. Helaas verhinderde zijn vroegtijdige overlijden hem deze modernistische lijn voort te zetten.

STABIELE PRIJZEN

Op de website van het Franse veilinghuis Millon staat te lezen: "Het oeuvre van Jacques-Emile Ruhlmann is bijzonder rijk en omvat meubelen, lampen, sculpturen en wandtapijten. De meubelen dragen het stempel 'Ruhlmann' en ook het merkteken

Volgens Artprice is de marktwaarde van deze ontwerper in 2024 met ongeveer 20% gestegen.

'A' of 'B', afhankelijk van het atelier waar ze vandaan komen." Zoals veel kunstenaars signeerde Ruhlmann echter niet al zijn werken en bovendien bestaan er varianten van zijn signatuur. In geval van twijfel kun je het beste een expert raadplegen voor formele authenticatie.

Doorgaans gaan zijn meubelen van de hand voor € 10.000 tot 500.000, hoewel uitzonderlijke en zeldzame stukken veel meer kunnen opbrengen. Neem de beroemde chaise longue *Aux Skis*, gemaakt in 1929 voor de maharadja van Indore, in maart 2011 bij Christie's in Parijs toegewezen voor € 2,5 miljoen, een wereldrecord voor een stuk van Ruhlmann.

Volgens Artprice is de marktwaarde van Ruhlmann in 2024 met ongeveer 20% gestegen. Frankrijk is goed voor 64,9% van de omzet, maar ook Amerikanen zijn nog steeds dol op zijn werk en op het aan Michelangelo ontleende voorschrift dat hij ter attentie van zijn collega's had geschilderd op de balk die zijn werkkamer verdeelde:

"De grote regel bestaat erin veel moeite te doen om dingen te creëren die geen moeite lijken te hebben gekost. Stukken die ten koste van veel werk zijn gemaakt, moeten in weerwil van de waarheid moeiteloos tot stand lijken te zijn gekomen." Kortom, de definitie van genialiteit.

BEZOEKEN

Ruhlmann Décorateur

12-03 t/m 01-06

Musée des Arts Décoratifs

Parijs

www.madparis.fr

LEZEN

Ruhlmann, un génie de l'art déco,
Somogy/Maison Gerard, Parijs, 2004,
ISBN 9782850567223.

Begin jaren 1930 ontwierp Ruhlmann plannen voor een jachthuis voor de Franse zakenman François Sommer. Het jachthuis werd in 1933 gebouwd in de Ardennen, vlak bij de Belgische grens. © Architecture de Collection. R.V.

De juiste koers

Maansafstandmethode ter bepaling van de longitude in *Cosmographia* (1540) van Gemma Frisius.

De Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden speelden een cruciale maar vaak vergeten rol in de ontwikkeling van navigatie-instrumenten en -technieken tijdens de 16e en 17e eeuw. Hoewel in de geschiedschrijving de Portugese en Spaanse ontdekkingsreizen vaak centraal staan, droegen ook de Lage Landen in de 'gouden eeuw' van Antwerpen (1502-1585) en van Amsterdam (na 1585) met hun VOC-imperium bij aan de vooruitgang van de navigatiewetenschap.

TEKST: **CARL DIERICKX**

Voor zeevaarders waren ze voor hun reizen rond de wereld onontbeerlijk: zon, maan, sterren en navigatie-instrumenten om de locatie te bepalen. Algemeen is bekend dat de eerste instrumenten in de 16e eeuw van de ontdekkingen uit het Iberisch schiereiland kwamen, vaak voortbordurend op Arabische ideeën, zoals de astrolabe en de 'kamal'. Veel later, vanaf de 18e eeuw was Engeland de grote producent van navigatie-instrumenten, gevolgd door Frankrijk. Minder bekend en vaak vergeten zijn de innovaties van wetenschappers en instrumentmakers uit onze regio's. De Nederlanden speelden een niet te vergeten sleutelrol in het tijdperk van de grote ontdekkingen. In de renaissance legden zij de basis voor cartografie, geodesie en nauwkeurige 'grote zeevaart'. In de Zuidelijke Nederlanden was bijvoorbeeld Gerardus Mercator, naast Ortelius, een pionier in de cartografie. Zijn hoekgetrouwe projectie van zijn wereldkaart, ge-

introduceerd in 1569, stelde zeevaarders in staat om rechte lijnen te trekken voor constante kompasrichtingen, wat de navigatie aanzienlijk vereenvoudigde. Daarnaast leverden wetenschappers zoals Gemma Frisius, Michiel Coignet en Plancius belangrijke bijdragen aan de positiebepaling op zee. Gemma Frisius, Mercators professor in Leuven, beschreef in zijn *Cosmographia* al in 1533 de methode van triangulatie, een techniek die later essentieel werd voor landmeting en cartografie. Hij introduceerde ook het concept van het bepalen van de lengtegraad op zee door middel van de maansafstand ('lunar distance') of door tijdsverschillen, twee ideeën die zijn tijd ver vooruit waren. In Antwerpen bouwde wetenschapper, wijnroerder en instrumentenmaker Michiel Coignet voort op het werk van de Spanjaard Pedro de Medina. Zijn werk *Nieuwe onderwijzinge* (1580) bevat een beschrijving van instrumenten om de lengtegraad op zee te bepalen, zoals de 'Zeesfeer'. Hoewel deze instrumenten in de praktijk beperkt bruikbaar waren, toonden ze de innovatieve geest van de Zuidelijke Nederlanden in het streven naar nauwkeurige navigatie. Petrus Plancius, afkomstig uit Dranouter, verhuisde na 1585 naar Amsterdam. Naast prediker, astronoom en geograaf staat hij vooral bekend als cartograaf en om zijn initiatief om de Noordoost-passage te gaan ontdekken. Hij ligt daarnaast aan de basis van het ontdekken van de Hudsonrivier door Henry Hudson en het latere New York. Ook

Nieuwe onderwijzinge op de principaelste punten der Zeevaart van Michiel Coignet uit 1580: de 'Zeesfeer'.

'Petrus Plancius' ontdekking van longitude': kopergravure uit 1636 door Adriaen Collaert naar Stradanus oftewel Jan van der Straet (1536-1605) in *Nova Reperta*.

Gesigeneerde en gedateerde 'cross-staff' van Van Keulen uit 1739.

hij bedacht een oplossing voor de lengtegraadbepaling: het meten van de kompasvariatie. Deze laatste ontdekking van Plancius beeldt Adriaen Collaert in 1636 af in een Antwerpse kopergravure, naar een tekening van Jan van der Straet oftewel Stradanus (1536-1605) in diens prentenreeks 'Nova Reperta'.

NOORDELIJKE INNOVATIES

In de Noordelijke Nederlanden bleef bij de VOC de 'cross-staff' of Jacobsstaf lange tijd het primaire navigatie-instrument voor het meten van de hoogte van hemellichamen om de breedtegraad te bepalen. Een voorbeeld hiervan is de Van Keulen-'cross-staff' uit 1739. Het was overigens opnieuw Coignet die in 1580 het gebruik van meerdere schuifbladen op de 'cross-staff' had beschreven, wat de nauwkeurigheid van metingen verbeterde.

Voor het meten van de snelheid op zee

De VOC gebruikte lange tijd de 'cross-staff' of Jacobsstaf als primair navigatie-instrument.

werden diverse technieken ontwikkeld, denk maar aan een klassieke scheepslog met zijn knopen. Een eenvoudige en goedkopere methode was de Hollandse Zeemeter, populair gemaakt door Pieter Holm, die vanaf 1737 in Amsterdam de zeemannsschool Regt door Zee runde. Met dit instrument, vaak in de vorm van een tabaksdoos, kon een zeeman de snelheid van het schip bepalen door stukjes hout overboord te gooien en met behulp van een zandloper de tijd te meten die ze nodig

Compositie van tabaksdoos of 'Zeemeter' uit 1729 van Pieter Holm, een pelorus of 'traverse board' of pinkompas (1750) en een zandloper van 30 minuten, gelegen op de zeekaart 'Groote Nieuwe Paskaart van de Geheele Noord-Zee' van Gerard Van Keulen (1720).

Klok uit 1690 van Bernard van der Cloesen naar een ontwerp van Christiaan Huygens.

hadden om een bepaalde afstand af te leggen. Daarna kon de stuurman zijn snelheid en de gevarenrichting per halfuur noteren op dit pinkompas (pelorus). Na acht halve uren, ook gemeten met de zandloper of 'acht glazen' met de scheepsbel, werd de wacht gewisseld en kon de stuurman zijn gevaren koers doorgeven aan de kapitein. Zo tekende die zijn 'gegist bestek', een schattingsmethode van de positie, op de zeekaart.

Het bepalen van de lengtegraad bleef een uitdaging tot de introductie van betrouwbare chronometers. Gemma Frisius besprak in 1553 al de methode van het tijdsverschil tussen de lokale zonnetijd op zee en de tijd in de vertrekhaven om de longitude te bepalen. De zandlopers en waterklokken van toen waren volgens hem niet nauwkeurig genoeg. 140 jaar later werden de eerste slingeruurwerken van Christiaan Huygens (1629-1695) uit Den Haag ook op zee getest, maar opnieuw onvoldoende nauwkeurig bevonden. Een producent van deze zee-uurwerken, maar ook die voor op het land, was Bernard van der Cloesen. Van zijn hand is onder meer een Haagse slingerklok uit 1690. Pas in 1761 werd door John Harrison in

Londen de H4-chronometer ontwikkeld, die de superioriteit van de chronometermethode aantoonde op de maansafstand. Aan de andere kant van de Noordzee vervaardigde Andreas Hohwü in 1857 in Amsterdam een van de eerste Nederlandse chronometers, waarmee de navigatie op zee verder werd verbeterd.

MAAN ALS KLOK

Kompassen, in gebruik in Europa sinds 1200, werden in de Nederlanden ook veel geproduceerd, met name in het Noorden. In de Zuidelijke Nederlanden waren er minder kompasmakers, zeker na de val van Antwerpen. Een uitzondering waren de Dekemel Brothers & Co uit Antwerpen, van wie in 1870 een kompas verscheen. Later werd de *cross-staff* vervangen door de octant en uiteindelijk de sextant. De eerste sextanten kwamen uit Engeland, om daar met de maantabellen van Tobias Mayer, in 1767 gepubliceerd door Nevil Maskelyne en de Board of Longitude, de maansafstandmethode te gaan gebruiken die eerder door Frisius was beschreven. De maan is immers een klok tegen de achtergrond van de sterrenhe-

De vernuftige navigatie-instrumenten, zeekaarten en boeken waren het resultaat van Darwins survival of the fittest-principe.

mel. De drie hoeken die men moest meten zijn evenwel vaak groter dan 90 graden. De eerste sextanten in de Nederlanden verschenen pas rond 1780, bijvoorbeeld vervaardigd door Gerard Hulst van Keulen in Amsterdam. Deze maakten het mogelijk om nauwkeuriger hoeken te meten tussen 0 en 120 graden, wat essentieel was voor zowel de breedte- als lengtegraadbepaling. Een voorbeeld van een redelijk moderne Belgische sextant is die uit 1919 van A. Van Der Voodt, afkomstig uit zijn atelier in Canal des Brasseurs 34 (Antwerpen).

NAVIGARTE COLLECTIE

De bijdragen aan de ontwikkeling van navigatie-instrumenten en -technieken van de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden tijdens de 'gouden eeuw' van respectievelijk Antwerpen en Amsterdam zijn, zoals gezegd, van onschatbare waarde. Hun vernuftige navigatie-instrumenten, zeekaarten en boeken doorstonden niet alleen de tand des tijds, maar waren ook het resultaat van Darwins survival of the fittest-principe.

Het verzamelen van dergelijke boeken, kaarten en instrumenten, enkel nog te vinden in gespecialiseerde antiekwinkels, veilinghuizen en antiquariaten, is een passie van de Belgische NavigArte Collectie, omdat deze hiermee een deels vergeten verhaal wil schrijven over wetenschappers en ontdekkingsreizigers die, om welke reden dan ook, overzee de wereld gingen verkennen. Dankzij deze instrumenten konden nieuw ontdekte werelddelen vastgelegd worden in kaarten en atlanten.

Sextant uit 1919 van A. Van Der Voodt, afkomstig uit zijn atelier in Canal des Brasseurs 34 (Antwerpen).

SURFEN

www.navigarte.be

Chronometer uit 1857 van Andreas Hohwü.

Kompas uit 1870 van Dekemel Brothers & Co Antwerp.

‘Restaureren is een kunst’

Patrice Prestl en Rinaldo Pontello van Atelier Coperta.

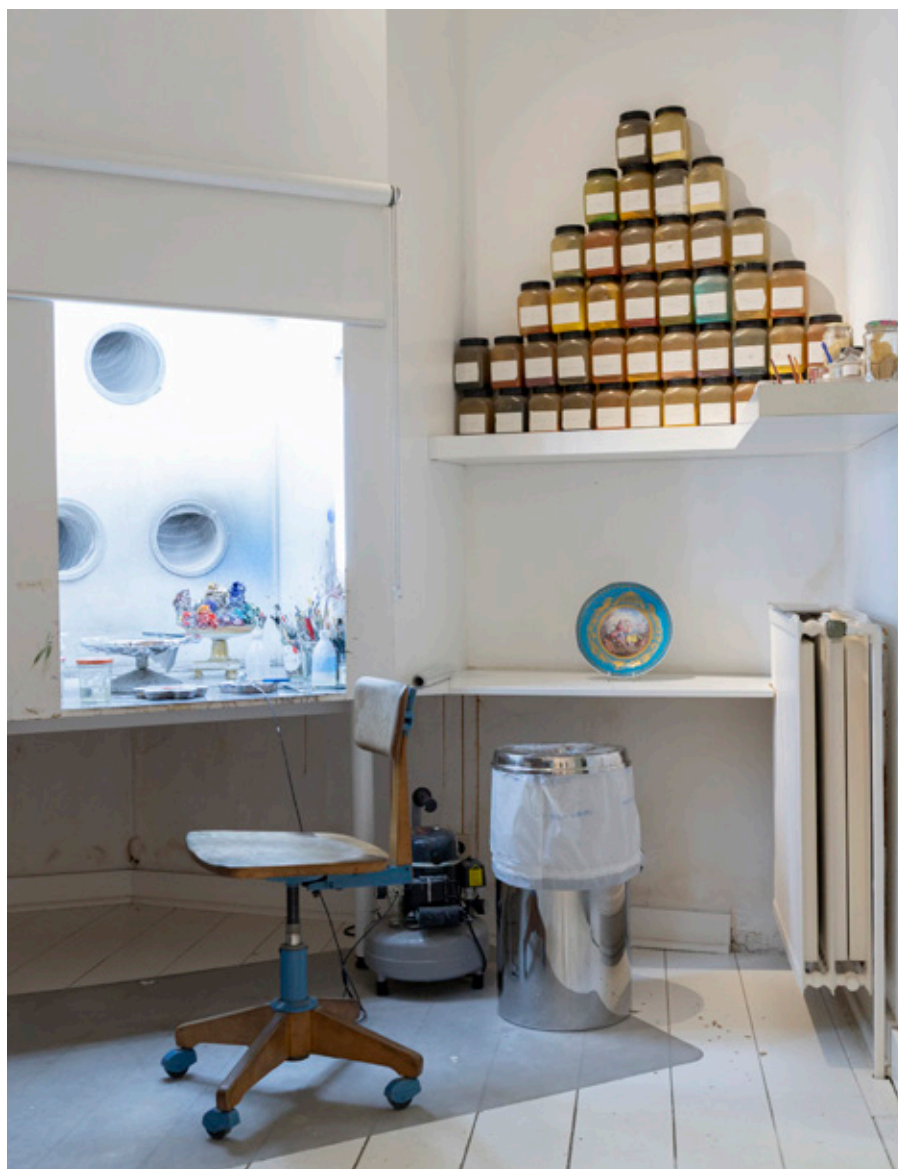
Ambachtslieden van de kunstrestauratie, zo noemen ze zichzelf op hun website. 25 jaar geleden richtten Rinaldo Pontello en Patrice Prestl in Brussel Atelier Coperta op. "Het voorwerp vertelt ons wat we moeten doen."

TEKST: **BEN HERREMANS**
FOTO'S: **HELENA VERFAILLIE**

In 1988 richtten Rinaldo Pontello en Patrice Prestl Atelier Coperta op, en een jaar later was het restauratieatelier operationeel. "Vorig jaar vierden we onze 25e verjaardag." De twee praten door elkaar heen, de meningen zijn ongezoeten en de anekdotes sappig, over en weer rollen grappen en grollen ... kortom, het is een vrolijke boel. Pontello, kleinzoon van een beeldhouwer, studeerde schilderen aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Brussel. Prestl is autodidact maar hielp in de antiekhandel van zijn ouders. "Ik verveelde me terwijl ik in de winkel op klanten wachtte, dus begon ik de beschadigde voorwerpen te schilderen en decoreren", vertelt hij. "Dat doe ik nog altijd. Rinaldo neemt het sculpturale voor zijn rekening." Tijd voor een statement van Pontello: "Restaureren is een kunst. Het geheim is dat je je in de plaats van de kunstenaar stelt en dat je in het voorwerp ontdekt wat hij gedaan en bedoeld heeft met de vormen, volumes, kleuren, penseeltrekken. We stellen ons in dienst van het object. Het voorwerp bepaalt wat we ermee doen."

PRIJS-PROPORTIES

Het duo weigert weinig restauraties. "Soms weigert de klant omdat hij de prijs te hoog acht", signaleert Pontello. Zijn ze zó duur? "Onze prijzen variëren", legt Prestl uit. "Dat vertrekt bij 80 euro, naar boven is er geen limiet. Voor onze duurste opdracht, de restauratie van een trap, ontvingen we 30.000 euro. Prijzen hebben ons nooit geïnteresseerd, voor ons gaat het om de kwaliteit. Het is een kwestie van proportionaliteit. Als je 100 euro

In deze cabine is er 98% daglicht. "Voor Delfts blauw is dit niet voldoende."

vraagt voor een object met een waarde van 20 euro, is dat duur. 100 euro voor een voorwerp van 10.000 euro is spotgoedkoop." Vergeleken met Parijs en Londen is Atelier Coperta goedkoop, weet Pontello. "Daar zijn de prijzen waanzinnig", zegt hij. "Of als we zien wat anderen vragen! Ze rekenen alles aan. Schoon schrapen 80 euro, reinigen 20 euro, enzovoort. Voor demontage en reiniging vragen wij niets. Wij vinden dat een deel van onze opdracht." Een uurprijs hanteren ze niet. "We werken met een forfait", legt Prestl uit. "Als wij fouten maken en moeten herbeginnen, verhalen we dat niet op de klant. Dat hoort bij het risico van het vak. Maar we vergissen ons nog zelden. Voor verborgen fouten hebben we een neus ontwikkeld." "We weten vooraf: met dat voorwerp krijgen we problemen", beaamt Pontello. "Hoe moet je dat aan de mensen uitleggen? Ze zouden het niet begrijpen. Dan kan je

'Voor verborgen fouten hebben we een neus ontwikkeld. We vergissen ons nog zelden'

ook geen fortuinen vragen. Naargelang van wat de klant wil, formuleren we een voorstel. Ofwel een proces van conservatie die zichtbaar blijft. Maken we ons werk 100 procent onzichtbaar, dan zitten alle etappes erin: schoonmaken, lijmen, vullen, verven, vernissen, vergulden. De klant krijgt een garantie, het is een kwestie van geloofwaardigheid. We gebruiken geen lijm van de Brico. Als een gerestaureerd voorwerp opnieuw stuk gaat, gebeurt dat nooit op de plek waar het geplakt is."

"Elke restauratie is anders, want elk voorwerp is anders."

‘Een klant wilde niet weten van een nieuwe, goedkopere vaas, maar wel van zijn eigen, gerestaureerde vaas. De emotionele waarde van voorwerpen is onschatbaar’

EMOTIONELE WAARDE

Atelier Coperta bevindt zich in de Brusselse antiekbuurt. “Aanvankelijk bestond ons cliënteel uit 95% antiquairs en 5% particulieren. Nu is het andersom”, vertelt Pontello. “Antiquairs zullen over de prijs discuten en nooit publiciteit voor je maken. Toen we Coperta in de Regentiestraat vestigden, baalden sommige antiekhandelaars, want hun klanten zouden nu zien dat er zoiets als restauratie bestond. Voor een antiquair werk je altijd in het verborgene: niemand mag het weten. De gemiddelde particulier daarentegen is tevreden, betaalt correct en maakt reclame voor ons.” Prestl overloopt het klantenbestand. “Van huisvrouwen tot het koninklijk paleis. Natuurlijk nog wel antiekhandelaars. Musea? “Nee, die hebben geen geld. We krijgen ze wel op bezoek, ze willen met ons

werken in ruil voor ons kaartje aan hun balie. Daarmee is onze factuur niet betaald.” “Wel veel verzekeringsmaatschappijen”, vult Pontello aan. “Hun klanten geven er vaak de voorkeur aan dat een beschadigd voorwerp wordt hersteld, liever dan dat ze een geldsom opstrijken. De emotionele waarde van voorwerpen is onschatbaar.” Prestl: “Er stapte ooit een klant binnen met een peperdure Japanse vaas. De restauratie zou veel kosten, het liep op naar bijna 6000 euro. Maar hij wilde het. Toevallig zag ik identiek dezelfde Japanse vaas in een winkel, intact, en die kostte daar 1500 euro. Ik belde die man op. Hij schold me uit voor alles wat lelijk was. Hij wilde zijn eigen, gerestaureerde vaas.”

JAPAN BOVEN

Inzake restauratie gaat België prat op een goede reputatie. Pontello kent goede restauratieateliers in Engeland, Nederland en Frankrijk. “Behalve voor porselein, dat beheersen de Fransen niet”, vindt hij. “Voor porselein zijn wij de besten, samen met de Engelsen. Maar die hebben dan weer een probleem met keramiek. Niet dat het van een inferieure kwaliteit is, maar er scheelt iets aan. Het scheurt, breekt, vervormt zich, ik kan het niet meer lijmen. Onverklaarbaar. Ik ken mensen die in hun kast een stapel borden in Engelse keramiek hebben en ineens begint dat te breken. Zelfs serviezen van Myott, toch een gerenommeerd merk. Wedgwood is de uitzondering.”

“De Japanners zijn de besten”, poneert Prestl. “Daar werken ze al meerdere generaties op dezelfde manier, met oude technieken en goed materiaal. Ze nemen er de tijd voor.”

Maar geen valse bescheidenheid, volgens Pontello: “We krijgen voorwerpen van antiekhandelaars die eerst hun geluk in het buitenland beproefden. Dan moeten we die restauratie ongedaan maken en opnieuw beginnen. En we hebben buitenlandse klanten. Laatst herstelden we een sculptuur voor een bekende Canadese verzamelaar. Dat verhaal begint met de restauratie van een standbeeld in het Koninklijk Albertpark in Gent, een gladiator met beschadigde hand. We namen ter plaatse foto’s en werkten in drie etappes: in gips, platina en uiteindelijk een tromp-l’oeil met een bronzen effect. Van die hand maakten we een exemplaar voor die Canadees. Hij vergeleek ons met Rodin.”

‘Vergeleken met Parijs en Londen zijn we goedkoop. Daar zijn de prijzen waanzinnig’

WIE VOLGT OP?

De grootste fouten in restauratie? “Nooit stukken weggooien”, adviseert Pontello. “Ook al denk je dat je het niet meer nodig hebt, bewaar het! Anders gooi je een getuige weg. Al onze restauraties zijn omkeerbaar.” Hij toont een gelijmde schotel. “Die kunnen we altijd terugbrengen naar de staat waarin hij ons werd bezorgd, dus de originele

scherven. Dat is ons engagement van duurzaamheid.” Hij vervolgt: “Of zoals met die gladiator: de oorspronkelijke toestand niet bekijken en een hand uit je hoofd maken.”

“De theorie is simpel”, vat Prestl samen.

“Je mag geen enkele stap overslaan en elke stap moet je perfect uitvoeren.”

Dat er trial-and-error mee gemoeid zou zijn, wimpelt Prestl af als een beledigende suggestie. “Ik zal niet zeggen dat ik mijn kleuren na 25 jaar met de ogen dicht maak, maar toch bijna. Al luisteren kleuren nauw. Er zijn veel soorten wit, hoor. Delfts blauw kan ik alleen buiten maken. In mijn cabine heb ik 98 procent daglicht, toch is het onvoldoende.”

Hun ambitie? Voortdoen! “We maken ons wel zorgen over de opvolging”, bekent Prestl. Hun kinderen tonen geen belangstelling. Pontello: “We zouden met plezier iemand binnenhalen en op het contract zetten: ‘Over tien jaar is het van jou.’ Maar

jongeren vragen zo veel geld. Je houdt aan restauratie geen vetpot over. Ze zijn vers van school en denken dat ze 4000 à 5000 euro per maand zullen verdienen. Die prijzen hebben wij, die al 25 jaar in het vak zitten, nooit gevraagd.”

“Wij hebben dan ook nooit het gevoel dat we werken”, lacht Prestl. “Onze vrouwen schamperen: ‘Ga je je weer de hele dag wat amuseren?’ Inderdaad.”

BEZOEKEN

Atelier Coperta

Brussel

www.atelier-coperta.com

De bij

Voor pausen en van zonnegoden

TEKST: ANNE HUSTACHE

In tal van culturen schrijft men bijen positieve eigenschappen toe: het zijn onvermoeibare werksters en de honing die ze produceren is het voedsel van de goden, omdat deze nectar in overvloed aanwezig is in het paradijs. Met zo'n reputatie is het logisch dat bijen vaak in de kunst worden afgebeeld. In de loop der eeuwen zijn tal van afbeeldingen van bijen en de bijenteelt gemaakt, zelfs al in de pre-

historie! De oude Egyptenaren geloofden dat de bij geboren was uit de tranen van de zonnegod Ra. Voor diverse samenlevingen was het insect een symbool van ijver (de bezige bij!) en nederigheid. Christenen associeerden de bij met de kerk van Christus, wederopstanding en het eeuwige leven. Niet verwonderlijk dat de bij daarom voorkomt in de heraldiek van een aantal machtige personen: koningen, keizers en zelfs pausen ...

BEZOEKEN

Honinggeel. De bij in de kunst, van de renaissance tot nu

07-03 t/m 22-06

Museum Wiesbaden

Wiesbaden

www.museum-wiesbaden.de

www.rmo.nl

Werksters van goud

8e en 7e eeuw v.Chr.

Dit juweel is een meesterwerk van edelsmeedkunst: ambachtslieden zijn erin geslaagd bijen aan het werk af te beelden met een opmerkelijke precisie. De granulatietechniek is gebruikt om het tafereel kracht bij te zetten. De kleine bolletjes goud creëren niet alleen de textuur van de borststukken van de werksters, maar accentueren ook hun poten en vormen abstracte siermotieven die symmetrisch over de plaat zijn verdeeld. Het geheel ziet er zo bijzonder levendig uit. Deze granulatiemethode werd in de 8e en 7e eeuw v.Chr. toegepast door de Grieken in het oostelijke deel van het Middellandse Zeegebied. Ze werd doorgegeven aan de Etrusken, die eveneens prachtige sieraden zouden maken.

Kokardeschijf met bijen, goud, diameter: 4 cm.
Durham (Noord-Carolina), Nasher Museum of Art
at Duke University, inv. 2006.1.218.

Koninklijk

ca. 482

Deze bij komt uit de Schat van Childerik, kostbare voorwerpen die in mei 1653 werden ontdekt in het graf van de stichter van de Merovingische dynastie, in Doornik. De schat omvatte talrijke voorwerpen van goud: een ceremonieel zwaard, een armband, juwelen, gouden munten, een stierenkop en een ring met de inscriptie CHILDIRICI REGIS (van koning Childeric), waardoor men het graf kon identificeren. De schat omvatte ook driehonderd bijen, waaronder deze, allemaal van goud, met cloisonné granaten op een dun plaatje. Ze dienden wellicht ter versiering van de mantel van de vader van Clovis. Jammer genoeg werd de schat in 1831 gestolen en zijn er nog slechts een paar voorwerpen over, waaronder een paar bijen zoals deze.

Bij, Doornik, Merovingische periode, cloisonné goud en granaat gemonteerd op dun plaatje, 1,6 x 0,45 cm. Parijs, Bibliothèque Nationale de France, inv. 56.449.

Een mysterie ...

ca. 1550-1570

Volgens het infobord in het Louvre is deze jongen die vlucht voor bijen Amor, de zoon van Venus en Mars. Er is echter geen pijl of boog die deze identificatie staft, temeer daar de jongen ook geen vleugels heeft. Beroemder is de scène waarin Cupido zijn toevlucht zoekt in de armen van zijn moeder, nadat hij is gestoken door bijen van wie hij honing stal. Het is trouwens net die diefstal die hier ter sprake komt: de bijenkorf is in brand gestoken en de rook dwingt de panikerende insecten te vluch-

ten. Vreemd genoeg komt er een slang uit de korf tevoorschijn. Een gedicht van een zekere Anacreon (ca. 560-478 v.Chr.) verhaalt dat Amor bij zijn moeder klaagde dat hij gebeten werd door een slang die de boeren 'bij' noemden. De versiering op deze schaal verwijst hier mogelijk naar. De achtergrond is ook vreemd, met een zee waarop een boot vaart, terwijl er in de verte twee gelijkaardige gebouwen staan, als twee haveningangen.

Anoniem, schaal versierd met Amor achtervolgd door bijen, Padua (?), majolica, diameter: 39,2 cm. Musée du Louvre, inv. OA 1655. © Grand Palais Rmn (Musée du Louvre). Foto: Gabriel de Carvalho.

Hendrick de Keyser (toegeschr.), *Huilende kinderen, gestoken door een bij*, Nederland, bukshout, geschilderd hout. Rijksmuseum, inv. BK-2007-24.

Ai, ai!

ca. 1615-1620

Wat een gemene bij, daar op de slaap van dit jonge kind. En wat lijdt de stakker onder de steek die de bij zojuist heeft toegebracht. Het werk wordt toegeschreven aan Hendrick de Keyser (1565-1621), een van de grootste architecten en beeldhouwers van de Nederlandse 16e eeuw. De kunstenaar weet het effect van de aanval meesterlijk en zeer direct uit te beelden: het verkrampte gezicht en de mond die zich opent om de pijnkreet te slaken. Het thema van het door een bij gestoken kind heeft een moraliserende waarde: je steelt niet ongestraft andermans werk! Wordt het kind vereenzelvigd met Cupido, dan heeft de symboliek betrekking op de steken die je krijgt als je je pijlen blindelings richt. Ah, hoe pijnlijk zijn de wonden van de Liefde ...

Giacomo della Riviera (Jacob van den Vliete), *Wandtapijt voor de familie Barberini*, Rome, wol en zijde, 315 x 220 cm. Rome, Palazzo Barberini.

Heraldisch

ca. 1630-1631

Drie bijen zitten in een lijst in barokstijl, uitkijkend over een weids landschap. Ze vertegenwoordigen het heraldische motief van de familie Barberini: 'azuur, met drie gouden bijen'. Een welvarende familie van kooplieden genaamd Tafani (letterlijk 'paardenvliegen'), afkomstig uit het dorp Barberino Val d'Elsa (Toscane), vestigde zich aan het begin van de 16e eeuw in Florence. Hoewel hun familiewapen drie paardenvliegen vertoonde, besloten ze hun familiewapen 'op te poetsen' door de naam

van hun geboortestad te gebruiken en zo de Barberini te worden. Meteen vervingen ze ook de gemene paardenkwellers door drie bijen, met een positiever imago. De familie werd beroemd dankzij de werken ondernomen door Maffeo Barberini, gekozen tot paus Urbanus VIII, die Bernini de opdracht gaf het beroemde, met bijen versierde baldakijn van de Sint-Pietersbasiliek te ontwerpen. Dit wandtapijt werd vervaardigd in de manufactuur opgericht door kardinaal Francesco Barberini, in Rome, geleid door de uit Vlaanderen afkomstige Jacob van den Vliete. Het wapenschild kijkt uit over het landschap van Palestrina, een van de bezittingen van de familie.

Ode aan honing

1683

Deze beker heeft een vrijwel identieke tweelingbeker. Ze lijken op bijenkorven en hebben een afneembaar gewelfd deksel. Elke beker heeft een ronde basis met bloemenversiering. Op het onderste gedeelte staat een man met een baard afgebeeld die in zijn rechterhand een kruidenkoek houdt. Op het bordje staat een tekst, een toost op de bijen en hun product, honing.

De twee bekers werden van hand tot hand doorgegeven rond de tafel, maar in tegengestelde richting, tot ze elkaar weer ontmoetten. Ze behoorden toe aan de kruidenkoekmakers van Neurenberg, voor wie honing de belangrijkste grondstof was.

Nicolaus Hieronymus Höfler, *drinkbeker van de vereniging van kruidenkoekmakers*, Neurenberg, verguld zilver. Neurenberg, Germanisches Nationalmuseum, inv. Z 2532.

Keizerlijk symbool

1804

Napoleon werd keizer van de Fransen op 18 mei 1804. Toen hij de symbolen voor het nieuwe regime moest kiezen, gaf hij niet meteen blijk van verbeeldingskracht of originaliteit. Eerst koos hij de adelaar, een voor de hand liggende keuze voor een keizerrijk, tot hij uiteindelijk koos voor een van de oudste met Frankrijk geassocieerde insignes: de bijen van Childerik I. Dat was het begin van een grote liefdesaffaire tussen de kleine Corsicaan en het kleine insect! De rode fluwelen mantel met hermelijnen rand die Napoleon I een paar maanden later bij zijn kroning zou dragen, was versierd met gouden bijen. De bij werd het persoonlijke embleem van de keizer, met dezelfde rol als de lelie van de Capetingers. Deze bij van verguld brons lijkt te zijn gebruikt als versiering in de Notre-Dame, bij de beroemde kroningsceremonie op 2 december 1804.

Bij van Napoleon, Parijs, verguld brons. Parijs, Musée de l'Armée. © Musée de l'Armée, dist. RMN-Grand Palais. Foto: Pascal Segrette.

Ono Ryumin, *Netsuke, bij en Hydrangea (hortensia)*, Japan, hout en metaal, 4 cm. Londen, British Museum, inv. F.1305.

Praktisch

2e helft 19e eeuw

De 'netsuke' of gordelknoop is een klein kunstobject ontworpen om een tas of doosje, de 'sagemono', met daarin gebruiksvoorwerpen, aan de gordel van een kimono te bevestigen. De verscheidenheid aan uitgesneden voorwerpen, de diverse materialen – van hout tot lak en ivoor – en de kwaliteit van de uitvoering waren indrukwekkend. Ambachtslieden zoals Ono Ryumin, wiens handtekening op de achterkant van dit stuk staat, specialiseerden zich in de vervaardiging ervan. De metalen bij rust op hortensiabloemen, die delicaat in de massa zijn uitgesneden.

Puur natuur

1901

Emile Gallé (1846-1904) was een fervent bewonderaar en kenner van de natuur. Hij was een kunstenaar in hart en nieren, gewiekst bedrijfsleider en briljant uitvinder van nieuwe glastechnieken. Hij was ook de oprichter van de Société Centrale d'Horticulture in Nancy. Het zijn al deze kwaliteiten die zijn creaties hun geweldige aantrekkingskracht geven. Beeldde hij een bij af, dan moest deze

aan het foerageren zijn en in de natuurlijke omgeving worden afgebeeld, zoals hier, op wilgentakjes. Alles aan deze vaas doet denken aan de wereld van de bijen: de honingkleur, de wilgentakken en, bijzonder subtiel, de honingcellen die hier en daar in de hals en de buik zijn gegraveerd.

Emile Gallé, *Vaas met wilgentakjes en bijen*, Nancy, kleurloos glas, deels honinggeel gekleurd, emailverf met polychroom reliëf. Darmstadt, Hessisches Landesmuseum.

Van korf tot kraag

2010

Bij het doorbladeren van een oud Larousse-woordenboek ontdekte Céline Cléron (°1976) dat het woord 'ruche' (bijenkorf) niet alleen verwijst naar het 'huis' van de bijen, maar ook naar een kostuumaccessoire, de honinggraatkraag die gedragen werd door aristocraten in de renaissance, ook bekend als ruche-kraag. Haar werk trekt een parallel tussen de bijenkoningin, met haar natuurlijke macht, en een menselijke vorstin, van wie de macht tijdelijk en kunstmatiger is. Deze sculptuur is het resultaat van een kruising tussen een kraag gemaakt met de hulp van een kostuumontwerper en een structuur ontworpen door de kunstenaar, gedurende enkele maanden toevertrouwd aan bijen die er geleidelijk hun wasraten op afzetten. Een en ander werd uitgevoerd in samenwerking met een imker. Het resultaat is zowel delicaat als enigszins symbolisch, aangezien bijen bedreigd zijn door het overmatige gebruik van pesticiden.

Céline Cléron, *La Régente*, geweven stof, bijenwas en honing, tubes acrylverf, hout, glas, 160,5 x 72 x 61,5 cm. © de kunstenaar.

Cureren is balanceren

Wat maakt een kunstenaar tijdloos? En hoe breng je als curator recht aan zo'n veelzijdig oeuvre zonder erin te verdwalen? Jules De Bruycker (1870-1945) balanceerde zelf tussen zelfvertrouwen en twijfel, tussen bravoure en bescheidenheid. In deze tentoonstelling staan niet alleen zijn iconische prenten centraal, maar vooral zijn onbekende, ongetemde tekenwerk dat zijn ware meesterschap onthult. Curator Johan De Smet is doctor in de Kunstwetenschappen (Universiteit Gent) en werkt sinds 1995 bij het MSK Gent, waar hij sinds 2024 hoofd is van de afdeling collectie, onderzoek en tentoonstellingen. Hij specialiseert zich in West-Europese kunst van 1789-1950, met een focus op Belgische kunst uit deze periode. De Smet neemt ons hier mee in die zoektocht: een dialoog tussen verleden en heden, tussen bravoure en kwetsbaarheid, waarin De Bruycker én de curator zichzelf heruitvinden en de bezoeker uitdagen om opnieuw te kijken.

‘Ik hoop dat zijn kunst voortaan met andere ogen zal worden bekeken en in een breder perspectief wordt gezet’

JOHAN DE SMET

Wat was het uitgangspunt of de eerste vonk voor deze expositie?

“De tentoonstelling Jules De Bruycker legt de relatie tussen de overbekende prenten van de kunstenaar en zijn voor het grote publiek weinig bekende getekende werk: tekeningen, aquarellen, gouaches. Dolkomisch, promotioneel of juist tragisch: ze tonen de realiteit van de straat tijdens de eerste helft van de 20e eeuw. De Bruycker was een meesterlijk tekenaar die met zijn werk een internationale renomme kende (wie van zijn generatie kreeg een tentoonstelling in het Art Institute of Chicago? Hij wel) en wiens rijke beeldtaal opnieuw onder de aandacht moet worden gebracht.”

Hoe is het thema of de selectie ontstaan? Was het een logisch pad of een grillige zoektocht?

“De liefde voor zijn werk dateert van jaren ver. Uit wat we bij de organisatie van andere ten-

Jules De Bruycker, *De nachtmerrie van de schilder (Een bewogen ontwaken)*, 1921, potlood, pen in zwart, aquarel en gouache, mengtechniek, 33 × 24,5 cm.
© Stichting Jules De Bruycker.

toonstellingen tegenkwamen, leidden we af dat De Bruycker gedurig als tekenaar in de weer moet zijn geweest. Na jaren onderzoek werden 150 pareltjes weerhouden. Naast marktafere-len (daar staat de kunstenaar om bekend) komt zijn tijd in even uiteenlopende als verrassende onderwerpen tot leven: zijn rake, briljante kijk op politiek en maatschappij, op de zelfkant van het leven in de gore stadswijken, maar evengoed bespiedde hij het sprankelende uitgaansleven, en zichzelf in de spiegel. De ene potentiële bruikleengever leidde ons naar de ander, waardoor zich een steeds rijker beeld van De Bruyckers ongebreidelde kunstenaarstalent ontplooi-de.”

Welk werk of moment in de expositie voelt voor jou als de kern van het verhaal?

“Voor mij is de monumentale aquarel *Carnaval* een van

de absolute hoogtepunten in de tentoonstelling. Uit de afmetingen spreekt niet alleen de ambitie van de kunstenaar; het publiek zal overigens versteld staan van de grote afmetingen van veel van zijn tekeningen. In *Carnaval* toont De Bruycker zich een meesterlijke en waardige opvolger van oudere kunstenaars: Bosch, Bruegel, ook Ensor zijn niet veraf. Toch is de aquarel vintage De Bruycker. Dat blijkt uit de manier waarop hij de realiteit transformeert, mensen in een uitgelaten feeststemming typeert, het chaotische moment in aaneensluitende taferelen verdeelt en ondanks alle verbeelding het werkelijkheidsgehalte standhoudt. De tragikomische betekenis van *Carnaval* toont zich in de meesterlijke combinatie van vreugde en tristesse, en is een volkomen samenvatting van het leven zelf.”

‘De expositie legt de relatie tussen De Bruyckers prenten en de minder bekende tekeningen, aquarellen, gouaches’

Hoe zie jij je rol als curator in deze expositie? Ben je gids, verhalenverteller, of iets anders?

“Bij uitstek nodigt De Bruycker uit tot het vertellen van verhalen, en deels ben je als curator de gids in dat proces. Maar verklarende elementen mogen dan wel helpen om zijn werk in de tijd te kaderen en inhoudelijk te verdiepen, zijn benadering vraagt om geduldig te observeren. Om zijn werk werkelijk te doorgronden moet je de tijd nemen om alle details ervan op te nemen. In veel gevallen zijn het beeldverhalen, zeker, maar dan zonder tekstballonnetjes, voorstellingen die confronteren en tegen schenen schoppen, waarin je als kijker zelf de stap moet zetten om het voorgestelde te begrijpen. In de loop van zijn carrière vereenvoudigen de thema's ogenschijnlijk, zijn de scènes minder overbevolkt, versobert de lijnvoering, gaat het grafische overheersen en verhoogt het verisme van de voorstellingen. In dat mature werk toont De Bruycker zich als een rastekenaar die de kijker meeneemt in zijn obsessies, zonder langer toegevingen te doen, waarbij hij zich als een kunstenaar zonder vergelijk reveleert.”

Wat hoop je dat bezoekers meenemen na het zien van de tentoonstelling?

“Onterecht kleefte op Jules De Bruyckers werk het etiket van een weliswaar extreem habieel vakman, aan wie het evenwel als kunstenaar aan diepgang ontbreekt. Een gerichte keuze uit zijn werk zal de bezoeker verrassen en onvermoede facetten van

zijn talent blootleggen. Bovenal hoop ik dat De Bruyckers kunst voortaan met andere ogen zal worden bekeken en in een breder perspectief wordt gezet, dat zijn invalshoeken aan het leven van vandaag worden getoetst, een leven dat door mensen wordt gemaakt, die an sich niet veel verschillen van hen die de kunstenaar decennia geleden zo raak wist te typeren.”

Als je één werk mocht kiezen om mee naar huis te nemen, welk zou dat zijn?

“De Bruycker hield zich bij voorkeur in de luwte van het kunstleven op. Na lang aandringen liet hij zich overhalen om in 1922 een grote individuele tentoonstelling te organiseren in Brussel. Maar de voorbereiding ervan liep niet op wieltjes. Tot overmaat van ramp werd hij door griep geveld, 40 graden koorts! Om de stress van zich af te tekenen maakte hij *Nachtmerrie van de schilder*. Daarin beeldt hij zichzelf af, liggend in bed, ijlend in een goyeske

nachtmerrie, belaagd en gepijnigd door tientallen monstertjes. Op het beddelaken is een etsbad met een door het zuur uitgevreten plaat te zien. De symboliek is duidelijk: in zijn haast verknoeit hij proefdruk na proefdruk. Voor hem staat het vast dat hij de risee van de ongenadige critici zal worden; de enorme glazen kolf met vitriool staat al klaar. Aan de uitkomst hoeft niemand te twijfelen: de tentoonstelling zal mislukken en belooft een ware volksattractie te worden – links is de publieke ophanging reeds uitgesproken, en de gehangene is natuurlijk de kunstenaar zelf. De Bruycker exposeerde de aquarel (en verkocht hem ook) op de overzichtstentoonstelling die een overdonde-

rend succes werd. Voor mij typeert het werk niet alleen de onzekerheid van de kunstenaar, maar ook van de curator: wat zal ik tonen, hoe creëer ik een samenhang in een schijnbaar oneindig kluwen van mogelijkheden? En bovenal: hoe doe ik recht aan de kunstenaar en zorg ik ervoor dat het brede publiek zijn hoogstaande werk leert kennen en appreciëren, en hoe help ik om zo'n rijk en gevarieerd oeuvre voor de volgende generaties uit te dragen.”

Jules De Bruycker
22-03 t/m 29-06
MSK Gent
Gent
www.mskgent.be

‘In *Carnaval* toont De Bruycker zich een waardige opvolger van oudere kunstenaars, zoals Bosch, Bruegel en Ensor’

Jules De Bruycker, *Carnaval*, 1922, contépotlood, aquarel, gouache en pen in zwart, 86 × 110,7 cm. © Verzameling Janssens.

Vorm krijgen en geven

30-03 t/m 24-08

Z33
Hasselt
www.z33.be

De tentoonstelling *Modelling Life* vertrekt van de vraag: hoe gebruiken we modellen om ons te oriënteren? Terwijl we opgroeien in deze wereld worden we gevormd door onze omgeving, zowel letterlijk als figuurlijk. We vormen de ruimten waarin we leven en worden erdoor gevormd. De expositie schetst de contouren van onze omgeving en het gebouwde en ongebouwde die gestalte geven aan onze identiteit, waarden en verwachtingen omtrent de wereld. Vragen en antwoorden krijgen we via werken van Pablo Bronstein, Jakob Brugge, Helen Chadwick, Sara Deraedt, Caroline Van den Eynden, Robert Gober, Joseph Grigely, Atiëna R. Kilfa, Mark Manders, Park McArthur, Diane Simpson en Rosemarie Trockel. Daarnaast presenteren Kasper Bosmans en Christiane Blattmann nieuw werk, speciaal gecreëerd voor deze expo. (ah)

Mark Manders, *Inhabited for a Survey (First Floor Plan from Self-Portrait as a Building)*, 1986.
© de kunstenaar.

Fascinatie voor het alledaagse

22-03 t/m 29-06

Musée des Beaux-Arts
Charleroi
www.charleroi-museum.be

© AndySimonsStudio

Incursions toont werk van twee kunstenaars, Barbara Geraci en Benoit Bastin, die hun aandacht richten op gevoelige, maar ook politieke zaken die inherent zijn aan ons dagelijks leven en onze gewoonten infiltreren. Hun werken worden bedacht, vormgegeven, geschreven en getekend vanuit hun directe omgeving, hun woning, werkplek, atelier, de verhalen die in hun familie worden verteld, maar ook het museum, alles wat een leven opbouwt zonder dat we er acht op slaan. Het plastische gebaar dringt ons dagelijks leven binnen, waardoor in onze stille rituelen de intieme geluiden van het leven weerklinken, hun onderliggende politieke functies en de maatschappelijke geboden. Op deze tentoonstelling zijn het die routinemomenten en de alledaagse gebaren die gestalte krijgen. (ah)

Barbara Bastin en Benoit Geraci, *Incursion*. 2025.
© de kunstenaars. Foto: Andy Simons.

Interactief design

16-03 t/m 24-08

CID
Hornu
www.cid-grand-hornu.be

Ze begon haar carrière als ontwerper met een heel eigen versie van enkele porseleinen stukken uit de Museum van Mariemont-collectie en een fraaie reeks kopjes voor aardewerkfabriek Boch. Lucile Soufflet is tegenwoordig echter veel bekender om werk in de openbare ruimte: haar ronde banken, waarvan sommige een boom omsluiten, verlevendigen op subtiële wijze een aantal pleinen in België. Andere, uitgesproken classicistische banken zetten de archetypen op hun kop door gebruikers ertoe aan te sporen hun relatie met het object te herzien: een langere zitplaats betekent dat je je kunt uitstrekken, een gebogen silhouet houdt in dat er meer gezichtspunten zijn en de toevoeging van een dak stimuleert de interactie tussen voorbijgangers. De tentoonstelling *Common Grounds* presenteert niet alleen deze bekende werken, maar ook werk dat in de studio werd gecreëerd en getuigt van de onverzadigbare nieuwsgierigheid van deze kunstenaar, de nauwgezetheid van haar onderzoek en de behoefte om te experimenteren met een breed scala aan materialen. (ah)

Lucile Soufflet, *Bam*. © de kunstenaar.

Fraaie bloemlezing

28-03 t/m 29-06

Musée des Impressionnistes Giverny
Parijs
www.mdig.fr

De collectie van de Syrische zakenman David Nahmad en zijn familie is een van de mooiste ter wereld. Deze tentoonstelling laat ons kennismaken met enkele meesterwerken, van Monet tot Renoir en van Pissarro tot Picasso. Museum Giverny, gehuisvest in de voormalige woning van Monet, is gezien dit verleden bijna voorbestemd om tentoonstellingen van impressionistische werken te organiseren, maar verbreedt nu zijn focus door werk uit zowel het laatste kwart van de 19e eeuw als begin 20e eeuw te presenteren. Deze zelden tentoongestelde schilderijen bieden een mooi panorama van het artistieke avontuur aan het begin van vorige eeuw (ah).

Claude Monet, *Nymphéas Avec Reflets De Hautes Herbes*, 1897, olieverf op doek, 130 x 200 cm. Collectie Nahmad.

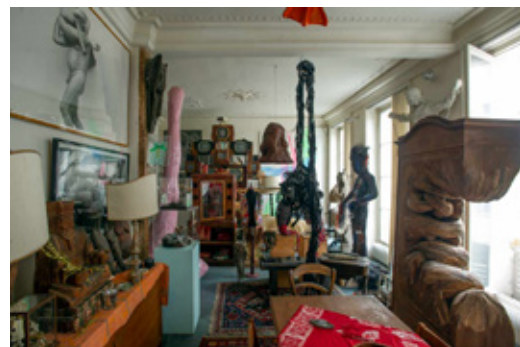

Antoine Watteau, *L'Amour désarmé*, ca. 1715, olieverf op doek, 47 x 38 cm. Chantilly, Musée Condé. © RMN-Grand Palais – Domaine de Chantilly. Foto: Harry Bréjat.

Geobsedeerd vergaren

26-03 t/m 30-06

Centre Pompidou
Parijs
www.centrepompidou.fr

Jean Chatelus, die in 2021 op 82-jarige leeftijd overleed, werd geboren in Lyon, studeerde geschiedenis en was docent aan de Sorbonne. In de loop van zijn leven verzamelde hij een uniek ensemble werken, waarbij hij vrijelijk zijn intuïtie volgde, zonder te zwichten voor de heersende smaak. Hij zag zichzelf eerder als een 'vergaarder' dan als een verzamelaar. *Enormément bizarre* presenteert vrijwel zijn hele collectie, onlangs geschonken aan Centre Pompidou. De expositie is anachronistisch, om vrije associaties mogelijk te maken. Sommige ruimten van zijn woning zijn gereconstrueerd, zodat het publiek zich kan onderdompelen in Chatelus' wereld. Andere zijn meer museaal ingericht, maar rekening houdend met zijn heel eigen visie. Zo ontdekken we hoe onder anderen Cindy Sherman, Mike Kelley, Christian Boltanski, Yayoi Kusama, Daniel Spoerri, Robert Filliou, Nam June Paik en Andres Serrano gaandeweg een plaats kregen tussen niet-westerse kunst en objecten ontleend aan volkstradities. (ah)

Jean Chatelus' salon en zijn talloze kunstwerken, met centraal *Belted Through*, 2003, van Monica Bonvicini. © D. R.

Een andere kant van Watteau

08-03 t/m 15-06

Musée Condé –
Château de Chantilly
Chantilly
www.chateauduchantilly.fr

In de loop van zijn korte leven slaagde Antoine Watteau (1684-1721) erin een genre in het leven te roepen waarvan de naam speciaal voor hem werd bedacht: 'fête galante'. Hij is er nog steeds beroemd om. *Les Mondes de Watteau* richt de schijnwerpers echter op thema's waarmee men hem doorgaans niet associeert, zoals portretten en het geïnspireerd kopiëren van oude meesters. De tentoonstelling presenteert een groot aantal werken uitgeleend door prestigieuze instellingen. Ook wordt geput uit de eigen collecties van Musée Condé, met een ensemble van zes tekeningen en vier schilderijen. Zoals het bijzonder charmante schilderij *L'Amour désarmé*, een van de zeldzame mythologische onderwerpen, en een nog zeldzamer naakt, geschilderd door Watteau op een klein ovaal doek. (ah)

Dubbelportretten

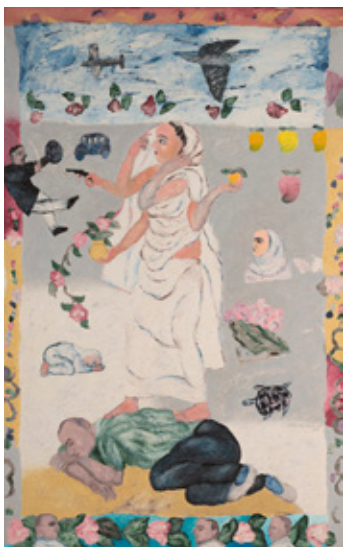
13-03 t/m 15-06

National Portrait Gallery
Londen
www.npg.org.uk

Het is natuurlijk altijd een plezier zelden tentoongestelde schilderijen van Edvard Munch (1863-1944) te kunnen ontdekken, maar deze expositie laat ook zien hoezeer de Noorse kunstenaar geboeid was door portretten. Hij maakte ervan een hele reeks in opdracht, maar leefde zich ook uit in het genre door zijn naaste vrienden en familieleden te portretteren. Bovenal heeft Munch heel wat beelden 'gedubbeld' en die tweede versie getransformeerd tot iconen of archetypen van het mens-zijn, ook al was een en ander gebaseerd op de directe observatie van een individu. *Edvard Munch Portraits* is chronologisch opgevat, beginnend met de allereerste portretten van familieleden van de kunstenaar. Ook andere thema's komen aan bod, waaronder zijn interacties met radicale anarchisten en bohemien zoals Hans Jaeger, mecenasen en verzamelaars, en ten slotte zijn naaste vertrouwelingen, die hij zijn 'bewakers' noemde. (ah)

Edvard Munch, *Evening*, 1888, olieverf op doek. © Museo Nacional Thyssen-Bornemisza.

Arpita Singh, *Devi Pistol Wali*, 1990.
© de kunstenaar. Met toestemming
van Museum of Art & Photography,
Bangalore, India.

Glitter

28-02 t/m 26-10

Museum für Kunst
und Gewerbe
Hamburg
www.mkg-hamburg.de

Op nagels, gezichten, kostuums, op het podium, maar ook in alledaagse ruimten zoals kinderkamers: pailletten vind je overal. Toch is het blijkbaar de eerste keer dat een museum er een tentoonstelling aan wijdt. In plaats van hun gebruik in zijn geheel te bekijken, hebben de curators ervoor gekozen te focussen op pailletten als symbolen van verbondenheid, empowerment en zelfbeschikking, en om hun gebruik in politieke contexten en collectieve bewegingen te benadrukken. Bijna veertig internationale voorbeelden uit de wereld van kunst en design zijn in *Glitter* samengebracht. Ze laten zien dat pailletten een uitdrukking zijn van collectieve uitbundigheid en 'queer joy', maar ook een protestmiddel in performances en de popcultuur, en een symbool van aandacht voor gemarginaliseerde groepen en verzet tegen lichamelijke stigmatisering. Bewonder onder meer een flonkerende tienerkamer ontworpen door Jenny Schäfer, foto's van Quil Lemons, skateboards van Mickalene Thomas, GIF's van Molly Soda plus pruiken en een podiumoutfit gedragen door Bill Kaulitz (ah).

Hannah Altman, *Untitled III*, uit de reeks
'And Everything Nice', 2015. © de kunstenaar.

Zes decennia creativiteit

13-03 t/m 27-07

Serpentine
Londen
www.serpentinegalleries.org

Arpita Singh (°1937) koos zelf het merendeel van de werken voor haar eerste overzichtstentoonstelling in Londen, een boeiende terugblik op een carrière die zes decennia omspannt. *Remembering* begint met werken uit de jaren 60, toen de in Baranagar (India) geboren kunstenaar in haar figuratieve werk op subtiële wijze surrealistische invloeden vermengde met die van de traditionele Indische hofschilderkunst. Tegelijkertijd experimenteerde Singh met abstractie, gebruikmakend van potlood, inkt en waterverf. Die niet-aflatende nieuwsgierigheid naar materialen en kleuren vormt meteen ook de 'rode draad' die van de ene fase van haar oeuvre naar de volgende loopt: het op figuratieve wijze verkennen van emotionele reacties op sociale onrust en internationale humanitaire crises, door middel van verhalen en symbolen, waarbij het persoonlijke altijd met het universele wordt verbonden. (ah)

Stereotypen doorbreken

24-03 t/m 17-08

The Metropolitan Museum of Art
New York
www.metmuseum.org

Monstrous Beauty belicht de geschiedenis van het Europese porselein vanuit een feministisch perspectief. Met name wordt gekeken naar de manier waarop dit fragiele materiaal zowel de identiteit van Europese vrouwen als de raciale en culturele stereotypen over Aziatische vrouwen heeft gevormd. Toen porselein vanuit China in het moderne Europa arriveerde, leidde dat tot de mode van de chinoiserieën, een sierstijl gevoed door Europese fantasieën over de Oriënt en een fascinatie voor het exotische, evenals nieuwe ideeën over vrouwen, seksualiteit en ras. De tentoonstelling door-

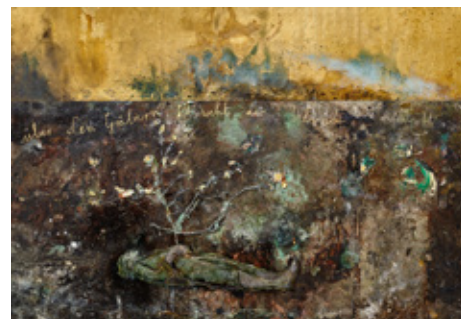
breekt de illusie van de chinoiserie als een neutrale, onschuldige fantasie en werpt een kritische blik op deze historische stijl. Te zien zijn bijna tweehonderd historische en hedendaagse werken, van het 16e-eeuwse Europa tot hedendaagse installaties van Aziatische kunstenaars en Amerikaanse kunstenaars van Aziatische origine. (ah)

Waterkan (kruik), porseleinmanufactuur van de De' Medici, ca. 1575-1580, Florence, inv. 17.190.2046. The Metropolitan Museum of Art, New York.

Anselm Kiefer

07-03 t/m 09-06

Van Gogh Museum
www.vangoghmuseum.nl
Stedelijk Museum Amsterdam
www.stedelijk.nl

Iedereen kent *Sag mir wo die Blumen sind*, gezongen door Marlene Dietrich. Het vierde couplet heeft als eerste regel: 'Sag wo die Soldaten sind' en het vijfde: 'Sag mir wo die Gräber sind'. Daarmee gaan de gedachten uit naar de Tweede Wereldoorlog, maar het lied werd pas geschreven in 1955; Marlene Dietrich vertolkte het voor het eerst op het UNICEF Gala in 1962. Waarom heeft een dubbelexpositie van Anselm Kiefer deze titel gekregen? Deels door het feit dat vele van zijn somber stemmende werken verwijzen naar de ellende van die oorlog. Maar er is nog iets aan de hand. De Duitse kunstenaar is groot bewonderaar van het werk van Vincent van Gogh, vooral diens bloemenschilderijen. Vandaar dat werk van hem, gecombineerd met dat van Van Gogh, in het Van Gogh Museum te zien is. Even verderop toont het Stedelijk alle Kiefers uit de eigen collectie, een primeur. De musea bundelen ditmaal de krachten: met één ticket heb je toegang tot beide exposities. (er)

Anselm Kiefer, *Sag mir wo die Blumen sind*, 2024, detail. © de kunstenaar. Foto: Atelier Anselm Kiefer.

Inspiratie voor het schrijven

04-03 t/m 08-06

Museo Nacional Thyssen-Bornemisza
Madrid
www.museothyssen.org

Marcel Proust (1871-1922) leefde in een Parijs in volle transformatie, waarin treinstations werden gebouwd, brede boulevards aangelegd en tentoonstellingen van jonge kunstenaars met lef, zoals de impressionisten, georganiseerd. Proust hield van de moderniteit van zijn tijd en was geboeid door kunst. Hoe weerspiegelt zijn werk die passie? Hoe beïnvloedde kunst zijn schrijven en hoe gaf deze vorm aan zijn esthetische filosofie? Op die vragen biedt Proust and the Arts een antwoord. Rond zijn eerste publicaties en vervolgens meesterwerken als *À la recherche du temps perdu* zijn schilderijen te zien van tijdgenoten die rechtstreeks getuigen van de inspirerende plaatsen waar het verhaal zich afspeelt, evenals van de persoonlijkheden die de schrijver fascineerden, zoals Sarah Bernhardt. De expositie zoomt ook in op twee belangrijke thema's in zijn oeuvre: kunstgeschiedenis en mode. (ah)

Jacques-Emile Blanche, *Portrait de Marcel Proust*, 1892, olieverf op doek, 73,5 x 60,5 cm. Parijs, Musée d'Orsay.

Sungi Mlengeya, *Constant III*, 2019, acrylverf op doek, 140 x 140 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van BOZAR, Brussel.

Aalst

Netwerk

► Joy Boy, a Tribute To Julius Eastman / Prologue. Ula sickle / Info Angel: Over Het Water
till 20-04

► Filmclub
till 31-05

Stedelijk Museum

► In Onze Handen
till 27-04

Antwerpen

DIVA

► Bijoux d'aujourd'hui / Opgespeld! Hedendaagse juwelen uit Antwerpen
till 21-04

► Secret, sacred & scattered. 3 kunstenaars, 3 verhalen, 1 expo
till 30-03

Extra City

► Silent Times
till 30-03

► Periphery
till 31-12

FOMU

► No longer not yet. Katja Mater en FOMU-Collectie
till 04-01-2026

► Chrystel Mukeba. I've Never Seen My Father Cry
till 04-05

► Lee Miller in Print
till 08-06

► Mashid Mohadjerin. Spiraling Outward
till 08-06

KMSKA

► Studio Rubens. Tronende Madonna
20-03 till 29-06

► Hans Op de Beeck. Nachtreis
22-03 till 17-08

► Baanbrekers van het abstracte. De Stijl versus kring Moderne Kunst
29-05 till 07-09

► Panamarenko. Oneindige verbeelding
till 04-05

M HKA

► De toestand is vloeibaar
till 03-01-2027

► Panamarenko. Reis naar de sterren
till 07-09

► Bruno Zhu. Buiten
till 11-05

► Today's Place
till 11-05

► Hugo Roelandt. Het einde is een nieuw begin
till 25-05

MAS

► Compassion. Over de vele gezichten van medeleven
till 31-08

MoMu

► Mode & Interieur. A Gendered Affair
29-03 till 03-08

► Jan-Jan Van Essche - Khayal
till 08-06

Snijder&Rockox Huis

► Wanderlust. Oude landschappen in een nieuw perspectief
till 31-08

Ath

Maison Culturelle

► Robin Wen & Antonin Gerson
till 05-04

Brugge

CC Brugge

► Diego Latruwe en 8 kunstenaars
till 09-03

Brussel

Art et Marges

► Michel Goyon. Arborescences
till 13-04

Atelier 34zero Muzeum

► Réflexion: le trou dans la pierre
till 30-03

Belfius Art Gallery

► Art Pops. Where Art Truly comes to life
till 21-06

Botanique

► Emi, Ethel Lilienfeld
till 06-04

Bozar

► Familiar Strangers. The Eastern Europeans
14-03 till 29-06

► Monira Al Qadiri. The Archaeology of Beasts
till 09-03

► When We See Us. Un siècle de peinture figurative panafricaine
till 10-08

► Berlinda De Bruyckere. Khorós
till 31-08

Centrale for Contemporary Art

► Juan Agustín David Llosa
till 30-03

Centre d'Art de Rouge-Cloître

► BANAD Festival
15-03 till 30-03

► Les Maîtres de l'Affiche
till 30-03

Chapelle du Grand Hospice

► Vincent Pael. Expo & Présentation du livre. Rites & Traditions
28-03 till 30-03

CIVA

► Pre-Architectures
till 30-03

Design Museum

► Een andere blik op de collectie
till 09-03

► Here We Are! Women in Design, 1900-Today
till 09-03

► Vrouwelijke ontwerpers in België 1880-1980
till 13-04

Fondation A

► À partir d'elle. Des artistes et leur mère
till 18-05

Fondation Boghossian

► Alechinsky, Pinceau voyageur
till 16-03

► Echoes of Art Deco
till 25-05

Fondation CAB

► Kasper Bosmans
till 15-03

► Nicolas Bourthoumieux. Artist-In-Residence
till 28-03

ISELP

► Mostafa Saifi Rahmouni. Seed Dispersal
till 22-03

KMKG

► Spelen als was het 1701!
till 09-03

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België

► Point of view(s)
till 20-04

La Maison des Arts

► Terrain de jeux
till 11-05

Maison de l'Histoire Européenne

► Passé Composé. Un album européen
28-03 till 11-01-2026

Mediatine

► exposition prix médiatine 2025
till 23-03

MEM

► Pascal De Bruxelles.
Extase
till 27-04

MRBAB

► René Margritte x Emily
Mae Smith
till 02-03

Musée Horta

► Comme sur du velours
till 30-06

René Margritte Museum

► En compagnie de René
Margritte: Les amitiés
belges
till 01-06

Tour & Taxis

► Terracotta Army
till 09-03

Train World

► Dessine-moi un train
till 21-08

WIELS

► Willem Oorebeek.
Obstakles / Paulo
Nazareth. Patuá/ Patois
till 27-04

Wittockiana

► Matou et les Chiens
till 08-03

Charleroi

BPS22

► Candice Breitz. Off
Voices
till 11-05

Musée de la Photographie

► Studio Stone /
Jean-Marc Wull / Lucie
Pastreau / Pablo Briones
/ Loredana Marini
till 18-05

Musée des Beaux- Arts

► Incursions. Ou
la persistance de
l'ordinaire. Benoit Bastin
& Barbara Geraci
22-03 till 29-06

Musée du Verre

► Symbiose, le verre en
duo
till 09-03

Court-Saint- Etienne

Centre Culturel du Brabant-Wallon

► Gaël Turine & Céline
Gautier. Les Temps Vécus
till 16-03

Deurle

Museum Dhondt- Dhaenens

► Out of This World /
Eloquent Formalism
till 06-04

Deurne

Museum De Wieger

► De schoonheid van het
onbekende. Kunstenars
op reis 1880-1950
till 25-05

Drogenbos

FeliX Art & Eco Museum

► In Between Spaces
till 07-09

Eupen

IKOB

► Christian Odzuck.
Infinite Library
till 30-03

Genk

C-Mine

► Hier wil ik wonen!
till 01-06

Jester

► Aaron Amar Bhamra &
Céline Mathieu. Fugue
till 11-05

Gent

Huis van Alijn

► Ja Santé!
till 27-04

Kunsthall

► Isabelle Andriessen.
Vermin / Fiona Hallinan.
We turn Towards
an Ending and Pay
Attention / Dani Bershan.
Gut Matters
till 04-05

MSK

► Jules De Bruycker
22-03 till 29-06

Museum Dr. Guislain

► Eigen Huis
till 27-09-2026

► Op losse schroeven
till 30-12

SMAK

► Tsai Ming-liang. Walker
series
till 09-03

► Museumplein 02. Peter
Downsbrough: Other
/ The
till 26-03

Private Passion x
Public Duty. Hoet &
Matthys-Colle: Through
Collectors' Eyes

till 28-09

► Together: Collaborative
Art Practices
till 09-03

► PRESENTS. Private
schenkingen aan
S.M.A.K.
till 09-03

STAM

► The Gates. On the
edge of the city
till 31-08

Herbert Foundation

► Rodney Graham.
Sumptuous Allegories
of Nothingness / Jan
Vercruyssen. Avis au
lecteur
till 27-07

Grimbergen

CC Strombeek

► Rindon Johnson. Why
tell a dead man the
future / Maarten Van
Roy. Us Open
till 25-05

► Katya Ev. Lactating
Bodies
24-10 till 14-12

Hasselt

Het ModeMuseum

► M&OTHERS. Mode en
Moederschap
till 09-03

Historisch Stadhuis

► Kunstuur Hasselt
till 09-03

Z33

► Modelling Life / Daniel
Dewar & Grégory
Gicquel
30-03 till 24-08

Hoogstraten

Stedelijk Museum

► Schone kunsten
till 09-03

Hornu

CID

► Encounter(s). Young
artists award by the
parliament of the
Wallonia-Brussels
Federation
till 13-04

MACs

► Daniel Turner.
Compresseur
till 06-04

Jabbeke

Permekemuseum

► Constant Permeke.
Down to Earth
till 21-04

Jodoigne

Chapelle Notre- Dame-du-Marché

► Ricochets. Pour une
reconnexion au vivant
14-03 till 30-03

Knokke

Peiremuzee

► Luc Peire en Roland De
Brock. Recht(lijnig)
till 09-06

Kortrijk

Be-Part

► Ria Bosman. Op het
ritme van de stilte
29-03 till 09-06

La Hulpe

Fondation Folon

► Drawing Room
08-03 till 31-08

La Louvière

Centre Daily-Bul

► Luna Lambert. Je
souffle mes bougies,
pays de feu follet
till 09-03

► Manifestes et
contremanifestes
surréalistes
till 09-03

Centre de la Gravure

► Celles et Ceux de
Marchoul
till 18-05

Leuven

M Museum

► Grace Schwindt
till 16-11

► Sigefride Bruna
Hautman
till 31-08

Liège

Chiroux

► Héritages. 4 décennies
de rap à Liège.
01-03 till 10-05

Fonds Patrimoniaux

► Point de Vue
till 16-03

La Boverie

► Triennale de Gravure
2024
till 16-03

► Les mondes de Paul
Delvaux
till 16-03

La Cité Miroir

► Picturing the invisible /
Cordons
till 09-03

► Illusions
till 31-08

Théâtre De Liège

► Une Synecdoque
till 09-03

Trinkall Museum

► Dan Miller. À l'oeuvre
- Modesties d'Andre
Wostijn
till 09-03

Mechelen

Museum Hof van Busleyden

► Ewige Lente. Tuinen
en Wandtapijten in de
Renaissance
till 16-03

Menen

CC De Steiger

► After The Goldrush
till 31-08

Middelkerke

Cultuurstek De Branding

► 1925 in kleur
till 09-03

► Les Rêves d'Henri et
Emilie
till 21-04

Morlanwelz

Musée Royal de Mariemont

► Bouddha. L'expérience
du Sensible
till 20-04

Namur

Le Delta

► Release. La quinzaine
de la musique
électronique
till 13-03

Musée Félicien Rops

► Het Album van de
Duivel. De verleiding van
Félicien Rops
till 09-03

Musée Félicien Rops

► Focus-Tentoonstelling
Rops & Het Klimaat
till 30-05

Puurs-Sint- Amands

Emile Verhaerenmuseum

► Gerolf Van de Perre.
Rilkes Cirkel
09-03 till 25-05

Schilde

Musem Albert Van Dyck

► Expo Music-Hall
till 30-03

Seneffe

Château de Seneffe

► Thierry Bontridder.
Sculpteur de Bijoux
till 11-11

Torhout

CC De Brouckere

► Arne Desmet. Het oog
van de storm
19-03 till 03-05

► Larsenb Bervoets.
Stand Van Zaken
till 15-03

Turnhout

De Warande

► Sebastiaan
Van Doninck.
Wandeltekeningen
till 03-03

► Sharon Van
Overmeiren
till 20-04

Waregem

Be-Part Waregem

► Thomas Nolf. As Real
As It Gets
15-03 till 18-05

Waterloo

CC Waterloo

► Gilda Fêlée
14-03 till 30-03

Musée Wellington

► Horses: A Human Story
till 16-03

**Stuur de gegevens voor april door
naar christophe.dosogne@ips.be
vóór 05-03.**

La peau de l'ours – #075

Geïnspireerd door onredelijke passie

Na het lezen van *L'homme de l'art*, de biografie van Daniel-Henry Kahnweiler geschreven door Pierre Assouline, besloot Thomas Ghaye in 2017 zijn eigen galerie te beginnen. Deze werd genoemd naar een van de eerste kunstfondsen opgericht in 1904, La peau de l'ours. In 2023 associeerde hij zich met kunstverzamelaar, galeriehouder en vriend Elie Schönfeld om met gebundelde krachten de artistieke lijn van de galerie verder te ontwikkelen. In maart kun je hen vinden op de beurs LEAF (Limited Edition Art Fair) in Villa Empain.

Met welke bezieling ben je aan La peau de l'ours begonnen?

"Toen ik het boek *L'homme de l'art* las, was het de, soms onredelijke, passie die kunsthandelaars van de late 19e en vroege 20e eeuw hadden en hun relatie met de kunstenaars die ze vertegenwoordigden, die me enorm inspireerde en deels stimuleerde om mijn eigen avontuur aan te gaan. In het begin was de galerie vooral een springplank voor opkomende kunstenaars. Vandaag de dag is onze belangrijkste missie het ondersteunen van de kunstenaars die we vertegenwoordigen en hen helpen bij het ontwikkelen van hun carrière. Het is een kwestie van hun de best mogelijke tentoonstellingsomstandigheden en zichtbaarheid te bieden, zowel binnen als buiten de galerie. We verkopen hun werk, maar willen daarnaast een medium zijn voor mogelijkheden die verder reiken dan de galerie."

Hoe zou je het profiel van de galerie omschrijven?

"Met een programma dat voorname gericht is op keramiek en schilderkunst, nodigt La peau de l'ours de bezoekers uit om de waarde van materie, in al haar vormen, en de diepgaande invloed ervan op ons bestaan in

vraag te stellen. We hebben een vrij heterogeen publiek, maar bezoekers delen een gemeenschappelijke interesse met het artistieke DNA van de galerie: het bewerken van materie, het vakmanschap en het vervagen van grenzen tussen disciplines en media."

Wat laat je hart sneller kloppen bij de keuze van een kunstenaar?

"Het oeuvre van de kunstenaar als geheel en hoe zijn of haar werk zich in de loop der tijd heeft ontwikkeld, zelfs als het van een jonge kunstenaar is. Bepalend is ook of het werk van de kunstenaar past in de algemene benadering van de galerie. Voor degenen die we willen vertegenwoordigen zijn persoonlijke affiniteiten en waarden belangrijke criteria. Omgekeerd is het ook essentieel dat de kunstenaar zich afgestemd voelt op de richting en keuzes van de galerie."

Hoe beweeg je je in de grillige kunstmarkt?

"Volgens mij zijn er verschillende kunstmarkten en verschillende manieren om ze te benaderen. Je moet de kunstmarkt vinden die past bij de strategie van je galerie. Voor ons is dat een markt die zowel

Elie Schönfeld en Thomas Ghaye. Foto: Louise Skadhauge.

'De kunstmarkt die bij ons past omvat zowel doorgewinterde als meer casual verzamelaars en is prijstoegankelijk'

doorgewinterde als meer casual verzamelaars omvat. Het is een markt die kan worden gedefinieerd als 'prijstoegankelijk', met een waardering voor de keuzes van de kunstenaars en de aangeboden praktijken."

Welke uitdagingen zie je voor de toekomst?

"Om jezelf in de markt te positioneren is het belangrijk om de markt te volgen en te begrijpen. Ik heb gemerkt dat het publiek een (hernieuwde) interesse toont voor vakmanschap. Meer en meer beurzen bieden specifieke secties aan die de porositeit tussen de verschillende disciplines verkennen, met kunstenaars die werk aanbieden dat zich beweegt tussen kunst, ambacht en verzamelobjecten. Zo stonden we onlangs op ceramic brussels, een beurs die in twee jaar tijd een doorslaand succes is geworden. We willen de galerie blijven ontwikkelen, onder andere door specifieke projecten te organiseren met verzamelaars

en marktspelers, maar ook onze internationale positie versterken door deel te nemen aan beurzen in het buitenland."

Tot slot: welk kunstwerk of kunstenaar heeft je blik voor goed veranderd, en waarom?

"Eén kunstenaar of werk noemen is onmogelijk, maar de tentoonstelling *As sweet as it gets* van Michaël Borremans in Bozar in 2015 fungeerde voor mij als een voor en na. Maar het zijn echt alle ontmoetingen die onze visie op dingen hebben doen evolueren en dat nog steeds doen. Ik hoop deze reis zo lang mogelijk voort te zetten."

Safia Hijos. Nos lianes infinies
16-03 t/m 03-05
La peau de l'ours
Brussel
www.lapeaudelours.net

LEAF Prints and Multiples
21 t/m 23-03
Stichting Boghossian
www.villaempain.com

Stijn Cole X Simonnet

28-03 t/m 20-04

Gallery Ysebaert
Sint-Martens-Latem
galleryysebaert.be

Het is best bijzonder dat de basisschool Simonnet in Sint-Martens-Latem, een buur van Gallery Ysebaert, geregeld een bekende kunstenaar inviteert op wiens oeuvre de leerlingen zich inspireren om werk te maken, eerder onder anderen Raveel, Kris Martin, Koen Vanmechelen en Nick Ervinck. Deze keer is de beurt aan Stijn Cole (*1978, Gent), die wordt vertegenwoordigd door Irène Laub in Brussel. Vanaf 5 april neemt hij deel aan *Painting after Painting* in het S.M.A.K. 'Timescapes' van om de minuut gefotografeerde horizonnen of bodemafgietsels van plekken waar hij was: ergens is het een eigen versie van landschapskunst, waarin tijdsbeleving en het licht meespelen. Zijn nieuwe multipel is een fotogra-

fische sculptuur met een verticale vouw, een zwart-witfoto van wilde natuur in Sint-Martens-Latem, afgedrukt op aluminium waarin kleuren van de omgeving weerspiegelen. De expositie is een greep uit zijn oeuvre, omringd door werk van leerlingen. En elders nog schilderijen van Steven Peters Caraballo, een restant van zijn solo. (cv)

Stijn Cole, *Land/scape Latem 2024*, #1 & #2, inkjet op geplooid aluminium, 38,5 x 26 cm, 20 exemplaren per versie, ten voordele van de school. © de kunstenaar. **Prijs per multipel: € 350.**

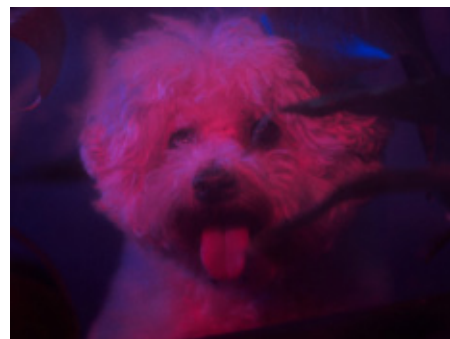

Gerold Miller, *Instant vision 285*, 2024, gelakt aluminium, 50 x 41 x 3 cm. © Buysse Gallery. **Richtprijs groepsexpo: tussen € 5000 en € 80.000.**

Patrick Goddard rukt op naar België

21-03 t/m 25-04

GNYP Gallery
Antwerpen
gnypgallery.com

De Britse kunstenaar Patrick Goddard (*1984) maakt met *Hot Cadavers* in GNYP Gallery zijn eerste entree in België. En hoe! Het is een invasie van 200 hyperrealistische slakken, 125 trekvogels in gerecycleerd lood, twee 'black comedy'-films met het pratende hondje Whoopsie en meer werken. Beestig geestig en tegelijk een commentaar over het lot van migranten, xenofobie, ecologie en onze maatschappij die wild en wildernis weert. In Oost-Londen is Wanstead Flats een wildernis met honden, joggers, sekswerkers. Het is te zien in nieuwe houtschooltekeningen, gebaseerd op foto's met een hittecamera. Zijn twee films oogstten al veel bijval. *Animal Antics* is een bezoek aan de zoo in een tijd zonder dieren in het wild, vol verwondering maar ook racistische commentaar van het stamboomhondje op de dieren. In *Whoopsie's Dream*, gesitueerd in de jaren zestig, vertelt de snoezige bichon frisè haar nachtmerrie met binnendringende 'wilde' dieren, slakken en parasieten: een metafoor voor angsten en bevooroordeelde afkeer van immigranten en iedereen die anders is. (cv)

Patrick Goddard, *Whoopsie's Dream*, 2022, 20 min., filmstill. Met toestemming van de kunstenaar en GNYP Gallery, Berlijn/ Antwerpen.

Constructive Currents

t/m 06-04

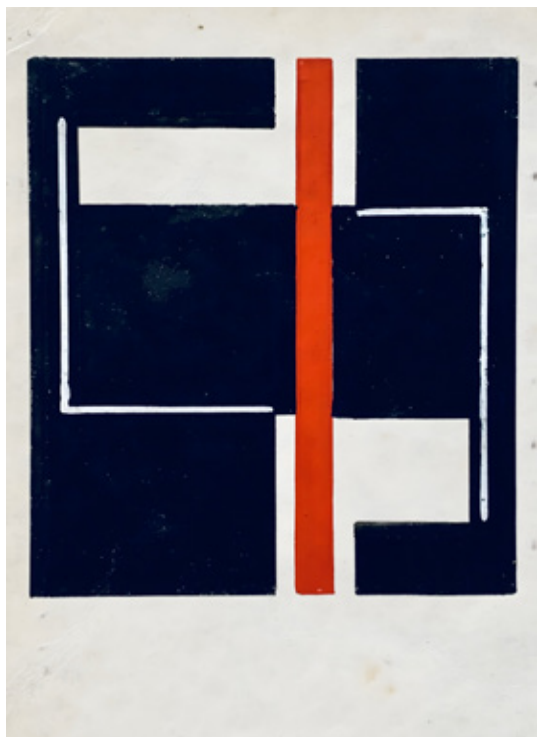
Buysse Gallery
Knokke
buysse.gallery

Buysse Gallery in Knokke is jong, maar heel bedreven in een transhistorische aanpak die fijntjes connecties legt. *Constructive Currents: A Dialogue Across Time and Medium*, gecureerd door Louis Buysse, zoomt in op drie kunstenaars uit Berlijn: Gregor Hildebrandt, Gerold Miller en Anselm Reyle. Geen klein bier. Alleen zie je hun kunst niet gauw als een herinterpretatie van het constructivisme: de modernistische stroming van geometrische abstractie, vaak vanuit een bewondering voor industrie en machines. Hildebrandt gaat aan de slag met verouderde analoge technologieën als cassettebandjes. Het werk van Miller is een strak minimalisme met industriële materialen als aluminium en lak. Reyle is vooral bekend van werken met gedrapeerde folies, spiegels en neon. Zo verschijnt het constructivisme als iets wat leeft en evolueert. En zo ga je reflecteren over wisselwerkingen tussen het fysieke en het virtuele, tussen geschiedenis, technologie en artistieke innovatie. (cv)

Abstracte Kustlijnen

07-03 t/m 18-05

Callewaert-Vanlangendonck Gallery
Antwerpen
callewaert-vanlangendonck.com

Callewaert-Vanlangendonck Gallery vindt altijd weer invalshoeken voor een frisse blik op Belgische naoorlogse abstractie, van zowel bekende als vandaag weinig bekende namen. Nu onderzoekt de groepsexpo *Abstracte Kustlijnen: thuis en inspiratie aan de Zee* de invloed van de Belgische kust op naoorlogse abstracte kunstenaars. Luc Peire, wiens atelier in Knokke een museum is, evocert de onbegrensde ruimte met verticale lijnen. Knokkenaar Gilbert Decock drukt het oneindige en het eindige uit met cirkels en vierkanten. Een vroeg werk vertaalt een geometrische sculptuur van zijn vriend Ferdinand Vonk naar schilderkunst. Minimalistische sculpturen van Vonk, geboren in Blankenberge, waren ook een belangrijke invloed op Peire. Voorts zijn Maurice Boel en Marcel-Henri Verdren uit Oostende van de partij, alsook abstracte zeezichten van Gilbert Swimberghe uit 1959. Bovendien toont een insert van James Ensor en Léon Spilliaert hoe via de zee de grens vervaagt tussen figuratie en abstractie. (cv)

Gilbert Decock, *Compositie*, ca. 1965, gouache op papier, 10,5 x 8 cm. Met toestemming van Callewaert-Vanlangendonck Gallery. **Richtprijs groepsexpo: tussen € 1000 en € 20.000.**

Jus Juchtmans, *20190616*, vloeibaar pigment en Lascaux Medium 1, 270 x 180 cm. Met toestemming van de kunstenaar en Hilde Vandaele Gallery, Watou/ Kortrijk. **Richtprijs: tussen € 3000 en € 53.000 (incl. btw).**

Intens werk van Jus Juchtmans

02-03 t/m 30-03

Ze lijken een soort monochrome abstractie, maar schilderijen van de Antwerpse kunstenaar Jus Juchtmans zijn bijna levende wezens, met een beweeglijke diepte en heel wat kleuren. Ze zijn met veel lagen opgebouwd in de tijd en veranderen naargelang de kijkpositie en het wisselende licht. Vaak weerspielen ze de kijker en de omgeving. Ergens rekent de kunstenaar ook op de toeschouwer die nog eens terug gaat kijken, want dan lijkt het weer een ander schilderij. Juchtmans exposeert sinds 1997 en is al heel lang bekend, maar zijn werk is meer te zien in het buitenland, van Nederland tot Nieuw-Zeeland en New York. Na een dikke zes jaar is er weer een solo in België, voor het eerst bij Hilde Vandaele in Watou. Een voor zijn doen erg groot werk met veel groen, een schijnbaar blanco schilderij waarin kleuren verschijnen en nu ook schilderijen met verfresten die na één laag klaar zijn als het resultaat fascineert. Nog intenser en minder dramatisch, aldus de kunstenaar. (cv)

Hilde Vandaele Gallery
Watou
www.hildevandaele.com

Cultkunstenaar Emi Anrakuji

02-03 t/m 19-04

Stieglitz 19
Antwerpen
stieglitz19.be

Zwart-witfoto's van Emi Anrakuji geven het gevoel een cultkunstenaar te ontdekken die hooguit in insiderskringen bekend is, al is haar internationale opmars geruime tijd bezig. Zo intiem en toch over ons bestaan. Het was vorig najaar te ervaren in haar eerste solo in België bij Stieglitz 19 in Brussel. Kort nadat ze in haar geboortestad Tokio afstudeerde als schilder werd Anrakuji door een hersentumor nagenoeg blind. Tijdens de zeer lange herstelperiode begon ze te fotograferen in haar hospitaalbed: vaak foto's van haar naakte lichaam, altijd zonder haar gezicht te onthullen. Postkaarten uit de hel, zo noemde ze haar beelden. Ze fotografeert altijd weer zichzelf, maar haar gezicht blijft verborgen. Ondertussen is Anrakuji's wereld niet meer beperkt tot het bed. De soloshow *Balloon Position* in Stieglitz 19 in Antwerpen focust op de gelijknamige reeks die ze in de buitenwereld nam, spelend met ballen. In de galerie zijn ook de laatste exemplaren van haar boek *Balloon Position* (2019) te verkrijgen. (cv)

Emi Anrakuji, *Balloon Position*, C-print, 30 x 40 cm, editie van 5. © de kunstenaar. Met toestemming van Stieglitz 19, Antwerpen/ Brussel. **Richtprijs: tussen € 1500 en € 3000 (ingelijst, incl. btw).**

Pierre Debatty. *Mythical Escape*

14-03 t/m 26-04

Zedes Art Gallery
Brussel
www.zedes-art-gallery.be

Pierre Debatty (*1966) laat zich inspireren door de postindustriële omgeving van Charleroi. Vanaf de jaren 90 schilderde hij uitgestrekte, abstracte landschappen die doordrongen waren van materie, waarna hij overstapte op geometrische structuren. In de jaren 2000 evolueerde zijn werk met het gebruik van olieverf en warme, aardse rode tinten. Deze fase werd gevolgd door een proces van zuivering, waarin

witte tonen en een meer vloeiende toepassing van het materiaal de boventoon voerden. Zijn kunst, die balanceert tussen abstractie en figuratie, roept beelden op van serene horizonten en paden. Zijn zogenaamde 'droomlanden' weerspiegelen een ideale innerlijke wereld waarin geluk en zuiverheid centraal staan. Debatty maakt zich echter ook zorgen over klimaatverandering en verwerkt in zijn werk een strijdbare, hoopvolle visie op het milieu. Hij viert met zijn schilderijen de harmonie en veerkracht van een tijdloze, sublieme natuur. (cd)

Pierre Debatty, *Silence, ce matin* (2024), acryl, pigmenten en olieverf op doek, 200 x 200 cm.
© de kunstenaar. Met toestemming van Zedes Art Gallery. **Prijs: € 800 tot € 8.000.**

Carsten Höller, *Pill Clock (Red and White Pills)*, 2015, gelatinecapsules, placebo, mechanisch valmechanisme, controle-unit, acrylaatbox, waterdispenser, installatiezicht zomerexpo *SUMMER IS OVER*, 2024, Fondation Beyeler, Riehen/Bazel. © de kunstenaar. Foto: Mark Niedermann.

Carsten Höller triggert deliria

t/m 29-03

Galerie Micheline Szwajcer
Antwerpen
www.gms.be

Fijn. Carsten Höller (woont in) exposeert opnieuw in België. De alom hooggewaardeerde Duitse, in Stockholm en Ghana wonende kunstenaar is geboren in Brussel. Hij doceerde als entomoloog. Wat nu? "De rede heeft ons verlaten en we leven in een staat van delirium", zegt Höller. "Twijfel is mooi, maar delirium wordt pathologisch." Zijn werken in *Turn, Fly, Fall*, *Fly* creëren en behandelen delirante geestestoestanden. "Als ik Höller goed ken, is het creëren van een oorzaak en het tegelijkertijd vernietigen daarvan precies wat hij nastreeft", aldus Baldo Hauser ('a.k.a.' Casper Höller). Het is te ondervinden in de solo met twee iconische en twee nieuwe werken. Wie het aandurft, kan een pil slikken van zijn bekende werk met rood-witte pillen die om de drie seconden uit het plafond op de vloer vallen. Rood en wit zijn ook de kleuren van de vliegenschwamsculptuur *Spinning Amanita* (2025). En de hallucinogene paddenstoel is een ingrediënt in de voeding van de huisvlieg in de film *Fly Amanita* (2025). (cv)

De plantenwereld verbeeld

t/m 29-03

Odradek
Brussel
www.odradekresidence.be

Zeven kunstenaars brengen in *Paysage-bois* werk rond een basisthema: de plantenwereld. Galeriehouder Simone Schuiten: "Anne Marie Finné creëert bucolische taferelen vanuit verschillende perspectieven die de blik doen ronddwalen, terwijl de abstracte sfeer van het boslandschap wordt vastgelegd op geschraapt carbonpapier. De werken van Nathalie van de Walle tonen ruimten die verzadigd zijn van stedelijk groen, dat vrij zijn gang mag gaan. Jipeng Ke focust op de dichtheid van gebladerte in een dialoog met de kleuren van de plantenwereld terwijl de houtprints van Roby Comblain laten zien hoe de textuur van hout een 'medespeler' wordt. Met vuur als leidraad transformeert Gérald Dederen de materie om hout een verkoolde vorm te geven waarin leegte en holten een levendig samenspel aangaan. Ook Aline Forçain gebruikt de techniek van verbrand hout om landschappen te creëren die ons uitnodigen ze met de vingers aan te raken." (gg)

Nathalie van de Walle, *Betonijzers. Industriezone*, houtgravure, 110 x 110 cm. © de kunstenaar en Odradek.
Prijs: € 500 tot € 6.000.

Centraal: Liliane Vertessen

t/m 12-04

Nosbaum Reding
Brussel
www.nosbaumreding.com

Liliane Vertessen (°1952) neemt een unieke plaats in het hedendaagse artistieke landschap in. Als meester van het zelfportret voert ze zichzelf op in composities waarin ze fotografie combineert met licht en ruimte en thema's als identiteit, verlangen en vrouwelijkheid verkent. Haar van een krachtige erotiek doordrongen werken houden het midden tussen glamour en provocatie en doen ons nadenken over de manier waarop naar het vrouwelijk lichaam wordt gekeken. Galerie Nosbaum Reding presenteert een reeks

theatrale en intieme zelfportretten die getuigen van een visie die zowel persoonlijk als universeel is. Met behulp van flamboyante kostuums, zorgvuldig opgebouwde decors en een subtiel spel met licht deconstrueert Liliane Vertessen stereotypen, terwijl ze de kijkers uitnodigt na te denken over hun eigen beeld. Haar geraffineerde werk is uitgesproken subversief en beïnvloedt tijdgenoten en toekomstige generaties. Een sleutelfiguur in de Belgische kunst. (gg)

Liliane Vertessen, *Look*, 1980, zwart-witfoto, tl-verlichting, houten lijst, dop van plexiglas, 102 x 100 x 12 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Nosbaum Reding. **Prijs: op aanvraag.**

A Public Affair

t/m 29-03

Cloud Seven
Brussel
www.cloudseven.be

Ter gelegenheid van het PhotoBrussels Festival wordt *A Public Affair* verrijkt met elf nieuwe fotografische werken. Zoals de traditie dat wil, krijgen historische kunstenaars (Alvin Baltrop, Robert Mapplethorpe, David Armstrong) het gezelschap van erkende kunstenaars (Shirin Neshat, Danh Vō, Hank Willis Thomas) en opkomende talenten (Léa Beloussovitch en Yoel Pytowski). De tentoonstelling doet ons nadenken over de ruimten die we vaak gebruiken, zoals kerken, speeltuinen en bioscopen. Zijn ze echt openbaar of behoren ze tot het privé domein? In het bijzonder stelt deze expositie de vraag hoe individuen en gemeenschappen evolueren binnen bredere systemen zoals werk, eigendom en economie. Tot slot stemt ze tot nadenken over de mate waarin we onze gedachten en handelingen controleren, tegenover de regels en het gezag van de machthebbers. Naar een idee van de Nigeriaanse curator Bayo Hassan Bello. (gg)

Yoel Pytowski, *Extensions*, 2023, installatie in situ, wisselende afmetingen. © de kunstenaar. Met toestemming van Hugard & Vanoverschelde.

Des Territoires à Venir

t/m 20-03

Belgian Gallery
Brussel
www.belgiangallery.com

De eerste overzichtstentoonstelling van Manu vb Tintoré in Belgian Gallery biedt een boeiend panorama van 25 jaar creativiteit aan de hand van een ruime waaier van werken gecreëerd tussen 2000 en 2025. De in 1964 in Brussel geboren kunstenaar heeft een artistiek universum in het leven geroepen dat getuigt van zijn fascinatie voor de relatie tussen mens en natuur. Zijn landschappen gaan van macroscopische beelden (zoals luchtfoto's) tot microscopische (grassprietjes en stenen die hun voor het oog onzichtbare rijkdom onthullen). Zijn werken behandelen universele thema's, zoals de toekomst van de mensheid en het broze evenwicht tussen macht en harmonie. Manu vb Tintoré, vertegenwoordigd door Belgian Gallery, heeft samengewerkt met kunstenaars als Joan Miró en Marina Abramović. Werk van hem bevindt zich in prestigieuze collecties, waaronder die van Can Fràmis (Barcelona) en Shandong Museum (China). (gg)

Manu vb Tintoré, *De ziel van stenen 9*, olieverf op gegraveerd papier, 150 x 150 cm. © de kunstenaar en Belgian Gallery. **Prijs: € 3.000 tot 12.000.**

Landschappen als organismen

t/m 05-04

Mulier Mulier Gallery
Brussel
www.muliermuliergallery.com

Alina Zamanova (°1993, Kiev) onderzoekt de diepgaande verbanden tussen geheugen, lichaam en territorium, gezien als reservoirs van geschiedenis, trauma en veerkracht. Met haar schilderijen en tekeningen doet ze ons nadenken over de manier waarop oorlog en andere ingrijpende gebeurtenissen niet alleen hun stempel drukken op individuen, maar ook op de landschappen die ze bewonen. Zamanova schildert haar landschappen niet als passieve decors, maar als levende organismen die herinneringen in zich dragen. Haar werken tonen gebieden die doordrenkt zijn van pijn, waar de natuur een stille getuige is van conflicten en mensen die proberen te overleven. De bomen, de centrale figuren, symboliseren volharding en transformatie.

Ze belichamen het lijden en het vermogen herboren te worden. *Embodied Memory Rooted into a Ruptured Landscape* gaat over het wankel evenwicht tussen chaos en stilstand, verleden en heden, herinnering en metamorfose. Lichaam en aarde worden in deze expo met elkaar in resonantie gebracht. Beide zijn gebroken, maar ook dragers van hoop. (gg)

Alina Zamanova, *Presence of abnormal, absence of normal*, 2024, olieverf op doek, 220 x 145 cm.
© de kunstenaar en Mulier Mulier Gallery. **Prijs: € 2.200 tot 20.000.**

The Enchanted Forest

t/m 12-04

La Patinoire Royale |
Galerie Valérie Bach
Brussel
www.prvgallery.com

In de hoofdzal van de galerie, voor de gelegenheid verduisterd, zorgt *The Enchanted Forest* van Joana Vasconcelos met monumentale textielvormen voor een fascinerend schouwspel.

De installatie

nodigt toeschouwers uit een etherisch universum te betreden waar kunst tijd en ruimte overstijgt. Ze wordt hier voor het eerst in Europa gepresenteerd en zorgt voor een meeslepende ervaring, waarbij de fysieke grenzen tussen het werk en het publiek verdwijnen. De installatie bestaat uit textiel van Dior en doet denken aan een levend, mysterieus organisme. De hangende, caleidoscopische en golvende vormen transformeren de ruimte in een futuristisch landschap dat bezoekers in verwarring brengt. Ze weten niet waar ze zijn, ergens tussen verleden en toekomst, tussen verwondering en verwarring. Een monumentaal werk, in de geest van haar feministische oeuvre, dat ambachtelijke technieken sublimeert. Zonder meer spectaculair! (gg)

Joana Vasconcelos, *The Enchanted Forest* (detail), 2024, gemengde techniek. © de kunstenaar en La Patinoire Royale | Galerie Valérie Bach. **Prijs: € 10.000 tot 85.000.**

Artistiek familieproject

08-03 t/m 04-05

La Châtagneraie
Flémalle
www.cwac.be

Carnita Alvarez Valle, *Las tres diosas*, 2024, weefsel, z.d.
© de kunstenaar. Foto: Rocco Roanne.

Het autobiografische is altijd al een kenmerk van het oeuvre van Cathy Alvarez geweest, maar in de zomer van 2020 keerde ze terug naar haar wortels en ging ze haar familiegeschiedenis verweven met de Spaanse geschiedenis. Ze trad in de voetsporen van haar voorouders en voegde daar verhalen van dorpsbewoners aan toe. De aan deze reis ontsproten werken vormen de basis van dit project hier. Tijdens haar omzwervingen ontmoette ze een nicht, Reme Remedios, toevallig ook kunstenaar. In sommige opzichten bleken hun plastische praktijken overeen te stemmen. Ze ontmoetten elkaar verschillende keren, in het gezelschap van Cathy's zus, Carnita Alvarez Valle, ook al een kunstenaar. Als gevolg van die ontmoetingen besloot het de gezamenlijke tentoonstelling *Abrazar un hoja de castaño* (Een kastanjeblad omhelzen) op touw te zetten in Spanje. Het resultaat: ontroerende werken die artistieke expressie paren aan persoonlijke banden. (gg)

Willy Verginer, *Ubuntu (pig)*. © de kunstenaar. Met toestemming van VCRB, Antwerpen.

Antwerpen

Annie Gentils Gallery

► Gert Verhoeven.
Artists on duty
till 30-03

Callewaert Vanlangendonck

► Littoral abstrait
07-03 till 18-05

Coppejans Gallery

► Riki Mijling. 70 jaar,
Every day is the same
till 30-03

Fred&Freddy

► If It Is, Where Is It?
till 28-03

Galerie Art Forum

► Eva Dijkstra / Sven Boel
till 28-03

Galerie De Zwarte Panter

► Nick Andrews.
Composing a Memory
till 13-04

Galerie IBASHO

► Gerry Johansson.
Tokyo/Ehime
till 09-03

Galerie Micheline Szwajcer

► Carsten Höller
till 29-03

Galerie Ronny Van de Velde

► George Grosz. The
Fairy Tale Drawings, 1936
till 30-03

Galerie Vrijdag

► Valérie Novello
till 29-03

Galerie Fifty One

► How Wondrous the
Other Through the
Artist's Glance
till 10-05

GNYP Gallery

► Patrick Goddard
21-03 till 25-04

In-Dependance

► Tjitske Oosterholt
& Justus de Rode.
Navigating Mystery
till 16-03

Keteleer Gallery

► Javier Pérez
15-03 till 03-05

► Guy Van Bossche. Wild
Lemons
till 08-03

NG Gallery

► The question must be
a sign
till 25-03

Stieglitz 19

► Emi Anrakuji
02-03 till 19-04

Tim Van Laere Gallery

► To Live Is To Fly
till 05-04

VCRB Gallery

► Willy Verginer. Onirico
till 16-03

Brussels

Almine Rech

► Kim Tschang-Yeul
13-03 till 12-04

► Jean-Baptiste
Bernadet / Aly Heyler
till 01-03

Argos

► Solace
till 27-04

Arthus Gallery

► Fusion
till 29-03

Belgian Gallery

► Rétrospective Manu vb
Tintoré. Des territoires
à venir
till 20-03

Bernier/Eliades

► Xolo Cuintle & Maxime
Testu. Landscaping
till 29-03

Box Galerie

► Mark Steinmetz. From
Our Home
till 08-03

Bruno Matthys Gallery

► Anne Bouthuon /
Bertrand Bataille
19-03 till 25-04

Chapelle du Grand Hospice

► Vincent Pael. Expo-
Présentation du livre
Rites & Traditions
28-03 till 20-03

Cloud Seven

► A Public Affair
till 29-03

Contretype

► François Bellabas.
Unloadingoverdrive
till 23-03

Espace Constantin Chariot

► Johan Van Mullem.
Living Memory / Charles
Henry Sommelette. Voir
Venir
till 02-03

► Eclectica
till 02-03

Galerie Didier Devillez

► Eugène Savitzkaya
till 15-03

Galerie du Botanique

► Ethel Lilienfeld. EMI
till 06-03

Galerie Eric Mouchet

► Eikoh Hosoe -
Bertrand Hughes
till 23-03

Galerie Faider

► Zhu Tian Meng
till 29-03

Galerie Greta Meert

► Ian Wallace. In the
Street
till 09-03

Galerie La Forest Divonne

► Catherine François.
The Memory of Life
13-03 till 10-05

► Patrice Giorda. Le
Paradis Perdu
till 08-03

Galerie La Patinoire Royale Bach

► Irina Rasquinet. Le
monde sera blue... ou
ne sera pas / Geneviève
Levivier. Un arbre à soi
till 01-03

► Joana Vasconcelos. The
Enchanted Forest
till 12-04

Galerie Martel

► Yann Kebbi. Las Vegas
Travel Book
till 05-04

Galerie Rodolphe Janssen

► Wim Delvoye. Cloaca.
Celebration 2000-2025
till 09-03

Galerie Templon

► Jan Van Imschoot. Le
Hasard dans les opinions
06-03 till 19-04

Gallery Sofie Van den Bussche

► Dominiq V.D.wall.
Contre - Jour
09-03 till 05-04

Hangar

► Almagine.
Photography and
generative images
till 15-06

Huberty & Breynne

► Nicole Claveloux. Ce
soir, c'est couchemar
till 08-03

Husk Gallery

► Dirk Eelen
16-03 till 26-04

Jan Mot

► If You Hold a Stone
till 15-03

La Verrière

► Pelagie Gbaguidi. Antre
till 29-03

Laurentin Gallery

► Francois Hinfray.
Gauches & acryliques
till 05-04

Le Botanique

► Ethel Lilienfeld. EMI
/ Lionel Pennings. Le
Casse
till 06-04

Le Salon d'Art

► Thierry Lenoir. Le Fou
du Roi
10-03 till 19-04

L'Enfant Sauvage

► Chloé Azzopardi. Non
Technological Devices
till 16-03

Marc Minjauw Gallery

► A Voir et à collectionner
till 08-03

Maruani Mercier

► Gerge Rickey.
Drawing In Space
13-03 till 12-04

Mendes Wood DM Brussels

► Mira Schor. Visions and
Materialities
till 15-03

MH Gallery

► Isabelle Azaïs. Mise au
point
till 15-03

Modesti Perdrille Gallery

► Joel Denot. Plaques
Sensibles
till 08-03

Mulier Mulier Gallery

► Alina Zamanova
till 05-04

Nousbaum Reding

► Liliane Vertessen
till 12-04

Odradek

► Apprivoiser le végétal
till 29-03

QG Brussels

► French Touch
till 13-04

Queens

► Between Us. Denitsa
Todorova & Marc
Vanrunxt
09-03 till 29-03

Rossicontemporary

► Frank Van Hiel
till 08-03

Stems Gallery

► Susumu Kamijo
27-03 till 19-04

► Michael Bühler-Rose.
Always Another Picture
till 22-03

The Palm Beach

► Hélios Galahad.
Fragments
14-03 till 12-04

Whitehouse Gallery

► Marie Zolamian &
Witold Vandenbroeck.
Outside Nature
till 08-03

Xavier Hufkens

► Matt Connors
20-03 till 17-05

► McArthur Binion /
Lynda Benglius
till 08-03

► Cathy Wilkes
till 12-04

Zedes Art Gallery

► Pierre Debatty.
Mythical Escape
14-03 till 26-04

Dalhem

Aquilaluna
► Zhou Yiyao
till 31-03

Flémalle**La Châtaigneraie**

► Embrasseur une feuille
de châtaignier
08-03 till 04-05

Genk**Uitstalling Art Gallery**

► Szawel Plóciennik.
The Machines Fro Living
till 02-03

Gent**Barbé Galerie**

► Gideon Kiefer. The
Fragile Excavation / High
Frequency Interactions
till 09-03

Galerie S&H De Buck

► Nieuwe Meester.
Oude Meesters. Een
confrontatie
01-03 till 30-04

KIOSK

► Yoshio Nakajima.
Unbeat!
till 16-03

Jambes**Galerie Détour**

► Dino Chatila.
La Poésie du revers
till 22-03

Knokke**Aqualex Concept Store**

► Aqua V
till 21-03

Byusse Gallery

► Constructive Currents.
A Dialogue Across Time
and Medium
till 06-04

La Louvière**Galerie Nardone**

► Marcel Mariën. La
prière di diable
till 08-03

Leuven**Faculty Club**

► Johan Heylen.
Mensen Onderweg
till 12-09

Liège**Galerie bonnemaïson**

► Benoît Jacquemin. Pas
de pierre, pas de palais
till 13-04

Galerie Christine Colon

► Roland Devolder et
Yannis Markantonakis
till 23-03

Le Comptoir Du Livre

► Archipel
till 15-03

Louvain-La-Neuve**espace 001**

► Sandra Velarde.
En découdre
09-03 till 30-03

Merelbeke**Sofacq Gallery**

► Xavier Mary. Good Year
till 16-03

Mons**Galerie de l'Atelier des Capucins**

► Derudder Saudoyez
till 02-03

Sint-Martens-Latem**Gallery Ysebaert**

► Stijn Cole x Simonnet
28-03 till 20-04

Verviers**Galerie Michel Huynen**

► Rogier Greisch
08-03 till 22-03

Wijnegem**Axel Vervoordt Gallery**

► Michel Mouffe. Into
The Veil
till 26-04

Stuur de gegevens voor april door
naar christophe.dosogne@ips.be
vóór 05-03.

**BROCANTE
INTERNATIONALE
NAMUR
EXPO**

**Samedi 8 & Dimanche 9 mars 2025
de 10 h à 19 h**

ANTIQUITÉ - BROCANTE - COLLECTIONS

Av. Sergent Vrithoff 2 - 5000 Namur

MENSEN ONDERWEG

Johan Heylen

Faculty Club Leuven

Groot Begijnhof 14, 3000 Leuven

08.12.2024 - 12.09.2025

In samenwerking met de Commissie Actuele Kunst KU Leuven

Tussen nostalgie en dystopie

Untitled, 30 x 45 cm. © de kunstenaar.

Naast zijn werk in opdracht bouwt fotograaf Guy Kokken (°1967, Mechelen) aan een eigen oeuvre. Voor zijn laatste serie creëerde hij intrigerende, haast schilderkunstige collages uit beeldmateriaal dat hij de voorbije tien jaar wereldwijd maakte. Ze dagen de toeschouwer uit om de eigen blik aan te scherpen en de wereld in vraag te stellen.

TEKST: **ELIEN HAENTJENS**

Als veelgevraagd fotograaf verdiende Guy Kokken de afgelopen dertig jaar zijn strepen met intrigerende portretten van muzikanten voor onder meer *Humo*, *Focus Knack* en *OOR*, en met kunstenaarsportretten voor *COLLECT*. Hoewel hij nu gepassioneerd is door mensen, droomde hij op zijn dertiende van een toekomst als natuurfotograaf. Naast die eerder afgebakende opdrachten sleutelt hij aan een wonderlijk oeuvre, dat hem net laat ontsnappen aan de alledaagse realiteit. “Diep vanbinnen ben ik eigenlijk een escapist. Als basgitarist kan ik me volledig verliezen in de muziek, en ook de creatie van deze nieuwe serie palmt me helemaal in. Het laat me toe om mijn eigen wereld te creëren. Naarmate ik ouder word, hecht ik daar steeds meer waarde aan. Ook al omdat vrijheid een van mijn kostbaarste goederen is.” Na de meer conceptuele serie ‘Clouded’ (2020-2021), waarbij hij tijdens de pandemie elke avond van op zijn dak de wolken in beeld bracht, of meer documentairereeksen rond bijvoorbeeld het carnaval in zijn thuisstad Aalst, werkt Kokken nu aan een meer schil-

derkunstige, verhalende reeks. “Daarvoor ga ik aan de slag met de reisfoto’s die ik de voorbije tien jaar her en der heb genomen”, vertelt hij. “Mijn archief vormt een bijna onuitputtelijke bron van beelden, die in de nieuwe composities dienstdoen als lagen. Door beelden te combineren die eigenlijk niets met elkaar te maken hebben, krijgt het geheel vaak een bevreemdend effect.”

Binnen de overkoepelende serie die de fotograaf in maart bij DISKUS in Aalst toont, zijn er subseries te onderscheiden. Naast puur abstracte beelden en enkele portretten belooft hij enerzijds foto’s die teruggripen naar een romantisch verleden, en anderzijds beelden die een dystopisch beeld van de toekomst schetsen. Kokken: “Op die laatste lijkt het soms alsof de wereld aan het vergaan is.” Een mooi voorbeeld is een foto van een woning die in een bos staat, terwijl de weg die erheen leidt helemaal onder water staat, en het water nog lijkt te stijgen. Hoewel het een samengesteld beeld is, voelt het met de huidige staat van de wereld ongemakkelijk echt aan. Ook het beeld van de twee jonge vrouwen die zich een weg banen door een

Untitled, 100 x 150 cm. © de kunstenaar.

‘Deze nieuwe serie helpt me ontsnappen aan de realiteit. Het laat me toe om mijn eigen wereld te creëren’

dichtbegroeid, ondergelopen woud baadt in een bevreemdende sfeer. “Het liefst laat ik de invulling van de inhoud zo open mogelijk. Daarom gaf ik geen enkele foto een titel”, zegt Kokken. “Achter mijn scherm verlies ik me in mijn eigen universum. Tegelijk sta ik uiteraard met twee benen in onze huidige wereld en sippelen maatschappelijke kwesties als de klimaat- of vluchtelingenproblematiek door in mijn werk. Wat me vaak frappeert, is dat veel mensen de apocalyps in de ogen kijken, maar schijnbaar blind blijven voor de invloed van hun manier van leven. Zo symboliseert het lege zwembad van het openingsbeeld eenzaamheid en tristesse, terwijl het meestal net gelinkt wordt aan plezier en luxe voor de happy few. Het stelt ook vragen bij hyperconsumptie. Dat meer en meer mensen zonder drinkwater zullen vallen, terwijl tegelijk tienduizenden liters opgeofferd worden voor een zwembad, zou meer vragen moeten oproepen.”

SURREËEL ZORGELOOS

Ook het surrealisme is nooit ver weg; zo is het tropische zwembad omgeven door een sneeuwlandschap, of toont een ander beeld een vrouw die baantjes trekt in wat ooit een drukke baan door een uitgestrekt landschap was. In de verte liggen de besneeuwde bergtoppen. Kokken: “Hoewel alle beelden een documentaire origine hebben, kan ik door ze te combineren, of als het ware te recyclen, mijn eigen intrigerende planeet scheppen die het midden houdt tussen de werkelijkheid en de droom. De titel verwijst naar de gelaagdheid van de beelden, zowel figuurlijk als letterlijk. Terwijl fotografie een soort schilderen met licht is, versterk ik dat schilderkunstige effect nog door al experimenterend tot wel vijf foto's te combineren. De echte wereld verdwijnt naar de achtergrond, en toeschouwers worden uitgedaagd om hun blik aan te scherpen.” Hoewel de beelden op het eerste gezicht onwerkelijk lijken, roepen ze bij een tweede blik heel wat vragen op over de werkelijkheid. Net

Untitled, 60 x 90 cm. © de kunstenaar.

Untitled, 60 x 90 cm. © de kunstenaar.

daarin schuilt vaak Kokkens bewondering voor collega-kunstenaars. “Ik ben een enorme fan van de onuitputtelijke verbeelding, de detaillering en de bijna psychologische karakterisering van Hieronymus Bosch, van de intense lichtwerking van Caravaggio of het dromerige, romantische universum van filmregisseur Tim Burton of fotograaf Tim Walker. Ik bewonder hoe ze erin slagen om de harde realiteit weg te filteren, en een fantasiewereld te scheppen waarin het aangenaam vertoeven is en enige vorm van hedonisme niet vreemd is. Ook de kleurrijke, esthetisch uitgepuurde en vaak met humor doorspekte statementbeelden van de Belgische fotograaf Mous Lamrabet kunnen me bekoren.” De meer romantische beelden, die terug lijken te grijpen naar een zorgeloos verleden, passen in de hernieuwde hang naar de natuur. Hun geel-bruinige kleurenpalet maakt ze minder scherp, waardoor ze een authen-

tieke, verstilde sfeer uitstralen. Soms lijken het bijna schilderijen van Vlaamse meesters als Valerius De Saedeleer of de familie Brueghel. Kokken: “Hoewel deze reeks ook surreële elementen bevat, zoals de in verhouding veel te grote slapende figuur onder de bomen, sluit ze naar mijn gevoel sterk aan bij een onderliggende, maatschappelijke drang om uit de ratrace te kunnen stappen, en zich in een zoektocht naar rust terug te trekken in de natuur. De collages vormen de visuele vertaling van een soort lieflijke droomwereld, waarin de natuur het terug van ons overneemt.”

BEZOEKEN

Other Worlds and Different Places

8-03 t/m 30-03 DISKUS, Aalst
26-07 t/m 30-08 Galerie Welnis, Oostduinkerke
www.guykokken.com

Polaroid forever: de magie van instantfotografie

Alma Davenport, *Warwick, Rhode Island*, 1978, Polaroid T 808. © de kunstenaar. Met toestemming van OstLicht Collection, Vienna.

In 1948 veranderde een Amerikaanse uitvinding de fotografie voor altijd. Plots was daar de Polaroid: één klik op de knop en je neemt, ontwikkelt en print een foto, die kant-en-klaar uit de camera rolt. Een cadeau voor kunstenaars, die gretig aan het experimenteren gingen. In Berlijn toont het Museum für Fotografie hoe Polaroid-kunst er vandaag uitziet.

TEKST: CELINE DE GEEST

Met name voor ongeduldige types was de instantcamera een geschenk uit de hemel. Fotograaf Helmut Newton was zo'n type. Al tijdens het fotograferen wou hij weten hoe het licht en de compositie van zijn modeshoots eruit zouden zien, in plaats van achteraf bij het ontwikkelen van de foto's. Voor Newton gold een polaroid als een test, een schets van een idee. Maar voor heel wat andere kunstenaars werd de polaroid zelf een kunstobject. Het stukje film waarop een beeld verschijnt terwijl je ernaar kijkt, de chemie die tastbaar wordt en de onvoorspelbare, vaak imperfecte kleuren bleken een onweerstaanbare charme te hebben. De Polaroid-camera was oorspronkelijk bedoeld voor familiekiekjes en amateurfotografie, maar het bedrijf wilde niet liever dan dat kunstenaars op ontdekkingsreis gingen

Sheila Metzner, *Michal, Mermaid*, 1980, Polacolor. © de kunstenaar.

Helmut Newton, *Italian Vogue Monte Carlo*, 2003, (SX-70). © Helmut Newton. Met toestemming van de Helmut Newton Foundation.

met een van hun camera's in de hand. Dat idee kwam van Edwin Land (1909-1991), de bezieler van het bedrijf en uitvinder van de Polaroid-camera. Land, eveneens een gewiekst zakenman, merkte in de jaren zestig dat fotografie steeds meer aanvaard werd als een kunstvorm. Hij wilde dat ook de instantfotografie ernstig genomen werd als artistiek medium, en richtte het Artist Support Program op. Land bood kunstenaars gratis film en tijd in de studio aan. Zo maakte de gevierde landschapsfotograaf Ansel Adams er iconische beelden mee van onder meer Yosemite Park.

De Polaroid Company stimuleerde niet alleen de creatie van kunstzinnige polaroids, maar kocht de output vervolgens ook aan. Vanaf het einde van de jaren 60 bouwde het bedrijf aan een Polaroid Collection, die na verloop van tijd meer dan 20.000 werken (polaroids en niet-polaroids) zou bevatten. Naast Adams, die Land als consultant hielp bij het opbouwen van de collectie, leverden ook onder anderen Andy Warhol en David Hockney een grote bijdrage. Vooral Warhol zal altijd geassocieerd worden met Polaroid. In de jaren 70 en 80 maakte hij eindeloos veel polaroids in Studio 54 en op andere hippe feestjes in New York City. Ook zijn selfies en portretten van beroemdheden als Sylvester Stallone, Debbie Harry en Jean-Michel Basquiat zijn iconisch geworden.

Voor Helmut Newton was het een test. Maar voor veel kunstenaars werd de polaroid zelf een kunstobject.

VERPLICHT TE VEILEN

Een deel van de Polaroid Collection ging in 2010 tijdens een historische veiling bij Sotheby's onder de hamer. Zelfs rekening houdend met het gegeven dat werk van enkele van de grootste namen van de 20e eeuwse fotografie geveild werd, was het resultaat verbluffend: het veilingrecord van veertien van hen sneuvelde, waaronder dat van Ansel Adams, Chuck Close, Robert Mapplethorpe, Robert Frank, Lucas Samaras en Harry Callahan. Ook de polaroids van Warhol en Hockney braken records. Warhols *Self-Portrait (Eyes Closed)* (1979) werd verkocht voor \$ 254.000. Maar het hoogste bod, \$ 722.500, ging naar *Clearing Winter Storm, Yosemite National Park* (1938) van Ansel Adams – géén polaroid. In totaal bracht de veiling van 1.000 polaroids \$ 12,4 miljoen op, heel wat meer dan

het door Sotheby's geschatte resultaat (\$ 10,7 miljoen). Een mooi bedrag, dat echter rechtstreeks naar de schuldeisers ging. Tegen 2001 was de Polaroid Company namelijk in woelige wateren terechtgekomen. Het bedrijf bleek niet voorbereid op de digitale revolutie en werd bankroet verklaard. Gelukkig betekende het faillissement van Polaroid niet het einde van de polaroid. De groepstentoonstelling *Polaroids* in het Berlijnse Museum für Fotografie toont dat het medium springlevend is voor hedendaagse kunstenaars als Pola Sieverding, Maurizio Galimberti, Sheila Metzner, Charles Johnstone en Marike Schuurman.

GOUDEN JAREN IN NEDERLAND

De sleutel voor het voortdurende succes van de polaroid ligt in... Nederland. In 1965, tijdens de gouden jaren van de Polaroid Company, pootte het bedrijf zijn grootste fabriek voor films neer in Enschede. In 1970 volgde een Europees hoofdkantoor in Amsterdam. Ook daar kregen vooraanstaande fotografen de kans om met Polaroid-camera's aan de slag te gaan, zodat de Polaroid Collection een Europees luik kreeg. In Nederland gingen onder meer David van 't Veen, Ulay en Hans Molenkamp die uitdaging aan. In België staat vooral Luc Tuymans bekend als Polaroidliefhebber. In 2006 doneerde hij een collectie polaroids die hij maakte tussen 1977 en 2007 aan het M HKA. Vaak dienden

Charles Johnstone, *Lea South*, Salem, New York, 2021, FP-100c Polaroid. © de kunstenaar.

Het bedrijf Polaroid bleek niet voorbereid op de digitale revolutie en werd in 2001 bankroet verklaard.

die beelden als basis voor zijn schilderijen. Maar in 2007, zes jaar na het bankroet, stopte ook de nieuwe eigenaar van de Polaroid Company met de productie van camera's, en in 2008 sloot de fabriek in Enschede haar deuren. Een groep fotografen en ex-werknemers wou zich daar niet bij neerleggen en startte 'The Impossible Project' – een naam die de sceptici van antwoord diende. Ze kochten alle apparatuur op deden hun best om nieuwe instantfilm te produceren, hoewel veel van de kennis verloren ging bij het faillissement. In het jaar dat de iPhone gelanceerd werd, koos deze gepassioneerde groep volop voor analoog. In 2017 kocht de hoofdaandeelhouder van The Impossible Project, dat intussen kantoren heeft in Wenen, Berlijn, New York City en Tokio, ook de naam en het intellectuele eigendom van het oorspronkelijke Polaroid. Nieuwe en refurbished Polaroid-camera's zijn vandaag weer volop te koop voor wie toe is aan een digitale detox.

Pola Sieverding, *Valet 54*, 2014, Integralfilm / Polaroid. Integralfilm Polaroid. © de kunstenaar.

STAD ZONDER RECLAME

Marieke Schuurman is een van die hedendaagse kunstenaars die geïnspireerd blijft door de instantfotografie. In haar werk onderzoekt ze zowel fenomenen uit de fysieke ruimte rondom ons die ze absurd, interessant of geniaal vindt als het medium van de fotografie zelf. De beelden die ze maakt van menselijke ingrepen in het landschap zijn op zichzelf staande kunstobjecten, die steeds ook de eigen materie en techniek als thema hebben. De polaroid is voor haar niet zomaar een medium: het is een chemisch experiment. In Berlijn maakt een aantal beelden uit twee van haar reeksen, 'Expired' en 'Toxic', deel uit van de groepstentoonstelling in Museum für Fotografie. In 2008 was Schuurman een van de fotografen die na het sluiten van de fabriek in Enschede plots Polaroid-film moest ontberen. Met een aantal pakjes film die ze nog had liggen trok ze naar São Paulo. Sinds 2007 waren publieke reclameboodschappen daar verboden. "Dat interesseerde me, een moderne stad zonder reclame", vertelt de kunstenaar. "De prachtige brutalistische architectuur was onder de vele lagen verf en affiches in staat van verval. Veel van de oude reclames waren nu overschilderd. Zoals steeds in mijn praktijk ging ik op zoek naar een manier om iets met dat fenomeen te doen zonder het zomaar te registreren. Maar hoe fotografeer je iets wat er niet meer is?"

Schuurman associeerde de vergane glorie van de stad met het anachronisme van Polaroid-fotografie. "De polaroids kwamen uit de camera als een soort abstracties. Afhankelijk van de ouderdom van het pakje

Nieuwe en refurbished Polaroid-camera's zijn vandaag weer volop te koop voor wie toe is aan een digitale detox.

film waren de beelden eerder oranje-bruin, geel-groen of blauw. De chemie die het niet meer doet vond ik een mooie vertaling voor de overgekalkte, onzichtbaar gemaakte reclames van São Paulo.”

EXPERIMENTEN

Ook in de foto's van *Toxic* verwijzen object en subject naar elkaar. Deze keer liet de kunstenaar zich inspireren door het surreële landschap van de Lausitz, op de grens van Duitsland, Polen en Tsjechië. “Tal van dorpen zijn daar gesloopt voor de bruinkoolwinning. Wat vandaag overblijft zijn diepe kraters, vaak opgevuld met water. Op termijn moeten ze dienen als toeristische meren. Vandaag is de zuurtegraad van die meren nog te groot; het duurt zo'n

Lucas Samaras, *Ultra-Large Hand*, 1983, Polaroid Polacolor-print, 184,61 × 103,3 cm. © de kunstenaar.

20 jaar voordat ze leefbaar zijn”, vertelt Schuurman. “Dat gegeven deed me denken aan de botsing van basen en zuren die plaatsvindt binnenin de SX-70-camera, het Polaroid-toestel dat ik gebruik. Ik vroeg me af wat er zou gebeuren als ik de foto verder zou laten ontwikkelen in verschillende zuurtegraden. Ik nam foto's van het wateroppervlakte en liet ze een drietal maanden weken in het water van het meer. Het is ongelooflijk hoeveel invloed dat had op de kleuren en textuur van de polaroid. De chemie en de toxiciteit worden zichtbaar, en dat heeft iets magisch.”

Marieke Schuurman is een van de kunstenaars die besloten om de grenzen te verleggen van wat je met een polaroid kan of hoort te doen. Haar proces doet denken aan dat van Lucas Samaras, de Grieks-Amerikaanse fotograaf die zijn SX-70-foto's

in de jaren 70 manipuleerde tijdens de ontwikkeling, handmatig of met verschillende hulpmiddelen. Het resultaat was vaak dromerig, soms angstaanjagend. Stuk voor stuk hebben zijn foto's die unieke 'enkel-met-Polaroid'-kwaliteit, die geen Photoshop- of Instagramfilter kan imiteren. Zijn *Ultra-Large (Hands)* ging tijdens de Sotheby's-veiling in 2010 voor \$194,500 onder de hamer.

Polaroids

07-03 t/m 27-07
Museum für Fotografie
Berlijn
www.smb.museum

Marieke Schuurman, *Expired 17*, 2009-2011, Inkjetprint van gescande polaroid op Dibond, Liquid Gloss, 150 x 184 cm. © de kunstenaar. Met toestemming van Dorothée Nilsson Gallery.

Hoe herken je nieuw talent?

Tegenwoordig zijn er steeds meer opkomende kunstenaars. Het moeilijkste is om te kiezen. De beste manier om dit te doen, is vertrouwen op je intuïtie en nieuwsgierigheid.

TEKST: GILLES BECHET

‘Een eerste aankoop wordt vaak gevolgd door een tweede en een derde. Die verzamelaars beginnen de kunstenaar te volgen van tentoonstelling naar tentoonstelling en worden ambassadeurs’

INGRID VAN HECKE

Vraag een galeriehouder hoeveel een werk van deze of gene opkomende kunstenaar over vijf of tien jaar waard zal zijn en hij of zij zal beleefd glimlachen en je vragen door te gaan naar de volgende vraag. Want daar een zinnig antwoord op geven is nu eenmaal onmogelijk. We mogen ons niet laten verblinden door succesverhalen zoals dat van Tracey Emin, van wie een geborduurd werk in 1996 van de hand ging voor 3.500 Britse pond dat echter in oktober 2014 bij Christie's werd afgehamerd op 720.000 pond. Het is een uitzondering. Gouden zaken denken te doen door te investeren in werk van een opkomende kunstenaar is net als poken of een lot kopen. Het is om andere redenen dat een verzamelaar z'n werk koopt. Ten eerste natuurlijk omdat de prijs schappelijk is, maar vooral omdat hij het goed vindt en er blij van wordt. Kortom, het advies en de suggesties zijn dezelfde als bij de aankoop van elk ander kunstwerk: koop wat je mooi vindt en wees nieuwsgierig. Hiervoor moet je lezen, je documenteren en zoveel mogelijk kunst bekijken om je

blik te oefenen en zo gaandeweg een klein privémuseum uit te bouwen.

Daarvoor kun je terecht in de verschillende verzamelaarsverenigingen die zijn ontstaan als reactie op de groeiende belangstelling voor kunst en de kunstmarkt. Zo is er de Young Collectors Circle, opgericht in Amsterdam door Nadine van den Bosch en Nienke van der Wal, die een brede waaier van activiteiten aanbiedt, van reizen tot bezoeken aan musea, beurzen, galeries, woningen van verzamelaars en kunstenaarsateliers. Ze organiseren ook masterclasses, gesprekken en ontmoetingen met kunstenaars. De Young Art Club, opgericht in Brussel door Stéphanie Bliard, is een kring voor hedendaagse kunst die z'n veertig activiteiten per jaar organiseert voor de leden.

KOOP MET JE OGEN

De aankoop van een kunstwerk, vooral dat van een opkomende kunstenaar, gebeurt niet zelden op advies van een derde partij, een vriend, een familielid of een galeriehouder. Contact onderhouden en een vertrouwensrelatie aanknopen met een

‘Je moet op je intuïtie vertrouwen en je niet suf piekeren. Dit vertrouwen spruit niet voort uit een intellectuele kennis van de kunstgeschiedenis, maar uit een verlangen’

RODOLPHE JANSSEN

galeriehouder is één manier om nieuwe kunstenaars te ontdekken. De koopgewoonten van jonge verzamelaars zijn echter veranderd. Ze kopen nu steeds vaker online, door gespecialiseerde platforms te verkennen of de Instagram-accounts van kunstenaars te volgen. Op gespecialiseerde sites als Artsy, Artyst, Artprice en Artelier stellen experts geregeld (weliswaar zelden overeenstemmende) lijsten op van opkomende kunstenaars om in de gaten te houden en in wie verzamelaars zouden moeten investeren of die op zijn minst hun aandacht waard zijn.

Een opkomende kunstenaar vinden is geen probleem, want er zijn er genoeg. De prestigieuze beurzen hebben nu bijna allemaal een speciale afdeling voor ‘ontdekkingen’, waar je werk van opkomende kunstenaars op de kop kunt tikken voor een schappelijke prijs. De Affordable Art Fair is er zelfs volledig aan gewijd. Het komt er dus op aan de juiste keuze te maken. Hoe vind je een kunstenaar die past bij je eigen smaak en intuïtie? Volgens Rodolphe Janssen leer je door te kopen:

Jonge verzamelaars kopen nu steeds vaker online, door gespecialiseerde platforms te verkennen of de Instagram-accounts van kunstenaars te volgen.

“Je moet op je intuïtie vertrouwen en je niet suf piekeren. Dit vertrouwen spruit niet voort uit een intellectuele kennis van de kunstgeschiedenis, maar uit een verlangen.” Kortom, je moet kopen met je ogen en met je hart, niet met je oren.

ATELIERBEZOEK

Om jonge kunstenaars te vinden, is er geen betere bron dan bepaalde jury's in scholen waar jonge kunstenaars hun werk al te koop aanbieden. “Niet alle verzamelaars weten dat een en ander toegankelijk is voor het publiek. Meestal zijn de werken goedkoop, al aarzelen sommige studenten niet prijzen te vragen die vergelijkbaar zijn met die in galeries”, zegt verzamelaar Christophe Veys, eveneens directeur van Centre de la Gravure et de l'Image Imprimée in La Louvière. Niet alle jonge kunstenaars worden vertegenwoordigd door een galerie. Wie werk van hen wil kopen, moet dan ook hun atelier bezoeken. Verzamelaar Philippe Devries: “Dat is zowel artistiek als menselijk interessant, omdat het ons in staat stelt persoonlijk kennis te maken

met de kunstenaar en zijn of haar wereld binnen te treden, al kan het bepaalde verwachtingen wekken. Sommige bezoeken leiden zelfs tot vriendschappen. Sommige ateliers zijn trouwens heuse kunstwerken op zich. Ik bewaar onvergetelijke herinneringen aan deze bezoeken, verbonden met de gekochte werken, al koop ik ze natuurlijk niet systematisch.”

Op de kunstmarkt is een echtheids-certificaat onmisbaar geworden voor het doorverkopen van een werk, zelfs voor een jonge kunstenaar. Veys: “Op het moment van aankoop is alles gemakkelijk, maar later kan het vrij ingewikkeld worden als je niet over zo'n certificaat beschikt. Aarzel zeker niet er een te vragen.” Als een verzamelaar een werk van een opkomende kunstenaar koopt,

is dat vaak het begin van een lange relatie, en al zeker als de verzamelaar en de kunstenaar van dezelfde generatie zijn, tussen de dertig en veertig jaar oud. “Een eerste aankoop wordt vaak gevolgd door een tweede en een derde. Die verzamelaars beginnen de kunstenaar te volgen van tentoonstelling naar tentoonstelling en worden ambassadeurs”, aldus Ingrid Van Hecke, oprichter van Husk Gallery. Het slotwoord is aan Veys: “Verzamelaars spelen een belangrijke rol in de promotie van jonge kunstenaars. Ze bieden niet alleen financiële steun, ze fungeren ook als een baken in het leven van een kunstenaar en als een toeverlaat in tijden van stress.”

Kennis van zaken

Bijzondere collectie stadsgezichten

François Boulanger, *Zicht op Sint-Pieterskerk te Gent*, olieverf op paneel, 38 x 48 cm.

Veilinghuis Loeckx verkocht op 11 februari een verzameling Gentse, overwegend 19e-eeuwse stadsgezichten. We spraken vader en zoon Loeckx een aantal weken voor de verkoop. Wie de verzamelaar is, willen ze niet kwijt, maar wel dat het om een bijzondere collectie gaat. Met werk van zeer gewaardeerde kunstenaars.

TEKST: BEN HERREMANS

Pieter Frans De Noter, *Nieuwbrugkaai en Nederschelde in Gent*, olieverf op paneel, 33 x 45 cm.

Veel jaren geleden heeft Peter Loeckx van het gelijknamige Gentse veilinghuis de verzameling nog in zijn geheel, in de originele samenstelling, gezien. “Dat was in een groot herenhuis op een belangrijke plek in Gent” herinnert hij zich. “Er was een immense traphal en die hing vol met Gentse stadsgezichten, wat voor een speciale sfeer zorgde.” Half februari gingen bij veilinghuis Loeckx tientallen Gentse stadsgezichten onder de hamer, van een tekening uit de 18e eeuw en werken uit de 19e eeuw tot veel foto's en enkele 'vue optiques'. Een 'vue optique' of opticaprent is een later met de hand ingekleurde gravure die diende om te bekijken door een zograscoop of optica: een kijkapparaat bestaande uit een grote, bolle lens, met schuin daarachter een schuine spiegel. Het beeld was plat, maar dankzij de optikakijker ontstond de illusie van diepte en perspectief. Opticaprenten waren populair in de 18e en begin 19e eeuw. Vaak hadden ze topografische onderwerpen, zoals landschappen en steden. Ze werden altijd weergegeven in liggende vorm, met een lineair perspectief en in spiegelbeeld. Met de opkomst van de fotografie doofde het succes van opticaprenten uit.

OP ZOEK NAAR DE VERZAMELAAR

Het aanbod stadsgezichten pompte veilinghuis Loeckx voor 90 procent uit één collectie. Peter en zijn zoon Natan Loeckx blijven discreet over de identiteit van de oorspronkelijke eigenaar. “Een kapitaal-krachtige man met vermoedelijk een hoge

functie in het leger, een echte Gentenaar.” Meer willen ze er niet over kwijt. Research brengt COLLECT eerst op een dwaalspoor. Nee, het gaat niet over architect, historicus, tekenaar Pierre-Jacques Goetghebuer (1788-1866), die over Gent prenten, munten, foto's, kaarten, tekeningen, aquarellen en plannen (meer dan 9.000 stukken) verzamelde. Na zijn dood kocht de stad zijn collectie over, waarna de zogenaamde 'Atlas Goetghebuer' zich verspreidde over Archief Gent, het stadsmuseum STAM en de universiteitsbibliotheek. Maar hij is niet de gezochte man. Aangezien veilinghuis Loeckx de Gentse stadsgezichten ontving van de kleindochter van de verzamelaar, ligt de geboortedatum van Goetghebuer ongeveer een eeuw te vroeg. Over naar een andere piste. Exact honderd jaar na hem werd Raoul Jan Josefina Van Trappen geboren (1888-1955). Hij woonde aan de Frère Orbanlaan 44, en stond bekend als verzamelaar van Gentse stadsgezichten.

Veilinghuis Loeckx bevestigt noch ontkent. Wel prijzen ze de grondigheid van de onbekende verzamelaar. “De man was zeer geïnteresseerd in het Gentse leven en de Gentse geschiedenis”, vertelt Peter Loeckx. “Hij was uitmuntend gedocumenteerd. Op de achterkant kleefde hij etiketten waarop hij in het Frans vermeldde van wie het stadsgezicht was en wat het voorstelde. Vermoedelijk kocht hij rechtstreeks aan van de kunstenaars of hun directe nabestaanden. En fungeerde hij zelfs als hun mecenas. Volgens de kleindochter had hij contacten met de schilders.”

‘Vermoedelijk kocht de verzamelaar rechtstreeks aan van de kunstenaars en fungeerde hij zelfs als hun mecenas’

PETER LOECKX

Opticakijker.

Opticaprenten waren populair in de 18e en begin 19e eeuw. Vaak hadden ze topografische onderwerpen, zoals landschappen en steden.

WELKE WYNANTZ?

Dat de verzameling bij Loeckx werd aangeboden, mag logisch heten. Vader Loeckx: "Ons veilinghuis is al sinds 1988 in de Gentse binnenstad gevestigd en nu zijn we nog het enige veilinghuis in het centrum. Dat leidt tot bekendheid." Eerder al kwamen werken uit de collectie bij Loeckx terecht. Daarvan belandden er enkele in STAM. Op 24 januari 2012 kocht het Gentse stadsmuseum *Gezicht op de Sint-Pietersabdijkerk aan de Schelde en Terplatten*, een aquarel van Jean-Baptiste De Noter uit 1820. Wellicht werd de tekening in 1945 getoond op de tentoonstelling *Oude Gentsche stadsgezichten* in het Museum voor Sierkunst. Drie jaar later verkaste *Gezicht op de Lakenhalle en de Sint-Jansstraat te Gent* van Loeckx naar STAM. Het schilderij dateert van eind jaren 1820 en werd lang ten onrechte aan De Noter toegeschreven. Pas bij een restauratie in 2002-2003 kwam het signatuur van Augustus Wijnantz (1795-na 1850) tevoorschijn, een schilder gespecialiseerd in stadsgezichten en niet te verwarren met zijn naam- en leeftijdsgenoot J.J. (van Jean-Baptiste Joseph) Wynantz (1795-overlijdensdatum onbekend) die een reeks aquarellen met Gentse stadsgezichten maakte.

VOLHARDENDE MINNARES

Het veilinghuis lonkt ook met deze stadsgezichten naar STAM. "Stadsgeschiedenis is nu eenmaal hun kernactiviteit", argumenteert Natan Loeckx. "Maar eigenlijk richten we ons tot het brede Gentse publiek. Gentenaren kunnen op die werken hun stad ontdekken zoals ze was in de 19e eeuw en zoals ze haar niet kennen. Koeien aan de Sint-Pietersabdij, bijvoorbeeld – nu is dat allemaal stadsweefsel. Op de kijkdagen dragen bezoekers vaak bijkomende informatie aan. Het is interessant om de stad te zien door de ogen van verschillende mensen, en geschilderd in verschillende technieken en stijlen. Plus, er is een scala aan prijzen, het begint al vanaf een paar honderd euro."

Een uitschieter in de hoogte is *Vers l'école par la pluie – printemps*, een schilderij uit 1926 van Jenny Montigny, de minnares van Emile Claus (1949-1924). Na zijn dood legde ze zijn graf in Astene vol bloemen, zodat Claus' weduwe Charlotte Dufaux hem liet ontgraven en hem een nieuw graf schonk in zijn eigen tuin. Dat hield Montigny niet tegen, ze gooide bloemen over de muur in de tuin. Haar populariteit surft nu mee op het grootschalige succes van de Emile Claus-tentoonstelling in Mudel. De geschatte waarde van dit werk schommelt tussen 8.000 en 10.000 euro.

La Place d'Armes Gand, opticaprent uit ca. 1800, toen de Kouter nog Place d'Armes werd genoemd, hoogte: 44,5 cm.

Jenny Montigny, *Vers l'école par la pluie – printemps*, 1926, olieverf op doek, 50 x 88 cm.

‘Het is interessant om de stad te zien door de ogen van verschillende mensen, geschilderd in verschillende technieken en stijlen’

NATAN LOECKX

Maar er kunnen zich evengoed nationaal of zelfs internationaal kopers melden. Peter Loeckx: “Ook de grote internationale veilinghuizen bieden dergelijke stadsgezichten aan. Voor verzamelaars van stadsgezichten tout court. Of mensen die voor de kwaliteit van de kunstenaars gaan.”

VERZAMELING VERSNIPPERD

Natan Loeckx somt de kunstenaars op: Francois Boulanger, Pieter Frans De Noter, Jacques Trachez, Gustave De Smet, Anna Deweert, Jenny Montigny, Albert Saverijs, César De Cock.

Boulanger en De Noter springen eruit. “Zij waren de meeste gewaardeerde Gentse schilders van stadsgezichten”, legt Peter Loeckx uit. “Ze brachten niet alleen Gent in beeld, maar ook andere steden.”

Pieter-Frans De Noter (de Jonge) (1779-1842) volgde in Mechelen eerst een opleiding als beeldhouwer die hij vanwege de Franse Revolutie niet voltooide en verhuisde daarna naar Gent, waar hij doceerde aan de academie en internationale roem verwierf als schilder van stadsgezichten, kerkinterieurs en (vooral winterse) landschappen. De geboren en getogen Gentenaar François-Joseph Boulanger (1819-1873) wordt beschouwd als een van de beste 19e-eeuwse romantische

schilders van vedute van België. Hij was vooral aanwezig op groepstentoonstellingen in elitaire salons. Naar verluidt werd hij geestesziek als gevolg van overmatig alcoholgebruik.

De veiling versnipperd definitief de verzameling van – vermoedelijk – Raoul Van Trappen. “Ze lag al verspreid over de erfgenamen”, nuanceert Peter Loeckx. “Sommigen hadden al eerder stukken afgestaan. Wel behoudt de familie enkele kwaliteitsvolle werken, vooral grote formaten.” Een verzameling gaat verloren. “Zo moet je dat niet noodzakelijk zien”, vindt Natan Loeckx. “Het is niet altijd een teloorgang. Met alle respect voor die mensen, maar de nieuwe generatie van de familie voelde geen binding met de collectie meer. Dan geef je die werken beter een nieuw thuis, bij mensen die dat wél waarderen. Als een hondje wordt verwaarloosd, krijgt het ook beter een nieuwe baas.”

VEILING

Veilinghuis Loeckx

Gent

www.loeckx.be

Antiques & Fine Art Fair

Château Bayard

13-16 maart 2025

Deelnemers

Marie-Cécile François • Véronique Malaise & Guillaume Beguin
Galery Lamy, Gallery Drees Achéo • Runway Vintage • Galerie XXLART
Johan Goyvaerts • Hervé t'Serstevens • Galerie La Metairie
Maison Tercelin de Joigny • Marco Boes

Rue du Château Bayard, 4
5310 Dhuy – Eghezée (Route de la Bruyère - GPS)

COLLECT

— ARTS ANTIQUES AUCTIONS —

€52

voor 9 nummers
of € 20 digitaal

Een jaar lang leesplezier!

www.collectaaa.be

L'HOMME

S.R.L. Adams

Openbare veiling

Zaterdag 29 Maart 2025

Alberto Magnelli

Pierre Alechinsky

Lucien Victor Guirand de Scévola

www.michel-lhomme.com

DROUOT
DIGITAL

invaluable

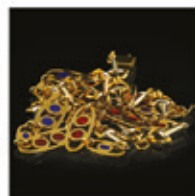
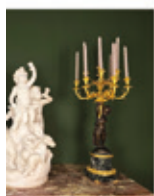
67 foto's van
Léonard Misonne

Pierre Soulages - Bernd Zimmer - Armand Rassenfosse - Richard Heintz - Jean Rets - Marcel Caron - Edgar Scaufflaire . . .

41st

HASSELT FINE ART FAIR

Antiques - Modern & Contemporary Art

20-23/03/2025

Donderdag 20 maart van 14.00 tot 22.00,
Vrijdag 21, Zaterdag 22 en Zondag 23 maart van 11.00 tot 19.00

www.hasseltfineart.com

Trixxo Arena - Park H - Trichterheideweg, 3500 Hasselt

TRIXXO
ARENA

£ 69.300 (€ 83.000)

Cartier, Londen, collier in Egyptische stijl, ca. 1924. Woolley and Wallis, Salisbury, 21-01. © Woolley and Wallis.

€ 20.000

Adriaen Van Stalbeem, *Vermeend gezicht op de stad Brussel, met een rivier erdoorheen*, olieverf op doek, 94 x 138 cm. Bérard-Péron, Corbas, 25-01. © Bérard-Péron.

€ 40.960

Balenciaga, haute-couturecollectie, H/W 1958, cocktailoutfit van satijn en rood burnout-fluweel. Bonhams Cornette de Saint Cyr, Parijs, 30-01. © Bonhams Cornette.

AFGELOPEN

Bijzondere Cartier-hanger bij Woolley and Wallis

Een zeldzaam sieraad uit een beperkte reeks stukken in Egyptische stijl, gecreëerd door Cartier in de jaren 1920, werd herontdekt door Woolley and Wallis in de buurt van Salisbury, ten zuidwesten van Londen. Na grondig onderzoek bleek dat deze intrigerende hanger met diamanten en robijnen deel uitmaakte van de exclusieve reeks 'Egyptian Revival', die Cartier creëerde tijdens de golf van egyptomanie volgend op de ontdekking van Toetanchamons graf in 1922. Vanaf 1910 begon de juwelier Egyptische motieven te verwerken in zijn sieraden, met name door de levendige belangstelling van hoofdontwerper Charles Jacquesau. Louis Cartier was trouwens zelf ook geboeid door het oude Egypte. Deze hanger werd gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijke vorm uit 1924, door de toevoeging van tot cabochon geslepen robijnen, gerangschikt tot een bloemmotief in 'giardinetto'-stijl, ter vervanging van de oorspronkelijke faience. De hanger, met een bescheiden richtprijs van £ 20.000

tot 30.000, vond een nieuwe koper voor £ 69.300 (€ 83.000).

Brusselse moerassen bij Bérard-Péron

Adriaen Van Stalbeem (1580-1662) was een Antwerpse kunstenaar wiens faam tot buiten het eigen land reikte. Hij was vooral bekend om zijn landschappen, die fraaie gezichten op Brussel laten zien. De schilder werd in 1610 toegelaten als meester tot het Antwerpse Sint-Lucasgilde, waarvan hij in 1617 de deken werd. Aanvankelijk werkte hij in opdracht van kunsthändler Peter Goetkint II, voor wie hij kabinetstukken creëerde, kleine schilderijen op koper die een plaats kregen in kabinetten, maar hij creëerde ook schilderijen voor handelaar Chrysostomos van Immerseel. Na een verblijf in Londen in 1633, op uitnodiging van koning Karel I, keerde hij terug naar Antwerpen. Hij reisde rond in de streek en schilderde een aantal landschappen, beïnvloed door schilders als Jan Bruegel de Oudere en de Jongere, en David Teniers, met name in de manier waarop hij de personages in zijn composities weergaf. Het schilderij dat Bérard-Péron op 25 januari veilt in Corbas, aan de rand van

Lyon, toont een prachtig vergezicht met een boot die een rivier opvaart die tussen twee huizen door loopt, met in de verte een stad, vermoedelijk Brussel, aan het begin van de 17e eeuw. Het gebouw links op de achtergrond is wellicht de Sint-Niklaaskerk, die zich vlak bij de huidige Beurs bevindt. Hoe dan ook, het werk ging van de hand voor € 20.000, een bod dat overeenkomt met de richtprijs.

Fraaie resultaten voor Ludot-collectie bij Bonhams Cornette

Op 30 januari veilde Bonhams Cornette de Saint Cyr de collectie van Didier Ludot. De bijna tien uur durende marathonveiling werd in goede banen geleid door veilingmeesters Catherine Yaiche en Arnaud Cornette de Saint Cyr. De veiling, die 384 lots omvatte, bracht het laatste deel van Ludot's collecties, met onder meer een aantal historische stukken van toonaangevende ontwerpers, zoals Cristóbal Balenciaga, Pierre Balmain, Pierre Cardin, Carven, Coco Chanel, Christian Dior, Marc Bohan, Givenchy, Madame Grès, Karl Lagerfeld, Jeanne Lanvin, Jean Patou, Yves Saint Laurent,

Jean-Louis Scherrer en Roger Vivier. De blikvanger van de veiling was een cocktailoutfit van Balenciaga, uit de haute-couturecollectie herfst/winter 1958, toegewezen voor € 40.960, waar experts € 3.000-5.000 hadden verwacht. De outfit kwam uit de collectie van zangeres Sarah Wolfe. Het tweede hoogste bod was voor een korte avondjurk in zwart chantillykant, model *Sévilane*, van Christian Dior, afgehamerd op € 32.000 (richtprijs: € 5.000-7.000). In totaal bracht de veiling € 695.000 in het laatje.

Vijfde veiling Karl Lagerfeld uitverkocht Sotheby's

Op 31 januari ging het vijfde deel van de privécollectie van Karl Lagerfeld onder de hamer, met een totale opbrengst van € 1.112.940. Het internationale enthousiasme voor de nalatenschap van dit mode-icoon zorgde ervoor dat de veiling bijna tien keer meer opbracht dan verwacht. Bovendien gingen alle lots de deur uit. De veiling bood een fascinerend inzicht in de intieme wereld en de eclectische smaak van Karl Lagerfeld, aan de hand van objecten uit zijn woningen. Met meer dan zeventienhonderd deelnemers en bijna vijfduizend

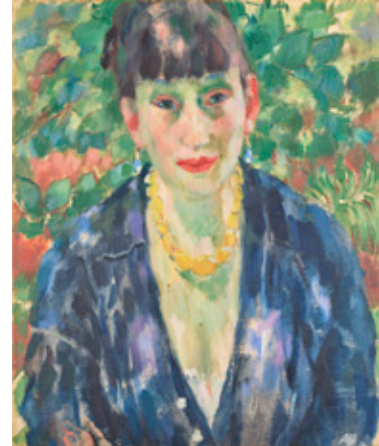
**Richtprijs: £ 500.000-1.000.000
(€ 622.500-1.245.000)**

Paul Delvaux, *Les belles de nuit*, 1936, olieverf op doek. Christie's, Londen, 05-03. © Christie's Images Ltd.

Richtprijs: € 150.000-200.000

René Magritte, *Zonder titel (object)*, olieverf op uitgesneden paneel en steen, 25,5 x 21 cm. Caen Enchères OVV, Caen, 08-03. © Caen Enchères.

Richtprijs: € 500.000-700.000

Rik Wouters, *Weerkaatsingen*, 1912, olieverf op doek. Christie's, Parijs, 27-03. © Christie's Images Ltd.

biedingen mogen we echt wel spreken van een buitengewone belangstelling voor de tekeningen, schetsen, persoonlijke spullen en kleding van de legendarische couturier. De veiling omvatte een verzameling nooit eerder vertoonde schetsen en tekeningen, meteen een eerbetoon aan het grafische oeuvre van de ontwerper. Deze werken, getekend met afgemeten spontaniteit, getuigen van de sprankelende verbeelding van Karl Lagerfeld. Tot de meest opmerkelijke resultaten behoren het bod van € 60.000 voor *La Victoire de Gianni*, dat van € 33.600 voor *Paganisme et Christianisme*, en dat van € 24.000 voor *Bal de la Rose Cubaine*.

collectie en zijn een afspiegeling van cruciale momenten in de carrière van de kunstenaar. Een en ander getuigt van zijn blijvende nalatenschap binnen de surrealistische beweging. Deze drie meesterwerken, *Les belles de nuit* (1936), *La ville endormie* (1938) en *Nuit de Noël* (1956), die naar verwachting £ 500.000 tot 2.000.000 zullen opbrengen, vertonen de kenmerkende mix van lyriek en melancholie. Delvaux stond bekend om het verweven van realiteit en fantasie in zijn oeuvre. Zijn stijl belichaamde de esthetische principes van het surrealisme. Tegelijk behield hij zijn onafhankelijkheid ten opzichte van het formalisme.

algemeen brak Magritte met het surrealistische idee van het automatisme, om uiteindelijk elk werk te beschouwen als de oplossing van een raadsel, elk schilderij als een gedachte. *Zonder titel (object)*, dat in Normandië onder de hamer gaat met een richtprijs van € 150.000-200.000, situeert zich op dit keerpunt in het oeuvre van Magritte. Het werk, dat de derde variatie op hetzelfde onderwerp zou zijn, bestaat uit een paneel dat in een vrije vorm is gesneden en een hemel voorstelt met daarin een kei. Het is authentiek bevonden door het Magritte-comité en heeft een onberispelijke stamboom, want rechtstreeks komend van de afstammelingen van dichter Ernst Moerman, een discrete figuur van het Belgische surrealisme.

Govaerts en Joris Onzea, maakt deel uit van de geschiedenis van een familie van innovatieve ondernemers, geworteld in hun cultuur en hun geboorteland Vlaanderen. Het hoogtepunt van de veiling, een meesterwerk van Peter Bruegel de Jongere (richtprijs € 1,5-2,5 miljoen), was een van de eerste aankopen van het echtpaar, in 1976. Dit *Bruiloftsmaal* was in die tijd erg populair en er werden dan ook verschillende versies van gemaakt, waarvan de beroemdste zich in het Kunsthistorisches Museum in Wenen bevindt. De rest van de geschiedenis van deze collectie werd geschreven in nauwe samenwerking met Axel Vervoordt, een goede vriend van het echtpaar. Voor hen stelde hij zijn passie en kennis ten dienste van een project voor een woning waar architectuur, tuinen, kunstwerken en kunstobjecten samen een uitzonderlijk coherent kunst-kabinet zouden vormen. Samen brachten ze werken en objecten uit alle tijdperken en beschavingen samen, waaronder schilderijen van Rik Wouters, een Egyptische granieten godheid, een reliëf-schrijn van de Kota uit Gabon, een ensemble werken van Ado Chale en werken van Yves Klein en Lucio Fontana die getuigen van hetzelfde streven naar diepgang. Experts verwachten dat de 150 lots € 7 tot 12 miljoen zullen opbrengen.

OP KOMST

Driemaal Delvaux bij Christie's

Op 5 maart kan men bij Christie's in Londen, op de avondveiling *The Art of the Surreal*, bieden op drie uitzonderlijke schilderijen van de Belgische kunstenaar Paul Delvaux (1897-1994). Deze opmerkelijke werken, die voor het eerst in meer dan dertig jaar op de markt verschijnen, komen uit een prestigieuze privé-

Zeldzame Magritte bij Caen Enchères

De zeldzame Magritte uit 1930 die op 8 maart ter veiling wordt aangeboden door Caen Enchères OVV is een object-schilderij dat de surrealistische kunstenaar creëerde parallel met reclamewerk voor bedrijven in zijn Studio Dongo, waar hij uithangborden en etalages ontwierp. Een en ander beïnvloedde zijn artistieke benadering, zoals te zien aan het ongewone gebruik van de meest uiteenlopende dragers: buste, fles, tafel, enz. Meer in het

Onzea-Govaerts-collectie bij Christie's

Op 27 maart gaat Christie's in Parijs over tot de veiling van de collectie Onzea-Govaerts, samengesteld door antiquair, kunsthandelaar en interieurontwerper Axel Vervoordt. Dit uitzonderlijke eclectische ensemble werken en kunstobjecten, bijeengezameld vanaf de jaren 1970 door Suzanne

€ 66.000

Verrassend geveild

Het werk van Pierre Brébiette (1598-1652), graveur uit de tijd van Lodewijk XIII, heeft een uiterst modern en verleidelijk karakter dat voortkomt uit de grote vrijheid van stijl en compositie waarmee hij mythologische thema's behandelde, meestal geplaatst in kleine vierkante friezen van enkele centimeters. Zijn humor en inventiviteit, voorliefde voor het mengen van genres en expressieve zorgeloosheid werden in zijn tijd weinig gewaardeerd, maar worden vandaag de dag als 'romantisch' omschreven. Brébiettes over het algemeen goed geconstrueerde tekeningen behielden een verrassende spontaniteit en frisheid in een tijd waarin er, in Frankrijk en elders, regels

voor de schilderkunst werden opgesteld. Naast de friezen van bacchanalen, triomfen van de zeegoden en andere scènes van saters en nimfen die hem beroemd maakten, was hij ook de auteur van een vrij groot aantal vulgaire scènes, van huishoudelijk werk of drinkgelag, die in de geschiedenis van de Franse humor gelden als het equivalent van Italiaanse en Vlaamse karikaturen. Een van zijn creaties, toevallig ontdekt in de buurt van Charleroi in een inventaris opgesteld door veilinghuis MJV Soudant, en eerder ten onrechte toegeschreven aan Cornélis Bloemaert, is zojuist geïdentificeerd door het gespecialiseerde Parijse taxatiebureau De Bayser. Deze tekening met rood krijt, die een gigantomachie (gevecht tussen goden en

reuzen) uit de Griekse mythologie voorstelt, werd al snel geschat op € 15.000-20.000 zodra de toeschrijving aan de zeldzame auteur was bevestigd. Net zo zeldzaam als de auteur was dit ongepubliceerde werk gemaakt in opdracht van Abbé Michel de Marolles (1600-1681) om een boek te illustreren dat in 1655 werd gepubliceerd, *Tableau du Temple des Muses*. Na een steekspel tussen de zaal en vier telefoons viel de hamer op € 66.000 (€ 88.480 inclusief kosten), een nieuw veilingrecord voor de kunstenaar.

Pierre Brébiette, *Les Géants entassent les rochers pour attaquer le Ciel*, tekening in rood krijt, 23,5 x 18,3 cm. Richtprijs: € 15.000-20.000. MJV Soudant, Gerpinnes, 26-01. © MJV Soudant.

14 t/m 15-01

Zilverwerk verrast bij Vanderkindere

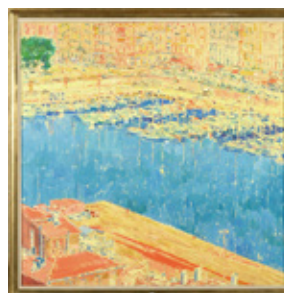
€ 14.000

Ovale zilveren schaal in Régence-stijl, met wapenschild en uitwaaiende godronversiering, stempels van Luik onder de heerschappij van Jozef Clemens van Beieren (1671-1723) voor het jaar 1720, en kleine zilveren waterkan met wapenschild, verwant aan model, wellicht uit Luik, 18e-eeuws, totaalgewicht: ca. 1600 g. Richtprijs: € 5.000-7.500. © Vanderkindere.

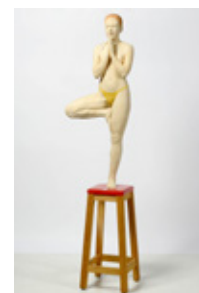
€ 5.200

Geëmailleerde koperen waterkan, gedecoreerd met mythologische scènes met montuur in verguld zilver en messing, bovenop 'Nep-tunus en een dolfijn', handvat met 'mascarons' en 'rocailles', Oosten-rijks werk, Wenen, 2e helft 19e eeuw, hoogte: ca. 31 cm. Richtprijs: € 1.500-2.000. © Vanderkindere.

€ 2.700

Jacques Leduc (Belgische school), *De haven van Nice*, 1986, olieverf op doek, 150 x 150 cm. Richtprijs: € 1.000-1.500. © Vanderkindere.

€ 1.500

René Rosseel (19e-20e eeuw, Belgische school), *Yoga vrksana 1*, sculptuur in lindehout, hoogte: 125 cm (zonder de sokkel). Richtprijs: € 800-1.200. © Vanderkindere.

14 en 21-01

Fraai zakhorloge bij Berg van Barmhartigheid

€ 3.000

Zakhorloge in 18-karaats geelgoud, drievoudig deksel, verkocht met lederen hoes. Richtprijs: € 1.750. © Berg van Barmhartigheid, 21-01.

€ 1.500

Halsketting in 18-karaats witgoud, bezet met 56 diamanten van uiteenlopend formaat, voor ca. 1,70 karaat, lengte: 39 cm. Richtprijs: € 1.050. © Berg van Barmhartigheid, 14-01.

€ 1.350

Ring in 18-karaats witgoud, bezet met een oudgeslepen diamant van ca. 1,60 karaat, maat: 58. Richtprijs: € 440. © Berg van Barmhartigheid, 14-01.

€ 1.200

Hermès, damespolshorloge in kwartsstaal, bandje met dubbele omslag en oorspronkelijke stalen sluiting, nr. HH1.210, verkocht in het originele doosje en met garantie en gebruiksaanwijzing. Richtprijs: € 380. © Berg van Barmhartigheid, 21-01.

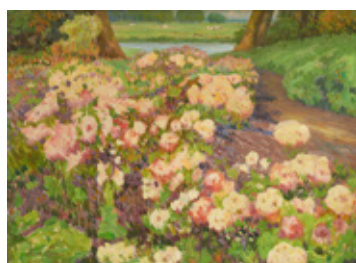

€ 600

Dinh Van, 18-karaats witgouden ring, bezet met 2 briljanten ca. 0,16 karaat, maat: ca. 53. Richtprijs: € 120. © Berg van Barmhartigheid, 21-01.

20 t/m 21-01

Juweel scoort bij Horta

€ 55.000

Emile Claus (1849-1924, Belgische school), *Bloembedden op de Leie-oever*, olieverf op doek, 54,5 x 73 cm. Richtprijs: € 40.000-60.000. © Horta.

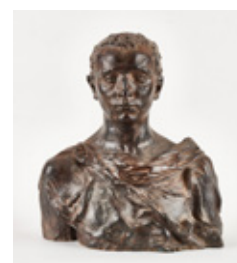
€ 16.000

Albert Saverys (1886-1964, Belgische school), *Zonnestralen bij zonsondergang op een Leie-oever*, olieverf op doek, geda-teerd '19', 70 x 80 cm. Richtprijs: € 6.000-8.000. © Horta.

€ 15.000

Claude Wesel voor Demaret, parelsnoer met geelgouden hanger, versierd met cabochons van smaragd, uniek stuk, 11 x 3,8 cm. Richtprijs: € 5.200-5.400. © Horta.

€ 12.000

Camille Claudel (1864-1943, Franse school), buste van 16-jarige Paul Claudel, bronzen sculptuur met goudbruine patina, oplage 0/6, stempel van gieterij Valsuani, hoogte: 50 cm. Richtprijs: € 8.000-12.000. © Horta.

21-01

Eric Schmitt verdubbelt schatting bij Bonhams Cornette

€ 20.000

Pierre Paulin (1927-2009), geheel van twee zetels en een poef uit de 'Pacha'-collectie, ca. 1975, metaal, schuimrubber, wol en kunstleder, uitgebracht door Mobilier International. Richtprijs: € 20.000-25.000. © Bonhams Cornette.

€ 18.000

Ron Arad, zetel *Little Albert*, 2001, gepatineerd staal, uitgebracht door Ron Arad Studio, genummerd 18/20. Richtprijs: € 14.000-18.000. © Bonhams Cornette.

€ 8.500

Eric Schmitt, salontafel *Umberto*, groot model, 1998, gepatineerd brons, uitgebracht door Christian Liaigre. Richtprijs: € 3.000-4.000. © Bonhams Cornette.

22-01

Kunstenaars en designers bij Piasa

De eerste veiling van Belgische kunst van Piasa bij La Patinoire Royale op 22 januari jongstleden stelde niet teleur, integendeel. De verzamelaars waren talrijk aanwezig. Allereerst wijzen we op het mooie bedrag van € 41.600 (inclusief kosten) dat een ingewijde liefhebber bood voor het schilderij van Jane Graverol, *De taal van de bloemen*. Een zeer mooi doek van Jo Delahaut, *Toscane* uit 1954, toegewezen voor € 35.100 (inclusief kosten), wordt opgenomen in een grote internationale collectie. We vermelden ook het zeldzame en mooie werk van Englebert Van Anderlecht, afgehamerd op € 62.400 (inclusief kosten) en vergeten zeker niet de indrukwekkende betonmolen van Wim Delvoye, die ook een buitenlandse koper vond, voor het bedrag van € 97.500 (inclusief kosten). Tijdens de designveiling diezelfde dag boekten vrouwelijke designers aardige resultaten.

€ 100.000

Charlotte Perriand (1903-1999), boekenkast *Mexique*, model uit 1952, gelakt aluminium, sipo en den, vervaardigd door Ateliers Jean Prouvé et André Chetaille, 160,5 x 182,5 x 32 cm. Richtprijs: € 90.000-120.000. © Piasa.

€ 37.000

Max Ingrand (1908-1969), verlichte spiegel, model 1657, ontworpen rond 1958, messing, spiegelglas, gelakt metaal en geslepen glas, uitgebracht door Fontana Arte, 70 x 57 x 7,5 cm. Richtprijs: € 18.000-25.000. © Piasa.

26-01

Verrassingsaanval bij MJV Soudant

€ 10.000

Vlaamse school eind 17e eeuw, *Voorbereidingen op de aanval van een stad*, olieverf op doek, 80 x 156 cm. Richtprijs: € 1.500-2.000. © MJV Soudant.

27-01

Munten en uurwerken bij AZ Auction

€ 440

Amerikaanse 18-karaats witgouden trouwring, versierd met kleine ronde briljantgeslepen diamanten voor een totaal van ca. 1 karaat, gewicht: 3,2 gr. Richtprijs: € 200-300. © AZ Auction.

€ 1.050

Onsa, mooi dameshorloge, volledig in 18-karaats grijsgoud, manueel opwindmechanisme, glasrand bezet met 24 8 x 8-geslepen diamanten, vormt één geheel met schitterende, soepele armband in 18-karaats grijsgouden Milanees vlechtwerk, ca. 1960, gewicht: 27,7 gr. Richtprijs: € 700-900. © AZ Auction.

HAYNAULT

KUNSTVEILINGEN

Aanstaande Veilingen

Zondag 16 maart

De gehele inhoud van een Brabantse woning

Maandag 24 maart

Schilderijen, Meubilair & Kunstobjecten:

Middeleeuwen - Renaissance - Vroegmoderne Tijd

Duitse school uit de 16e eeuw,
rond Ludger Tom II Ring (1522 - 1584)

Rodolphe de Maleingreau d'Hembise

rdm@haynault.be

02 842 42 43

www.haynault.be

9 Stallestraat

1180 Ukkel

DROUOT.com

Live

interencheres

VEILINGEN VAN DE WIELE

BOEKEN, TEKENINGEN, GRAFIEK & SCHILDERIJEN

VLAAMSE LITERATUUR VAN OSTAYEN, ELSSCHOT, ...

COLLECTIE EDGARD TYTGAT ✶ OCCULTISME

VERLUCHTE HANDSCHRIFTEN ✶ HUMANISME

TOPOGRAFIE ✶ ATLASSEN ✶ VROEGE DRUKKEN

VEILING 21-22 MAART 2025

Groeninge 34, 8000 Brugge Tel. +32 478 99 55 25

auctions.vandewiele@proximus.be www.vdw-auctions.com

VANDERKINDERE

AUCTIONEER

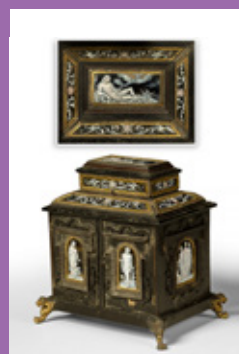
OPENBARE VEILING 1 en 2 april om 18u30

"Nel à la couture" zwarte inkt penseel op papier.
Door Rik Wouters. Met het stempel van de "Gekke Maagd".

Lodewijk XIV marqueterie
kartel genaamd "Boulle".
Gesigneerd Gaudron in Parijs.
Frans werk. Periode: eind XVIIe
- begin XVIIIe eeuw.

Miniatuurkastje in gezwart
hout versierd met Limoges
emailplaten versierd met "Gro-
tesken", "Hades", "Hercules"
enz. Frans werk. 19e eeuw.

Olieverf op karton "Liggend vrouwelijk naakt". Gesigneerd E. Marneff.

KIJKDAGEN
28, 29 en 30 maart
van 10 tot 18u

HOTEL DE VENTES VANDERKINDERE S.A.

Chaussée d'Alsemberg 685-687, 1180 Brussel,
Tel. 02 344 54 46 | info@vanderkindere.com | Privé parking

www.vanderkindere.com

01 en 28 t/m 29-03

Grote beer bij Coronari Auctions

In maart pakt veilinghuis Coronari Auctions uit met maar liefst twee bijzondere veilingen. Op 1 maart gaat een deel van de collectie van de bekende Belgische antiquair en televisiefiguur Paul De Grande onder de hamer. Verwacht een fraai aanbod decoratieve items, beelden en meubels uit diverse eeuwen. Elke liefhebber vindt binnen de collectie ongetwijfeld iets van zijn gading. En op 28 en 29 maart gaat de klassieke internationale Aziatische, Europese en Islamitische kunstveiling door. Traditiegetrouw zijn er veel vermeldenswaardige items, zoals een mooi aanbod Chinese vazen uit de 19e en 20e eeuw, blauwwit en 'Famille Rose'- en 'Famille verte'-porselein uit de Kangxi-, Yongzheng- en Qianlongperiode, diverse oude meesters, een uitgebreide collectie iconen en een mooi aanbod tapijten, te veel om op te noemen. In het bijzonder vermelden wij nog *Een vierkant in perspectief* van Roger Raveel (potlood, inkt en dekverf op papier, jaren 70), een compositie van Guy Vandenbranden uit 1988 en verschillende werken van Paul Joostens.

RICHTPRIJS: € 2.000-4.000

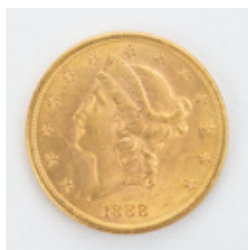
Grote Chinese blauwwitte kom met boedhistische leeuwen tussen bloesemtakken, Kangxi-periode. © Coronari Auctions.

RICHTPRIJS: € 1.000-2.000

Grote gesculpteerde houten beer met fragment van een hertengewei, Zwarte Woud, ca. 1900. © Coronari Auctions.

04-03

Gouden munten bij Flanders Auctions

RICHTPRIJS:

€ 1.800-2.200

Zeldzame munt Liberty Double Eagle, 1888 (20 USD). © Flanders Auctions.

RICHTPRIJS: € 800-1.200

Keizer Napoleon III, 'Laureate Head', 20 FR, 1869, Frans keizerrijk, gewicht: 12,93 gr. © Flanders Auctions.

RICHTPRIJS: € 600-800

Koning Leopold 2, 20BFR, 1870 en 1877, België, gewicht: 12,92 gr. © Flanders Auctions.

Goud heeft door de jaren heen een bijna mythische aantrekkingskracht gekend, niet alleen als symbool van macht en rijkdom, maar ook als veilige haven in onzekere tijden. Nu de goudprijs historisch hoog ligt, is de wereldwijde interesse in gouden munten groter dan ooit.

Op 4 maart 2025 presenteert Flanders Auctions een uitzonderlijke veiling met meer dan 100 loten antieke gouden munten, elk met een uniek historisch verhaal. De volledige catalogus is nu online beschikbaar. Voor meer informatie en registratie kunt u terecht op www.flandersauctions.com, evenals op de platforms Drouot en Invaluable.

12-03

Zeldzaam porselein bij Vanderkindere

RICHTPRIJS: € 30.000-40.000

Zeldzame cong, China, Neolithicum, Liangzhu-cultuur, gesneden jade met fijn geïnciseerde decoratie van menselijke maskers en gestileerde dieren in reliëf. © Vanderkindere.

RICHTPRIJS: € 8.000-12.000

Zeldzaam en belangrijk cirkelvormig scherm, China, 18e-19e eeuw, droomsteen in een houten frame, hardhouten basis versierd met vleermuizen en perziken, basis versierd met perzikboom, lotusbloem en gestileerde drakenkop, hoogte: 239 cm. © Vanderkindere.

RICHTPRIJS:

€ 80.000-120.000

Zeldzame, belangrijke kom, China, Ming-dynastie, Xuande-Chenghua (1426-1487), porselein met blauwwitte emaildecoratie van draken die heilige parel najagen op licht ingesneden achtergrond. © Vanderkindere.

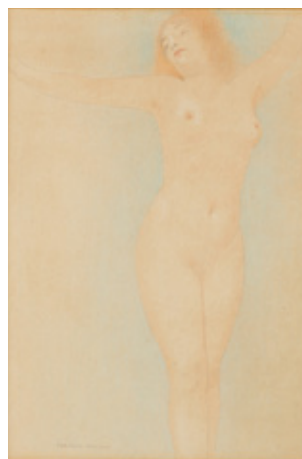
RICHTPRIJS: € 50.000-70.000

Zeldzame, belangrijke plengbeker, China, Qing-dynastie, 18e-19e eeuw, neushoornbeen fijn gesculpteerd met geanimeerde landschapsdecoratie. © Vanderkindere.

17 t/m 18-03

Schets van Khnopff bij Horta

Naast enkele opmerkelijke juwelen en fijne uurwerken, met name een platina ring bezet met een briljantgeslepen solitaire diamant van ca. 4,33 karaat en twee baguetteslijpsel diamanten van ca. 0,50 karaat (richtprijs: € 44.000-46.000), bevat de maandelijkse catalogus van de Hortazaal een mooie grafiet- en kleurpotloodtekening op papier van Fernand Khnopff (1858-1921), die een naakte jonge vrouw met opgeheven armen voorstelt (richtprijs: € 20.000-30.000). Maar het zijn vooral de sculpturen die waarschijnlijk zullen scoren. Met onder andere de postume *Causeuses* van Camille Claudel (editie 4/8), geschat op € 12.000-15.000, en een mooie valk van Wolfers in bergkristal (1988), geschat op € 7.000-10.000.

RICHTPRIJS: € 20.000-30.000
Fernand Khnopff, *Jeune femme nue aux bras levés*, tekening in grafiet en kleurpotlood op papier, 27 x 18,5 cm. © Horta.

RICHTPRIJS: € 7.000-10.000
Philippe Wolfers, *Valk*, 1988, bergkristal, vermeil, brons, onyx en saffier, hoogte: 30 cm. © Horta.

21 t/m 22-03

Getijdenboek en bloemwerk bij Vandewiele

RICHTPRIJS: € 40.000-60.000
Brugs getijdenboek, tweede helft 15e eeuw, met 42 fijne miniaturen. © Vandewiele.

RICHTPRIJS: € 3.600-5.000
Nederlandsch Bloemwerk, 1794. © Vandewiele.

Van de Wiele organiseert een tweedaagse veiling op 21 en 22 maart 2025 met een belangrijke rubriek verluchte handschriften, waaronder lot 804, een Brugs getijdenboek uit de tweede helft van de 15e eeuw. In de kalender verschijnt de lokale heilige Godelieve op 6 juli. Ook het vermelden waard is de heilige martelares Wilgefortis op 20 juli: zij stond bekend als de heilige prinses met de baard; omdat ze niet wilde huwen, liet haar vader haar kruisigen. Het getijdenboek is verlucht met maar liefst 42 fijne miniaturen en gebonden in een stempelband door de Brugse boekbinder Pauwel van Vardebeke. (richtprijs: € 40.000-60.000). Op vrijdag wordt een vijftigtal loten geveild uit de collectie van Pascal Taillaert, auteur van de oeuvrecatalogus van Tytgats grafisch werk. Hierbij ontbreken de meesterwerken *Le Petit Chaperon Rouge* en *Le Lendemain de Saint-Nicolas* uiteraard niet. In de rubriek natuurhistorie is er het prachtige plaatwerk *Nederlandsch Bloemwerk*, dat verscheen in het jaar 1794. Het boek is niet louter botanisch interessant, want bij elke soort wordt wat gezegd over de marktprijs van de bloem (richtprijs: € 3.600-5.000). In de afdeling moderne kunst worden onder meer etsen van Ensor en Delvaux, houtsneden van Raveel en een prent van Warhol aangeboden.

21 t/m 22-03

15e-eeuwse Spaanse munt bij Elsen

In Spanje werden de kronen van Castilië en Aragon verenigd door het huwelijk van Ferdinand en Isabella. Onder hun bewind werd op 13 juni 1497 de eenwording van het monetaire systeem van het land besloten. De nieuwe gouden munt, de 'excelente de la Granada', had een waarde die vrij dicht bij die van de dukaat van Aragon lag (3,50 gram bij 23 karaat 3/4 fijn). Op het unieke exemplaar dat Elsen presenteert, staat het koningspaar rechts en het wapen van het verenigde koninkrijk, beschermd door een adelaar, op de keerzijde. De dubbele excelente werd massaal uitgegeven in de verschillende ateliers van het koninkrijk en was een groot succes. Er werden ook veelvouden van 4, 10, 20 en zelfs 50 excelentes geslagen, waarvan de meeste uiterst zeldzaam waren. Het veelvoud van 10 excelentes was tot nu toe alleen bekend van twee exemplaren uit de werkplaats van Segovia. Het enige andere exemplaar dat te koop is aangeboden, met andere hoeken en het stempelmerk F, komt uit de Huntingtoncollectie (Vico 130 sale, Madrid, 26-06-2012, lot 438, verkocht voor € 450.000). Dit exemplaar draagt het stempelmerk P, net als de viervoudige excelente.

RICHTPRIJS: € 100.000
Spanje, Ferdinand en Isabella, veelvoud van 10 excelentes, n. d. (uit 1497), Segovia, stempelmerk P, goud, het enige bekende voorbeeld. © Elsen.

22-03

Zeldzame gravures van Mandelbaum bij Damien Voglaire

In 1979 maakte een jonge kunstenaar zijn eerste gravures in de ateliers van de kunstschool van Ukkel. Zijn naam was Stéphane Mandelbaum (1961-1986). Zeer weinig werken uit deze periode hebben de tand des tijds doorstaan. Ze waren bijna allemaal verdwenen. De weinige mensen die ze in handen hadden, zeiden dat ze vaak bevestigd waren, met de sporen van het werk van de kunstenaar. Voor de

RICHTPRIJS: € 1.000-1.500
Stéphane Mandelbaum, originele gravure, ca. 1979. © Damien Voglaire.

voorjaarsveiling van moderne en hedendaagse kunst biedt veilinghuis Damien Voglaire twee originele etsen van de kunstenaar aan, gesigneerd met zijn eigen hand. Hier is het niet zozeer de waarde (geschat op € 1.000-1.500) als wel de zeldzaamheid van deze stukken die de doorslag geeft. In een markt waar veel van zijn tekeningen zijn verschenen, zijn deze gravures zinvol en een ijkpunt. Dit is de eerste keer dat een gravure uit deze periode op een veiling wordt aangeboden. Een van de hoogtepunten van de veiling is een olieverf op doek

van de Griekse schilder Constantin Parthenis, geschat op € 30.000-40.000, met een surrealistisch uitzicht op het Parthenon uit de jaren 1930-1940, de beste periode van de schilder. Drie originele werken van Jean-Pierre Raynaud, voorstellende glas-in-loodramen van de Abbaye de Noirlac (1975-1978), zullen tussen € 1.500-2.000 per stuk opbrengen, terwijl een sculptuur van Peter Klasen, *Le Volant* (1990), op dezelfde prijs wordt geschat. Zoals altijd zal er een sectie fijne fotografie zijn, met originele prints, met name van Antoine d'Agata.

23-03

Een Jordaens bij MJV Soudant

RICHTPRIJS: € 40.000-60.000

Jacob Jordaens, *Telemachos leidt Theoklymenos voor zijn moeder Penelope*, n.d., olieverf op doek, 103 x 138 cm. © MJV Soudant.

RICHTPRIJS:
€ 6.000-8.000
Delphin Massier voor Vallauris, zeldzame art-nouveau-zuil en -plantenbak met papegaaiddecoratie, begin 20e eeuw, keramiek. © MJV Soudant.

Topstuk van deze veiling is een prachtige schets op doek van Jacob Jordaens met *Telemachos leidt Theoklymenos voor zijn moeder Penelope*, het eerste voorbereidende werk voor de serie wandtapijten gewijd aan het leven van Odysseus. Dit werk komt uit een privécollectie en werd door Turquin in Parijs getaxeerd; bij het ter perse gaan was de schatting nog niet vastgesteld. In de categorie oude meesters is er een mooi havenzicht van Abraham Jansz Storck (1644-1708), gesigneerd en gedateerd 1677 (richtprijs: € 10.000-15.000). Ook in het aanbod uit het begin van de 20e eeuw: een zeldzame art-nouveauzuil en -plantenbak met papegaaiddecoratie van Delphin Massier voor Vallauris (richtprijs: € 6.000-8.000). Een meer hedendaags stuk is een lange salontafel, het 'grains de poivre'-model, van Ado Chale, verkocht met de originele documentatie (richtprijs: € 10.000-12.000).

23-03

Originele tekeningen bij Dagoty Auction

RICHTPRIJS:

€ 5.000-6.000

Hergé, zeldzaam vroeg werk, originele tekening ter illustratie van het artikel *Une situation très élevée*, gepubliceerd in het oktobernummer 1946 van *Kuifje*, Oost-Indische inkt en aquarel, 10 x 12 cm, certificaat van G. Laloy bijgevoegd. © Dagoty Auction.

25-03

Bogaert bij Berg van Barmhartigheid

RICHTPRIJS: € 540-675

Gaston Bogaert, *La Digue*, olieverf op paneel, 32 x 26 cm. © Berg van Barmhartigheid.

De veiling van 25 maart bij de Berg van Barmhartigheid biedt een ruime keuze aan objecten: meer dan 40 schilderijen, enkele beeldhouwwerken, uurwerken en juwelen. Je vindt er kunstwerken van gerenommeerde artiesten zoals Gaston Bogaert, Claude Vernet en James Ensor, evenals een broche van het merk Mellerio en andere prachtige stukken. Voor de liefhebbers van horloges zijn er ook een zakhorloge American Waltham P.S. Bartlett met drie cuvetten, een gouden zakhorloge van Patek Philipe en een herenpolshorloge Breitling Super Ocean te ontdekken.

敏雄

T. Bando.
1925 -

 ADER
BRUSSELS

TOSHIO BANDO

JACQUES BOUTERSKY COLLECTIE

Contact

Meester Octavie Bordet, veilingmeester
info@ader-brussels.be | +32 2 268 85 88

Adres

Royal Tervuren Avenue de Tervuren 113
1040, Bruxelles

Publieke tentoonstelling in Brussel :

Vernissage: Dinsdag 11 maart om 18 uur
Tentoonstelling: 12-19 maart, 10-18 uur

Veiling in Parijs :

Vrijdag 4 april 2025 om 14 uur
Drouot: 9 rue Drouot 75009 Parijs

26 t/m 27-03

Tien jaar Rob Michiels

RICHTPRIJS: € 25.000-50.000
Zeldzame blauwwitte Delftse tweede-lige tulpenvaas, ca. 1700, AK gemerkt op de onderzijde voor Adrianus Kocx, atelier De Grieksche A, Delft, 1687-1701, hoogte: 29,5 cm. © Rob Michiels.

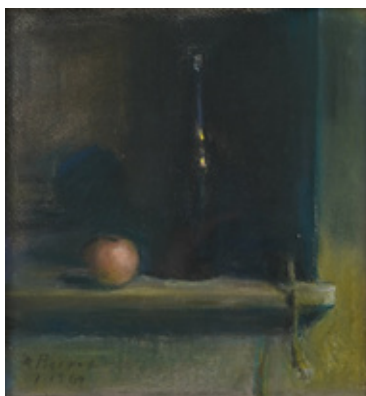
RICHTPRIJS: € 10.000-20.000
Chinese blauwwitte en ijzerrode gesegmenteerde vaas met figuratief decor, Kangxi (1662-1722), hoogte: 52,5 cm. © Rob Michiels.

Op 26 en 27 maart houdt Rob Michiels Auctions in Brugge een bijzondere voorjaarsveiling. Na een geslaagde winterveiling, waarin een koppel Chinese 'Famille Rose'-figuren uit de Qianlong-periode voor € 390.000 onder de hamer ging, viert het veilinghuis dit jaar zijn tienjarig bestaan. Uit diverse verzamelingen komt een indrukwekkende collectie Delfts aardewerk aan bod. Een uitzonderlijke blauwwitte, tweedelige tulpenvaas van plateelbakkerij De Grieksche A (ca. 1700) wordt geschat op € 25.000-50.000. Er gaan maar liefst acht Delftse tulpenvazen onder de hamer. Nog een blikvanger is de opengewerkte mand, toegeschreven aan Frederik van Frytom. Naast de klassieke Delftse vormstukken en een collectie fruit is er ook een zeldzame trompe l'oeil-fruitschotel. Een andere privécollectie biedt een gevarieerd aanbod van zeldzame Delftse tegels, met bijzonderheden zoals olifanten, portretten en een Romeinse soldaat. In het Aziatische segment is er een selectie zeldzaam Chinees porselein in blauwwit en ijzerrood. Een uitzonderlijke vierkante gesegmenteerde Kangxi-vaas wordt geschat op € 10.000-20.000 en kan voor een verrassing zorgen. Een elegante 'YenYen'-vaas met 'Luhai' en driepotige pad heeft eveneens dezelfde schatting.

26 t/m 27-03

Alechinsky bij Legros

Deze klassieke veiling bevat een divers aanbod, waaronder drie werken van Alechinsky, verschillende bronzen sculpturen waaronder een zittende naakte vrouw door Constant Permeke, een 'Grand Duc' door François Pompon, en een belangrijke collectie Europees aardewerk en porselein, waaronder Meissen, Doornik en Delft. Ook bijzonder is een zicht op Deinze van Albert Saverys, en twee opmerkelijke werken van Maurice Pirenne.

RICHTPRIJS: € 4.000-5.000
Maurice Pirenne, *Stilleven met appel*, pastel, 22 x 21 cm. © Legros.

RICHTPRIJS: € 40.000-42.000
Pierre Alechinsky, *Argile de l'ombre*, 2005, acryl en Oost-Indische inkt op papier gemon-teerd op doek, 65 x 50 cm. © Legros.

29-03

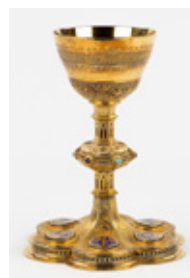
Oude foto's bij Lhomme

Een foto van de grote Belgische schilder Léonard Missonne.
© Lhomme.

Op zijn volgende veiling zal Lhomme een uitzonderlijke collectie originele foto's aanbieden van Léonard Missonne, een gevierd Belgisch fotograaf actief in de late 20e en vroege 21e eeuw. De collectie omvat een zestigtal afdrucken uit de carrière van deze belangrijke exponent van de picturalistische beweging. In de afdeling beeldende kunst zijn er enkele mooie werken van Armand Rassenfosse, Guirand de Scévola, Richard Heintz, Félicien Rops, Jean Rets, Edgar Scauflaire en Gaston Bogaert, Pierre Alechinsky, Bernd Zimmer, Pierre Sou-lages en Alberto Magnelli.

01 t/m 02-04 Gezochte kelk bij Flanders Auctions

RICHTPRIJS: € 1.500-2.500
Atelier Bourdon, kelk, Gent.
© Flanders Auctions.

Op 1 en 2 april presenteert Flanders Auctions een gevarieerd aanbod van kunst, antiek en design. De religieuze kunst zal het grootste aandeel zijn in deze veiling, waarbij twee kelken de blikvangers vormen. Enerzijds is er een verfijnde neogotische miskelk, vervaardigd door Jean-Baptist Van Damme (derde generatie Brugse zilversmeden). Deze kelk, inclusief lepel en pateen, heeft een geschatte waarde van € 1.500-2.500. Anderzijds is er een mooie en gezochte kelk uit het Gentse Atelier Bourdon. Ook deze krijgt een schatting van € 1.500-2.500.

Venator & Hanstein

Book and Print Auctions

LENTEVEILINGEN 2025

28 MAART

BOEKEN MANUSCRIPTEN
AUTOGRAFEN OUDE GRAFIEK

29 MAART

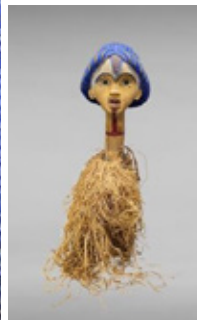
MODERNE GRAFIEK
HEDENDAAGSE GRAFIEK

W.J. en J. Blaeu.
Theatrum orbis terrarum. Band II.
Amsterdam 1640.

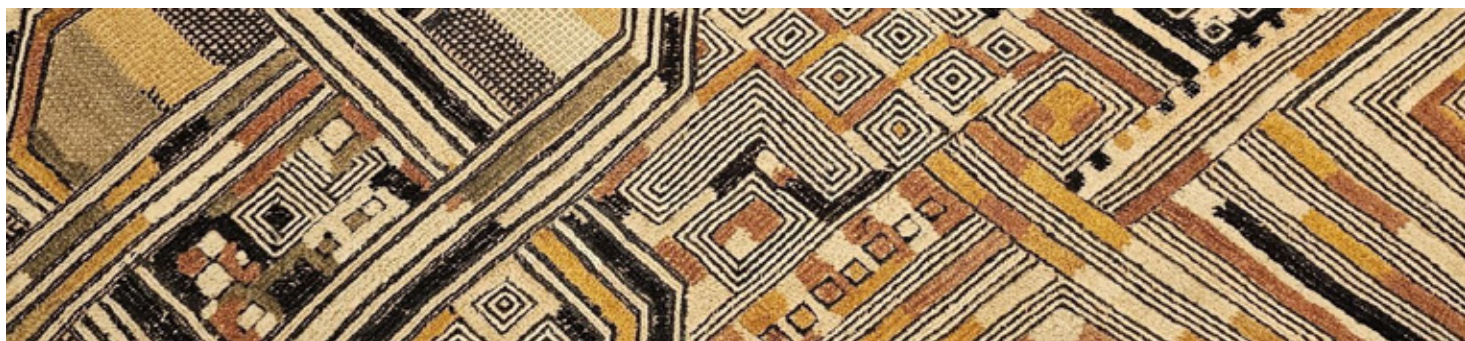
Cäcilienstrasse 48 · 50667 Keulen · Tel. +49-221-257 54 19 · venator@lempertz.com · www.venator-hanstein.de

Salle de ventes du Béguinage

www.svbeguinage.com

**Afrikaanse kunst – veiling van 30 maart – diverse collecties
waaronder H. Pleitinx, secretaris van de Gouverneur-generaal van de regio PINGA - 1926/1930**

Belgium

MARCH

- 01 De Vuyst**
Hedendaagse, moderne en oude meesters LOKEREN
- 01 ABS Veilingen Mechelen**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 01 Coronari Auctions**
The Paul De Grande Warehouse Sale NAZARETH
- 01-02 DVC Gent**
Kunst en antiek GENT
- 03 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 04 Flanders Auctions**
Gouden munten WINGENE
- 05 Campo & Campo**
Grafiekveiling ANTWERPEN
- 07 Maison des Huissiers de Justice**
Vente aux enchères judiciaire BRUXELLES
- 08 ABS Veilingen Mechelen**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 09 Dagoty Auction**
Diamants de labo BRUXELLES
- 09 MJV Soudant**
Vente online 6 ONLINE
- 10 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 10 Salle de ventes Uccle Saint-Job**
Design BRUXELLES
- 11 Berg van Barmhartigheid**
Wijnen, geestrijke dranken en juwelen BRUSSEL
- 12 Vanderkindere**
Vente d'art asiatique BRUXELLES
- 14 Maison des Huissiers de Justice**
Vente aux enchères judiciaire BRUXELLES
- 14-21 Antenor**
Cabinet of curiosities & works of art BRUXELLES
- 16 Haynault**
La contenu d'une maison brabançonne BRUXELLES
- 17 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 17 Ventes Elysée**
Art et antiquités GRIVEGNÉE-LIÈGE
- 17-18 Horta**
Art et antiquités BRUXELLES
- 18 Ventes Elysée**
Art et antiquités ONLINE
- 18 Vanderkindere**
Vente bourgeoise BRUXELLES
- 18 Berg van Barmhartigheid**
Juwelen, sieraden en numismatiek BRUSSEL
- 21 Maison des Huissiers de Justice**
Vente aux enchères judiciaire BRUXELLES
- 21-22 Van de Wiele Veilingen**
Boeken, prenten, tekeningen etc. BRUGGE
- 21-22 Jean Elsen & ses Fils**
Médailles et collections BRUXELLES

- 22 Damien Voglaire**
Art moderne et contemporain BRUXELLES
- 22 ABS Veilingen Mechelen**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 22-25 Veilinghuis De Wit**
Moderne kunst, antiek en affiches OOSTENDE
- 23 Dagoty Auction**
Bandes dessinées BRUXELLES
- 23 MJV soudant**
Antiquités et objets d'art GERPINNES
- 24 Haynault**
Peintures, mobilier et objets d'arts BRUXELLES
- 24 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 25 Berg van Barmhartigheid**
Schilderijen, beeldhouwwerken en juwelen BRUSSEL
- 25-26 Galerie Athena**
Kunst en antiek BRUSSEL
- 25-26 Jordaens**
Kunst en antiek MORTSEL
- 26-27 Rob Michiels Auctions**
Voorjaarsveiling BRUGGE
- 26-27 Hôtel des ventes Legros**
Art et antiquités VERRIERES
- 27 Legia Auction**
Vente en place à Genk: contenu d'une maison d'un couple d'antiquaires HANNU
- 28 Maison des Huissiers de Justice**
Vente aux enchères judiciaire BRUXELLES
- 28-29 Coronari Auctions**
Aziatische, Europese en Islamitische kunst NAZARETH
- 29 L'homme**
Livres anciens et modernes, estampes, dessin et peinture LIEGE
- 29 ABS Veilingen Mechelen**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 29 Louiza Auction**
Art XIXe, russes, moderne et contemporain, tableaux sculptures, street art, multiples BRUXELLES
- 30 Salle de ventes du Béguinage**
Peintures et objets africains BRUXELLES
- 31 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN
- 31-06/04 Salle de ventes Rops**
Art et antiquités NAMEN
- APRIL**
- 01 AZ Auction**
Peintures, art et antiquités BRUXELLES
- 01 Berg van Barmhartigheid**
Juwelen, sieraden en numismatiek BRUSSEL
- 01-02 Flanders Auctions**
Kunst, antiek en designveiling WINGENE
- 01-02 Vanderkindere**
Art et antiquités BRUXELLES
- 03-04 Arenberg Auctions**
Boeken, prenten, tekeningen etc. BRUSSEL
- 04 Maison des Huissiers de**

- Justice**
Vente aux enchères judiciaire BRUXELLES
- 05 ABS Veilingen Mechelen**
Deurwaarderstukken MECHELEN
- 07 Amberes**
Burgerveiling ANTWERPEN

The Netherlands

FEBRUARY

- 17-04/03 Venduehuis Den Haag**
Jewellery and watches ONLINE
- 24-04/03 Venduehuis Den Haag**
Vendue Next Door I + II ONLINE
- 24-12/03 Venduehuis Den Haag**
Classical Paintings and drawings ONLINE
- 24-13/03 Venduehuis Den Haag**
Indonesian Art Sale ONLINE
- 28-09/03 Moart Veilinghuis**
Kunst en antiek ONLINE

MARCH

- 03-04 Van Zadelhoff**
Algemene veiling HILVERSUM
- 06 Veilinghuis De Ruiter**

- Juwelen en diamanten KLAASWAAL**
- 07 Veilinghuis De Ruiter**
Zilver KLAASWAAL
- 08 Veilinghuis De Ruiter**
Horloges en luxe accessoires KLAASWAAL
- 10 Medusa Auctioneers**
Kunst en antiek BREDA
- 10 ADAMS Amsterdam Auctions**
Oude en moderne kunst AMSTERDAM
- 10 Veilinghuis Bouwman**
Vintage Toys & Automobilia ONLINE
- 15-17 Venduehuis Dickhaut**
Kunst en antiek ONLINE
- 17-18 Medusa Auctioneers**
Kunst en antiek BREDA
- 17-19 Veilinghuis Onder de Boompjes**
Kunst en antiek ONLINE
- 18-23 Oprechte Veiling Haarlem**
Kunst en antiek HAARLEM
- 20-22 Heritage Auctions Europe**
Militaria March 2025 IJSSELSTEIN
- 24 Vendu Rotterdam**
Juwelen ONLINE
- 24-25 Ald Fryslân**
Kunst en antiek IJLST

- 26 Schulman**
Numismatiek AMSTERDAM
- 26-28 Ald Fryslân**
Kunst en antiek ONLINE
- 27 Hessink's Fine Art Auctioneers**
Art of the Islamic World and India BEEK
- 28-09/04 Moart Veilinghuis**
Kunst en antiek ONLINE
- 31-08/04 Venduehuis Den Haag**
Vendue Next Door I + II ONLINE
- 31-16/04 Venduehuis Den Haag**
Post War and Contemporary art ONLINE

Luxembourg

MARCH

- 08 Goldfield Auction Luxembourg**
Montres de luxe inoubliables WEISWAMPACH
- 29 Goldfield Auction Luxembourg**
Antiquités printanières WEISWAMPACH

Olivier Pauwels

Joseph Willaert

Charles Catteau

www.veilinghuisdewit.be

Ontdek onze catalogus:

Kunst en antiekveiling:
22 tot en met 25 maart vanaf 10 u

Kijkdagen:
14 tot en met 18 maart

Torhoutsesteenweg 475, 8400 oostende | +32 59 51 31 97

Belgium

MARCH

13-16	Collectible BRUSSELS
15-30	Banad Festival BRUSSELS
20-23	Hasselt Fine Art Fair HASSELT
20-23	BADAFF 2025 GHENT
21-23	Limited Edition Art Fair 2025 BRUSSELS
29-30	Brussels Design market BRUSSELS

France

FEBRUARY

28-03/03	art3f Strasbourg STRASBOURG
----------	--------------------------------

MARCH

13-16	ART UP! LILLE
26-31	Salon du Dessin PARIS
27-30	Paris Print Fair PARIS
27-30	Drawing Now Paris PARIS

APRIL

02-06	PAD Paris PARIS
03-06	Art Paris PARIS
12-11/05	Festival du Dessin ARLES

Spain

MARCH

05-09	ARCOMadrid MADRID
-------	----------------------

05-09	Art Madrid MADRID
-------	----------------------

The Netherlands

MARCH

15-20	TEFAF Maastricht MAASTRICHT
-------	--------------------------------

27-30	Art Rotterdam ROTTERDAM
-------	----------------------------

APRIL

02-06	Kunst aan het Hof ASSEN
-------	----------------------------

United kingdom

FEBRUARY

28-02/03	COLLECT LONDON
----------	-------------------

JUWELEN & HORLOGES

VEILING 24 MAART

Een gecertificeerde Art Deco Toi & Moi ring met 2.60 ct. diamant en cultivé parel

Een ovaal gefacetteerde topaas van 70 ct. aan een 18 krt. geelgouden collier

Een 18e eeuwse geelgouden William Hunt chatelaine met zakhorloge en bedels

Een 14 krt. geelgouden geëmailleerde cocktail ring bezet met topaas en diamant

BIEDEN VANAF 7 MAART
KIJKDAGEN: 21, 22 & 23 MAART

010 - 411 85 44
VENDUROTTERDAM.NL

VENDU VEILINGEN
& TAXATIES
ROTTERDAM

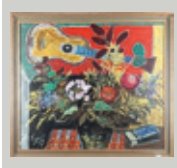
Kunst- & Antiekveiling

Hollands zilveren broodmand
Amsterdam, 1874-1900
Ajour bewerkt

Rolex Day-Date 'Stella'
Ref 18138, turquoise emaille wijzerplaat met gouden opschrift, lunette en kast factory-set met 68 briljant geslepen diamanten, ca. 1985

Charles Eyck (1897-1983)
Olieverf op doek, stillevens

Arthur Spronken (1930-2018)
Eikenhouten sculptuur, leunende vrouw

KIJKDAGEN
15 tot en met 17 maart
van 11.00 tot 17.00 uur

BIEDEN VANAF
15 maart 9.00 uur tot
17 maart 21.00 uur

Bezoekers van de Tefaf zijn ook van harte welkom op onze kijkdagen.

**INBRENG
NOG
MOGELIJK**

DickHaut
VENDU MAASTRICHT Sinds 1899

veilingmaastricht.nl | Bredestraat 23 - 23A | 043 321 30 95

Koninklijke Belgisch – Luxemburgse kamer van veilingzalen

Veilingmeesters-Taxateurs, Makelaars en Deskundigen V.z.w. Oprichting In 1936

Louizalaan 500, 1000 Brussel
Tel. 0475-62 71 85
Fax 02-741 60 70
www.auctions-in-belgium.be
info@auctions-in-belgium.be

Uittreksel ledenlijst (Volledige lijst gratis verkrijgbaar op secretariaat hierboven)

ANTWERPEN

AMBERES BV

(Dir. Rik Dupain - Marc Royer)
Terninckstraat 6-8-10,
2000 Antwerpen
T. 03/226.99.69
T. 0475/70.87.82
info@amberes.be
www.amberes.be
Gecatalogeerde kunstveilingen, schattingen voor nalatenschappen en verzekering. Geïllustreerde catalogus. Wekelijkse burgerveilingen. Meer dan 35.000 loten toegewezen per jaar.

Bernaerts Kunstveilingen

(Dir. Ch. & P. Bernaerts)
Verlatstraat 16-22,
2000 Antwerpen
T. 03/248.19.21
info@bernaerts.be
www.bernaerts.be
Oude, romantische & moderne meesters. Antiek, toegepaste kunsten, design, werk op papier. Live & online. Expertises voor verdeling en verzekering.

Campo & Campo

(Dir. Guy Campo)
Grote Steenweg 19-21,
2600 Berchem
T. 03/218.47.77
F. 03/218.53.63
guy@campocampo.be
www.campocampo.be
Vijf gecatalogeerde kunst- en antiekveilingen, schilderijen, grafiek, beeldhouwwerken, kunst, meubelen, porselein, zilverwerk, tapij-ten, wijn e.a.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Ellermanstraat 36-38,
2060 Antwerpen
T. 03/232.36.64
F. 03/234.22.14
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

Jordaens N.V.

(Dir. Rik Martens)
Drabstraat 74, 2640 Mortsel
T. 03/449.44.30
info@jordaens.eu
www.jordaens.eu
Openbare verkopen van kunst, antiek, juwelen, wijn, collecties en inboedels. Taxatie voor verdeling en verzekering.

BRUSSEL

Arenberg Auctions

(Dir. Henri Godts)
Wolstraat 19 bus 2,
1000 Brussel
T. 02-5441055
info@arenbergauctions.com
www.arenbergauctions.com
Veilingen van zeldzame atlanten, boeken, prenten en tekeningen. Ook gehele bibliotheken, archieven en zeldzame manuscripten.

AZ Auction

Dir. Arnaud de Partz
Kazernenlaan, 39B
1040 Etterbeek
02/218.00.18
www.azauction.be
info@azauction.be
Verkoop van schilderkunst en kunstobjecten, Aziatische kunst, juwelen en stripverhalen.

Berg van Barmhartigheid

St-Gislesstraat 21
1000 Brussel
T. 02/512.13.85
schatters@bergvanbarmhartigheid.be
bergvanbarmhartigheid.be
Veilingen van juwelen, lederwaren, zilverwerk, wijnen, schilderijen, beeldhouwwerken, keramiek, stripverhalen, collectiestukken, enz. Gratis schattingen zonder afspraak van maandag tot vrijdag van 8u30 tot 15u30, behalve op dinsdag tot 18u.

Haynault Kunstveilingen

(Dir. Rodolphe de Maleingreau d'Hembise)
Stallestraat 9, 1180 Ukkel
T. 02/842.42.43
info@haynault.be
www.haynault.be
Negen gespecialiseerde veilingen per jaar: juwelen, goud en zilverwerk (3x); munten penningen, verzamelingen en historische souvenirs (2x); schilderijen, kunstwerken uit Europa en Azië (4x).

Lempertz 1798

(Dir. Hélène Robbe)
Grote Hertstraat 6,
1000 Brussel
T. 02/514.05.86
brussel@lempertz.com
www.lempertz.com
Schattingen en expertises van maandag tot vrijdag van 9:00 – 13:00 uur en van 14:00 uur – 17:00 uur.

Hôtel de Ventes Horta

(Dir. Dominique de Villegas)
Rodebeeklaan 70/74,
1030 Schaarbeek
T. 02/741.60.60 – F. 02/741.60.70
info@horta.be
www.horta.be
Maandelijks gecatalogiseerde verkoop van antiek, kunst, juwelen en wijn.

HENEGOUWEN

Monsantic

(Dir. Daniel Otten)
Rue Grande 193b, 7020 Mons
T. 065/73.94.00 – F. 065/73.94.09
otten@monsantic.com
www.monsantic.com
Openbare gecatalogiseerde verkoop. Taxaties op woensdag, zaterdag of op afspraak. Gratis vervoer bij u thuis.

LUIK

Hôtel des Ventes Elysée

(Dir. José & Ch. Fairon)
Boulevard Cuivre et Zinc 28,
4000 Luik
T. 04/221.09.09 – F. 04/221.15.05
info@ventes-elysee.be
www.ventes-elysee.be
Maandelijks openbare verkoop van antiek en kunstvoorwerpen, vintage, lederwaren, juwelen. Taxaties en ontvangst van maandag tot vrijdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur. Gesloten op woensdag.

Légia Auction

Rue de Cras-Avernas 12,
4280 Hannut
T. 019/63.55.59
0495/87.99.01 (Bruno de Wasseige) - 0475/27.73.87
(Vincent de Lange)
contact@legia-auction.com
www.legia-auction.com
Openbare verkoop van kunst en antiek, tapijten, meubels, juwelen, schilderijen, Aziatische kunst. Gratis taxaties op afspraak.

Librairie L'Homme

(Dir. David Lhomme)
Rue des Carmes 9, 4000 Luik
T. 04/221.39.79 – F. 04/222.24.19
librairie@michel-lhomme.com
www.michel-lhomme.com

Kwaliteits antieke en moderne boeken, prenten, schilderijen, curiosa.

Hôtel des Ventes Legros

(Dir. Benoît Legros)
Rue Peltzer de Clermont 41,
4800 Verviers

T. 087/33.01.00 – F. 087.30.19.00
info@venteslegros.com
www.venteslegros.com
Regelmatische verkoop van antiek en kunstwerken.

Hôtel des Ventes Mosan

(Dir. Maxence Nagant de Deuxchaisnes)
Rue du Nord belge 9,
4020 Luik
T. 04/344.91.70
F. 04/341.39.19
www.hvm.be
Gratis taxaties elke vrijdag van 9u tot 12u30 en van 14u tot 18u.

NAMEN

Salle de Ventes Rops

(Dir. B. de Sauvage)
Avenue d'Ecolys 2, 5020 Namen
T. 081/74.99.88 – F. 081/74.99.86
www.rops.be
www.rops-online.be
Tweemaandelijks openbare verkoop van antiek en burgerveiling. Gratis taxaties.

OOST-VLAANDEREN

Coronari

(Dir. Tim De Doncker)
Steenweg 144/A, 9810 Nazareth
T. 09/3123240
info@coronariauctions.com
www.coronariauctions.com
Coronari Auctions organiseert vier internationale kunst- en antiekveilingen per jaar. Gespecialiseerd in Europese, Aziatische en Islamitische kunst, met bijzondere aandacht voor Chinees porselein, oude meesters en schilderijen uit de 19e en 20e eeuw. Grote internationale uitstraling. Wetenschappelijke expertise. Schattingen, onderzoek, advies.

DVC

(Dir. D. Van Cappel)
Zandlopersstraat 10, 9030 Mariakerke
Ook in Antwerpen
T. 09/224.14.40
dvc@dvc.be
www.dvc.be
Gecatalogiseerde kunst- en antiekveilingen. Schattingen en expertises voor nalatenschappen en verzekeringen.

Galerie en Veilingzaal Pictura b.v.b.a.

Brusselsesteenweg 656,
9050 Gentbrugge
T. 0475/74.49.25
henk.vervondel@telenet.be
www.pictura.be

Loeckx auctioneers

(Dir. Cécile La Pipe,
Peter en Natan Loeckx)
Ingelandgat 4, 9000 Gent
T. 09/223.37.93 – F. 09/233.76.71
info@loeckx.be
www.loeckx.be
International art & antiques auctions. Expertises.

De Vuyst

(Dir. Guy De Vuyst & Pascale Philips)
Kerkstraat 22-54, 9160 Lokeren
T. 09/348.54.40 – F. 09/348.92.18
www.de-vuyst.com
info@de-vuyst.com
Internationale veilingen en tentoonstellingen van 17e eeuw tot hedendaagse kunst. Schattingen en expertises van nalatenschappen en verzekeringen.

WAALS-BRABANT

Salle de Ventes du Beguinage s.p.r.l.

(Olivier Bolens - Samy Greif)
Avenue Vésale 11, 1300 Wavre
T. 02/218.17.42 – T. 01/0454944
F. 02/218.86.50
info@svbeguinage.com
www.salleventesdubeguinage.be
Online via Drouot digital.

WEST-VLAANDEREN

Carlo Bonte Auctions

Kardinaal Mercierstraat 20,
8000 Brugge
info@carlobonte.be
www.carlobonte.be
T. 050 33 23 55
Internationale online. Kunst- en antiekveilingen, Asian art, western art, antiques, design. Advies bij verkoop, expertise, schattingen.

Van de Wiele Auctions

Groeninge 34, 8000 Brugge
T. 050 49 07 69
auctions.vandewiele@proximus.be
www.vdw-auctions.com
Zeldzame drukken en handschriften, oude kaarten, atlasen, grafiek en schilderijen. Schattingen voor nalatenschappen en nalatenschap.

Aanbevolen adressen

Art Handling

ART ON THE MOVE

Gespecialiseerde en inclusieve dienstverlening: voor, gedurende en na het transport. Ophangen/hangen, bescherming & verpakking, beveiligde opslag, verzekering, nationaal & internationaal transport/verzending, douaneformaliteiten, enz...
Henri-Joseph Genessestraat 1, 1070 Brussel Tél. : 02 333 2411
georges.merz@art-onthemove.be & stephane.merz@art-onthemove.be
www.art-onthemove.be

Boeken

ERIK TONEN BOOKS ANTWERPEN

Kwalitatieve geïllustreerde kunstboeken over beeldende kunst en toegepaste kunst. Uitgebreid assortiment voor kunsthistorici, musea, professionele antiquairs, galeries en verzamelaars. Nieuwe of tweedehandse kunstboeken, bibliofiele uitgaven of antieke boeken. Bezoek onze website voor een overzicht van ons aanbod of stuur ons een e-mail met uw specifieke wensen:
www.erik-tonen-books.com

Design

QUATTRO BENELUX

Altenaken 11, 3320 Hoegaarden
Tel. 016 765400
Design en interieur
www.quattro-benelux.com

Museum

MEM – MUSEUM VAN EROTIEK EN MYTHOLOGIE

Dit museum in een mooi huis van de Zavel geeft een historisch overzicht van de erotische kunst in de loop der tijden sinds de oudheid tot hedendaags. Deze private collectie, toont zeldzame voorwerpen van allerlei aard : ivooren, schilderijen, sculpturen, griekse en Romeinse antiekiteiten, Japanse etsen, tekeningen, litho's, werken van Belgische artiesten en andere curiosa. Sint-Annastraat, 32 (Zavel) Brussel
T: +32(0)2/514.03.53
E-Mail : info@m-e-m.be
www.m-e-m.be

Restauratie

RESTAURATIEATELIER TEMPERA

Tempera bvba, Aalst
Aäron Uytterhaegen
Restauratie van schilderijen op doek en paneel en gepolychromeerde beelden. Voor vrijblijvende deskundige beoordeling: tempera@telenet.be of 0494 47 60 32
www.temperarestauratie.be

Verzekeringen

INVICTA ART INSURANCE

Verzekeren ten dienste van de kunst
Eeckman Jean-Pierre & Eeckman Isabelle
67-69 Bd. Reyerslaan
1030 Brussel
Tel : 02/735 55 92
info@invicta-insurance.be
Musea – Privé collecties – Tentoonstellingen – Particuliere en beroepsstichtingen – verblijven – Transport
www.invicta-art.com

Word nu vriend van COLLECT

en plaats hier uw contactgegevens

Uw gegevens verschijnen gedurende een **volledig jaar** (9 nummers) voor **€ 340**.
Eén plaatsing kost € 45 (prijzen excl. btw).

Inlichtingen: Joris van Glabbeek
09 216 20 24 of collect.net@ips.be

CORONARI
AUCTIONS
CORONARIAUCTIONS.COM

1 MAART VEILING PAUL DE GRANDE
28 & 29 MAART LENTEVEILING

TENTOONSTELLINGEN : ZICHTBARE
KUNSTWERKEN OP AFSpraak

LOUIZA
AUCTION

VEILING ONLINE : www.liveauctioneers.com
www.drouot.com - www.invaluable.com
www.lot-tissimo.com - www.auction.fr

ZATERDAG DE 29 MAART 2025 - 14 UUR

OPENBARE VERKOOP - BRUSSEL

XIX-E EEUWSE, MODERNE EN HEDENDAAGSE KUNST- STREET ART

Gudmundur ERRO (Né en 1932)
Acryl op doek. 80 x 60 cm

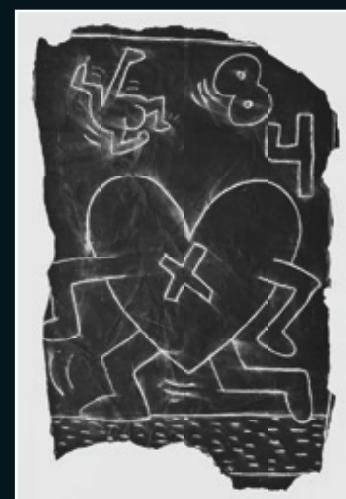
JONONE (Né en 1963)
Acryl op doek. 80 x 70 cm

Damien HIRST (Né en 1965)
Skull, 2009.
Acryl op papier.
70 x 51 cm

GULLY (Né en 1977)
Oil op doek. 100 x 80 cm

Keith HARING (1958-1990), Attr.à.
Subway drawing, 1984.
Krijt op papier.
98 x 66 cm environ.

KOPERSKOSTEN : 29% ttc
(29% online)

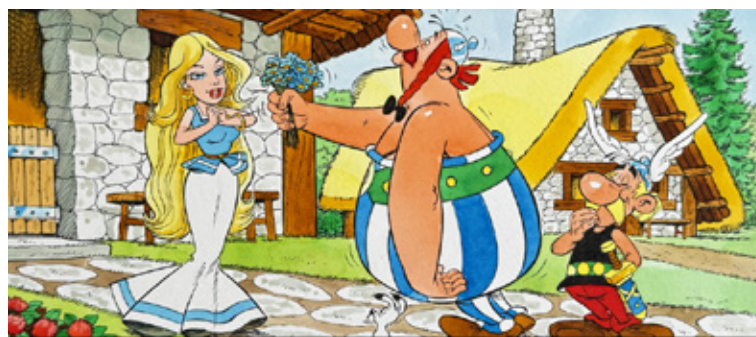
VERPAKKING EN VERZENDING VAN WERKEN
OP AANVRAAG NA VERKOOP

www.louizaauktion.com

LOUIZA AUCTION & Associés

Avenue Molière, 82 - 1190 Bruxelles
Tél : +32 (0) 2 503 66 45 - Fax : +32 (0) 2 503 66 57
info@louizaauktion.com - www.louizaauktion.com

ONLINE CATALOGUS:
www.louizaauktion.com

VENTE BD
VOL.26

Clôture des enchères
dimanche 23/03
dès 17h

DROUOT.com

DAGGOTY

AUCTION — ENCHÈRES

VEILING LAB GROWN DIAMANTEN VOL.6

De veiling sluit op
zondag 9 maart
vanaf 19u.

"Een diamant
is een
diamant."

“ Een lab diamant, ook wel
synthetische diamant
genoemd, heeft exact
dezelfde fysieke en
chemische eigenschappen
als een natuurlijke diamant.
Hij wordt op dezelfde manier
geslepen en beoordeeld
volgens identieke
kwaliteitsnormen. ”

DROUOT.com

Salle de vente aux enchères d'antiquités

XL VEILING: ANTIEK EN KUNSTVOORWERPEN VAN DE HAUTE EPOQUE TOT MODERNE KUNST

Zondag 23 maart om 13.00 uur

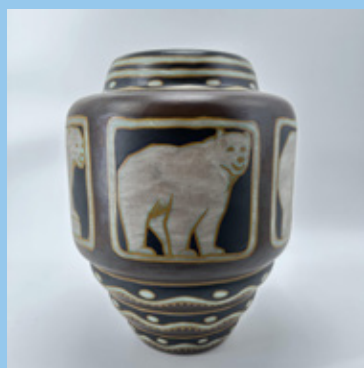
Kijkdagen: donderdag 20 tot zaterdag
22 maart van 10 tot 18 uur

Een exclusieve en uitzonderlijke ontdekking: een bekend en gedocumenteerd schilderij van Jacob Jordaens (1593-1678): Telemachus leidt Theoclymene voor zijn moeder Penelope. Grote olie-op-canvas schets die een eerste voorbereiding is voor de reeks wandtapijten gewijd aan het Leven van Odysseus. Herkomst: Belgische privéverzameling. Collectie J. Wauters, Brussel. Verwant model: Groot formaat Musée Granet Aix en Provence.
Schatting: 40.000/60.000 euro. Afmetingen: 103 x 136 cm.
Expert: Cabinet Turquin Parijs.

BELGISCHE KUNST. VEILING IN VOORBEREIDING

Maandag 21 juli 2025. 4de editie

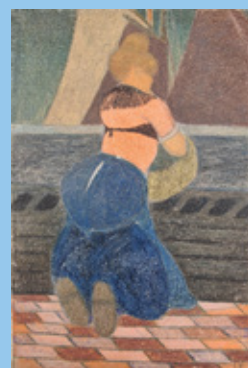
Wij zijn op zoek naar Belgische werken voor onze traditionele verkoop van Belgische kunst, die elk jaar plaatsvindt op 21 juli.

Charles CATTEAU:
Toegewezen 20.480 € K.I.

Jean Michel FOLON:
Toegewezen 98.750 € K.I.

Leon SPILLIAERT :
Toegewezen 68.040 € K.I.

Kom langs voor een gratis en vertrouwelijk onderzoek.

MJV SOUDANT. Familiaal Belgisch antiekveilinghuis.

Drie adressen in België om u te verwelkomen!

Hoofdkantoor & Veilingzaal: Bertransartstraat 52, 6280 Gerpinnes

Taxatiebureau Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Rue au Bois 177, 1150 Sint-Pieters-Woluwe

Expertisebureau Waals-Brabant: Rue François Libert, 12, 1410 Waterloo

Tel. +32 71 50 59 95 | +32 495 25 16 20 | info@mjvsoudant.be | www.mjvsoudant.be